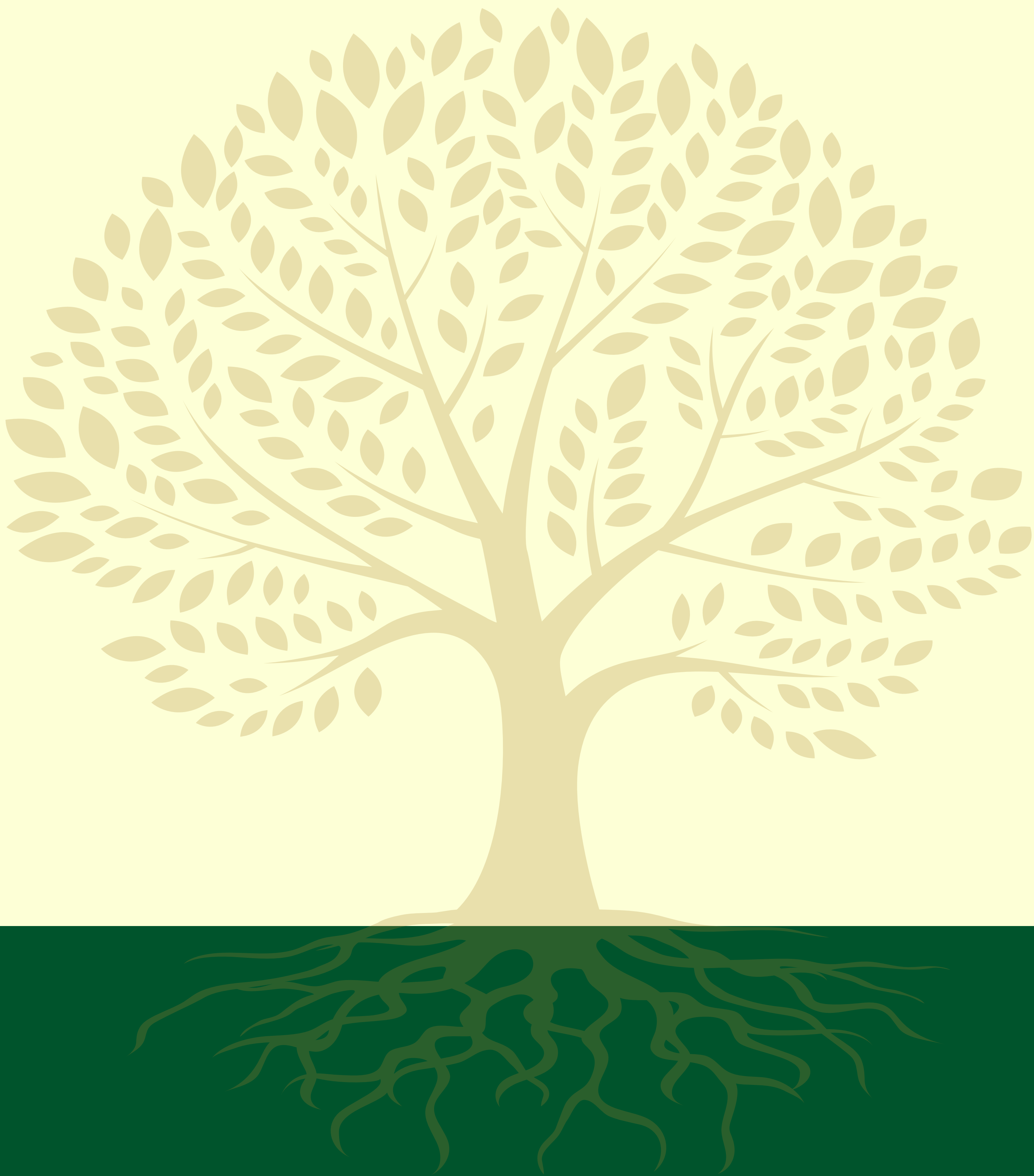

АЛЛА ВІННІЧУК
НАТАЛІЯ СОЛОДЮК

УСНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

АЛЛА ПЕТРІВНА ВІННІЧУК
НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА СОЛОДЮК

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ
2024

УДК 398 (075,8)

В 48

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
(протокол № 5 від 16 грудня 2020 року)*

Рецензенти:

Деркачова Ольга Сергіївна – доктор філологічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника);

Завальнюк Інна Яківна – доктор філологічних наук, професор (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського).

Віннічук А. П., Солодюк Н.В.

В-48 Усна народна творчість : навчальний посібник. 2-ге вид. доп.

Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. 158 с.

ISBN 978-617-8565-15-2

У посібнику вміщено навчальні програми з дисципліни «Усна народна творчість», фольклорної практики; розроблено лекційний та практичний блоки занять, подано термінологічний словник та додатки-таблиці, у яких запропоновано класифікацію жанрів української народної словесності, жанри неказкової прози, ознаки народної та літературної балади, окреслено відмінності народних і літературних казок, жанрові різновиди паремій тощо.

Посібник орієнтований на здобувачів філологічних спеціальностей, а також фахівців, які цікавляться народними звичаями, традиціями, обрядами.

На обкладинці – М. Пимоненко. Страсний четвер (1887). Великдень у Малоросії (1891). Святочне ворожіння (1888). Засватали (1896).

© Віннічук А.П., Солодюк Н.В., 2024

© Видавництво Ліра-К, 2024

ЗМІСТ

Інформаційний пакет навчальної дисципліни «Усна народна творчість»	5
Програма навчальної дисципліни «Усна народна творчість»	7
Лекційний блок навчальної дисципліни	15
Фольклор і фольклористика. Основні школи і напрями фольклористики	15
Основні світоглядні системи українського фольклору	15
Календарно-обрядова творчість	16
Родинно-обрядова творчість	15
Український героїчний епос	19
Українські народні балади	20
Українська народна необрядова лірика (ліричні пісні)	21
Казковий епос	22
Неказковий епос	23
Українські народні паремійні жанри	24
Дитячий фольклор	26
Практичний блок навчальної дисципліни	27
Фольклористика і фольклористика. Школи і напрями фольклористики	27
Календарно-обрядова творчість	30
Родинно-обрядова творчість	35
Український народний героїчний епос	41
Українські народні балади	50
Казкова проза	52
Неказкова (документальна) проза	53
Дитячий фольклор	56
Перелік тем для індивідуальної науково-дослідної роботи	63
Залікові питання	66

Твори для вивчення напам'ять	68
Термінологічний словник	80
Алфавітний покажчик до термінологічного словника	103
Список рекомендованої літератури	105
<i>Робоча програма з фольклорної практики</i>	114
Додатки	145
<i>Класифікація жанрів української народної словесності</i>	145
<i>Жанри неказкової прози</i>	147
<i>Ознаки народної та літературної балади</i>	148
<i>Відмінності народних казок і билин</i>	149
<i>Спільні та відмінні риси народних і літературних казок</i>	150
<i>Жанрові різновиди паремій (зразки текстів)</i>	150
<i>Словник імен богів давньоукраїнської міфології</i>	152

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАКЕТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ»

Мета навчальної дисципліни «Усна народна творчість» – дослідити розмаїття явищ української усної словесності, детально проникнути у їх суть і специфіку на різних етапах становлення народної словесної творчості, ознайомити здобувачів із феноменом усної народної творчості, специфікою фольклору, його жанровою системою, історією і поетикою окремих жанрів, особливостями усної народної творчості кожного історичного періоду, взаємодією фольклору і літератури, дослідити сучасні проблеми збереження культурних традицій українського народу.

2.2. *Завдання навчальної дисципліни* «Усна народна творчість»:

- розмежувати теоретичні поняття фольклор, усна народнопоетична творчість, фольклористика;
- простежити поетапне становлення духовного середовища українського народу у його зв'язку з історичними явищами і подіями;
- з'ясувати роль усної народної словесності у формуванні етнопсихології, світоглядних засад українців;
- ознайомити здобувачів зі специфікою української усної народної творчості, закономірностями її розвитку, способом побутування;
- сформулювати уявлення про жанрову систему фольклору, про історію і поетику кожного жанру;
- виробити вміння аналізу наукової літератури з проблем фольклористики, навички філологічного аналізу фольклорного твору;
- на основі першоджерел дослідження українського фольклору (зокрема праць М. Костомарова, О. Потебні, М. Грушевського, І. Франка, Ф. Колесси та ін.) по-новому потрактувати культурний спадок українського народу;

– висвітлити загальнотеоретичні проблеми (виникнення та розвиток найвідоміших шкіл і напрямів вітчизняної та світової фольклористики).

2.3. Компетентності (за освітньо-професійною програмою)

2.3.1. Загальні компетентності:

ЗК 1 *здатність до усвідомлення* закономірностей становлення та розвитку українського фольклору;

ЗК 2 *здатність до розуміння* основних понять і категорій, пов'язаних із усною народною творчістю;

ЗК 3 *здатність до аналізу* поетикальних особливостей творів різних жанрів УНТ.

2.3.2. Фахові компетентності:

ФК 1 *розуміння* художніх особливостей творів різних жанрів усної народної творчості;

ФК 2 *знання* найбільш поширених та уживаних художніх засобів у творах усної словесності;

ФК 3 *уміння* застосовувати набуті знання під час проходження фольклорної практики.

2.4. Результати навчання (за освітньою програмою):

РН 1 *знати* основні теоретичні поняття з українського фольклору;

РН 2 *орієнтуватися* у школах і напрямках фольклористики;

РН 3 *розуміти* особливості класифікації українського фольклору, особливості жанрової системи української усної народнопоетичної творчості, жанрову специфіку окремих народнопоетичних різновидів;

РН 4 *розрізняти* поетикальні особливості творів різних фольклорних жанрів, провідні мотиви й образи народних текстів;

РН 5 *знати* сучасні дослідження народнопоетичних жанрів.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ»

РОЗДІЛ 1. Фольклор і фольклористика. Пісенно-віршові фольклорні жанри.

Тема 1. Вступ. Основні школи і напрями фольклористики.

Інформаційний обсяг теми. Предмет, мета та завдання курсу. Огляд основної навчальної та хрестоматійної літератури. Фактори впливу на розвиток фольклору та його етнічні особливості. Етнографічні регіони України. Визначення фольклору як явища; розмежування понять фольклор, фольклористика, усна народна творчість.

Фольклористика як наука. Галузі фольклористики (історія фольклору та теорія фольклору). Зв'язок фольклористики з іншими науками (історією, етнографією, культурологією, мистецтвознавством, філософією, релігієзнавством, літературознавством, педагогікою, естетикою та етикою, мовознавством, географією, природознавством, соціологією та ін.).

Усна народна творчість і художня література: спільні та відмінні риси.

Періодизація українського фольклору. Дохристиянські вірування та культу давніх слов'ян. Язичництво та Християнство як основні світоглядні системи усної народної творчості слов'ян, період двовір'я. Вплив Християнства на розвиток української народної словесності. Поділ доісторичної та історичної епох на періоди, аналіз періодів.

Основні школи та напрями фольклористики. Основні фольклористичні теорії. Міфологічна школа фольклористики. Передумови виникнення (загальноєвропейський розвиток романтизму), філософська основа (естетика Ф. Шеллінга та братів Шлегелів), поширення її ідей в Європі. Виникнення символічно-міфологічної школи (Г. Крайцер) та порівняльно-міфологічної (В. та Я. Грімм). Арійська теорія Якова Грімма як основа міфологічно-порівняльних студій. Розвиток ідей міфологічної школи в українській науці (М. Максимович, М. Костомаров, О. Потебня та ін.).

Міграційна школа фольклористики. Наукові погляди Т. Бенфея та його теорія запозичень чи «мандрівних сюжетів». Розвиток ідей міграційної школи в Німеччині, Англії, Італії; поширення в Україні.

Антропологічна (етнографічна) школа, її засновники; вияв її ідей на українському ґрунті. Теорія самозародження сюжетів (теорія полігенізму), поширення її ідей в країнах Західної та Східної Європи, її вияви на українському ґрунті (діяльність О. Котляревського).

Становлення в Україні історичної школи фольклористики, основні її представники (П. Куліш, М. Дашкевич); ідея еkleктизму М. Грушевського та її прихильники в українській науці (фольклористична діяльність І. Франка та В. Гнатюка).

Загальна характеристика шкіл фольклористики ХХ ст. (етнопсихологічної, соціологічної, географічно-історичної, структуралізму, ритуально-міфологічної). Система жанрів української усної народної творчості.

Тема 2. Дохристиянські вірування праслов'ян. Міфологія.

Інформаційний обсяг теми. Магія як найдавніший пласт народної творчості та її форми. Тотемізм, анімізм, фетишизм. Теоретична магія як псевдонаука. Практична магія як псевдомистецтво. Гомеопатична (імітативна) та контагіозна магія. Зв'язок вірувань та обрядів із давньою магією. Види ритуалів. Словесний супровід обрядів та ритуалів. Замовляння, заклинання, прокляття (закляття) та клятви (присяги). Види магічних формул. Жанрові різновиди. Ворожіння, їх види. Поетика жанрів магії. Давня праслов'янська міфологія. Тематичні цикли давніх праслов'янських міфів. Народні повір'я та забобони, їх зв'язок з давньою міфологією. Вплив магії та міфології на становлення та подальший розвиток системи жанрів української усної словесності. Проблема синкретизму народної творчості. Зв'язок жанрів магії та міфології з художньою літературою. Проблеми дослідження жанрів магії та міфології.

Тема 3. Календарно-обрядова творчість.

Інформаційний обсяг теми. Річна циклічність та ритуально-міфологічна основа виникнення жанрів календарно-обрядової творчості. Поділ на цикли. Аналіз жанрів зимового циклу календарної обрядовості. Колядка як жанр; класифікація українських народних колядок, аналіз основних груп. Структура колядки, основні мотиви, образи, поетика. Жанрові особливості та поетика українських народних щедрівок. Посівальні пісні. Зв'язок жанрів зимового циклу із відповідними святами та ритуальними діями. Вертепна драма, її зв'язок з церковною традицією. Аналіз жанрів весняного циклу календарної обрядовості. Народні веснянки, їх зв'язок з міфологічними віруваннями давніх слов'ян. Жанрові особливості українських гаївок, їх класифікація, специфіка виконання. Волочобні пісні (риндзівки). Церковні пісні про Воскресіння (воскресні пісні). Жанри літнього циклу календарно-обрядової творчості: маївки, русальні пісні, купальські, собіткові, петрівчані, троїцькі пісні. Зв'язок з ритуалами. Основні мотиви, поетика. Жанри осіннього циклу календарної творчості: жнивварські (зажинкові, жнивні, обжинкові), косарські та гребовицькі. Зв'язок жанрів календарно-обрядової творчості з художньою літературою та їх дослідження.

Тема 4. Родинно-обрядова творчість.

Інформаційний обсяг теми. Зв'язок родинно-обрядової творчості з етапами життя та побутом людей. Весільна обрядовість, її виникнення та становлення. Весілля як драма; його основні етапи (передвесільні обряди, приготування до весілля, власне весілля, післявесільні обряди) та народнопісенний супровід. Обрядові весільні пісні; аналіз мотивів, образів, їх поетика; особливості виконання. Зв'язок весільної обрядовості з іншими жанрами фольклору. Народна обрядовість, пов'язана з народженням дитини.

Похоронна обрядовість, історія становлення похоронного обряду. Голосіння та їх жанрові різновиди (похоронні, рекрутські, каторжанські, соціально-побутові та ін.); аналіз, особливості виконання, поетика.

Обряди, пов'язані з будівництвом дому та новосіллям. Зв'язок жанрів родинно-обрядової творчості з художньою літературою та їх дослідження. Використання та описи народних обрядів українськими письменниками в художній літературі.

Тема 5. Український героїчний епос. Билини. Народні думи. Інформаційний обсяг теми. Історична основа походження та розвитку українського народного героїчного епосу. Класифікація жанрів героїчного епосу.

Билинний епос. Полеміка та погляди щодо його походження. Аналіз циклів билин (міфологічний, Київський, Галицько-Волинський, казково-новелістичний). Поетика билин. Історія збирання та дослідження.

Українські народні думи як унікальне явище народної творчості. Історія походження дум, їх композиція та жанрові особливості; класифікація українських народних дум. Аналіз дум про героїчну боротьбу українського народу проти турецько-татарських загарбників («Плач невольників», «Дума про Самійла Кішку», «Маруся Богуславка», «Втеча трьох братів з города Азова», «Дума про козака Голоту» та ін.); думи про героїчну боротьбу українського народу проти шляхетсько-польського поневолення («Перемога під Корсунем», «Хмельницький і Барабаш», «Смерть Богдана Хмельницького», «Про Богдана Хмельницького смерть, про Юрася Хмельницького та Павла Тетеренка» та ін.); жанрово-стильові особливості суспільно-побутових дум («Сестра і брат», «Вдова і три сини», «Прощання козака», «Повернення Удовиченка до матері»).

Тема 6. Історичні пісні.

Інформаційний обсяг теми. Жанрові особливості історичних пісень, їх класифікація. Аналіз основних груп історичних пісень: історичні пісні доби козаччини, їх зв'язок з думами; історичні пісні періоду Коліївщини та Гайдамаччини (друга пол. XVII – XVIII ст.); історичні пісні періоду повстань XIX ст.; пісні національно-визвольних рухів першої половини XX ст. Поетика жанру. Пісні-хроніки.

Виконавці українського героїчного ліро-епосу. Найвідоміші українські кобзарі та лірники, їх творчі долі. Історія збирання та дослідження жанрів українського народного героїчного епосу. Основні фольклористи-дослідники, найважливіші видання. Зв'язок жанрів героїчного епосу з художньою літературою.

РОЗДІЛ 2. Народнопоетична лірика і проза. Пареміографія.

Тема 1. Українські народні балади.

Інформаційний обсяг теми. Жанрова своєрідність українських народних балад. Поєднання епічного, ліричного та драматичного компонентів у баладі. Проблеми поділу українських балад, їх класифікація. Тематичний аналіз основних баладних сюжетів. Балади про кохання та дошлюбні взаємини («Ой чие то жито, чиї то покоси», «Тройзілля», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Їхали козаки із Дону додому» та ін.). Мотиви сімейних взаємин та конфліктів у відповідній групі народних балад («Проводжала мати сина у солдати»; «Ой пити би горівочку», «Прийшов Іван до Марійки» та ін.). Відгомони соціального та історичного життя в українських народних баладах («Про Довбуша і Дзвінку», «Балада про Кармалюка», «Марусяк і попадя», «Бондарівна», «Лимерівна» та ін.). Поетика, символіка балад, перегуки з ліричними піснями. Зіставний аналіз жанру балади з жанрами ліричної та історичної пісні. Зв'язок жанру народної балади з літературою; балади народні та літературні: спільні та відмінні риси. Історія збирання та дослідження жанру.

Тема 2. Українська народна лірика.

Інформаційний обсяг теми. Специфіка народної лірики, її відмінності від обрядової творчості. Жанрові ознаки ліричних пісень, їх класифікація. Тематичні групи родинно-побутових пісень. Народні пісні про кохання та дошлюбні взаємини: основні мотиви та образи. Поетика народних пісень про родинне життя. Вдовині та сирітські пісні. Своєрідність жартівливо-гумористичних пісень. Теми, мотиви, символіка.

Аналіз суспільно-побутової лірики. Основні мотиви та образи козацьких пісень; поетика чумацьких пісень; рекрутські, солдатські та жовнірські пісні, їх жанрові особливості та зв'язок з жанром голосінь; характеристика інших жанрових різновидів суспільно-побутових пісень (кріпацькі, бурлацькі, наймитські, жебрацькі, заробітчанські, емігрантські та ін.). Стрілецькі пісні. Зв'язок жанрових різновидів з суспільно-історичною реальністю. Особливості ритмомелодики, римування, архітектоніки української необрядової лірики. Танкові пісні, синкретизм їх виконання.

Пісні літературного походження та романси як особливий пласт української народної пісенної творчості. Особистості письменників та долі їхніх пісень. Особливості виконання та побутування.

Тема 3. Казковий епос.

Інформаційний обсяг теми. Погляди на проблему виникнення українського народного казкового епосу. Його зв'язок з народною міфологією. Жанрові особливості українських народних казок. Класифікація народного казкового епосу. Аналіз основних жанрово-тематичних груп казок.

Казки про тварин: особливості художньо-образної структури. Аналіз мотивів основних груп казок про тварин. Розмежування жанрів казки про тварин та байки. Байка народна та літературна. Особливості побудови кумулятивних казок, їх різновиди (епічні та ланцюгові). Типи кумуляції. Художньо-образна та композиційна будова чарівних казок. Аналіз основних мотивів та образів. Вплив історичного розвитку суспільства на трансформацію жанру казки. Особливості тематики соціально-побутових казок. Основні художні засоби та прийоми народних казок. Розвиток та еволюція жанру народної казки. Розширення тематики та проблематики, збагачення художньо-образної системи. Зв'язок народної казки з літературною: спільні та відмінні риси. Поетика жанру. Зв'язок українського народного казкового епосу з іншими жанрами усної словесності. Історія збирання та дослідження народних казок.

Жанри анекдоту та небилиці. їх зв'язок з соціально-побутовими казками. Художні засоби та прийоми комізму. Своєрідність жанру народної притчі. Зв'язок з писемною (зокрема Біблійною) традицією.

Тема 4. Народна документальна (історична) проза.

Інформаційний обсяг теми. Основні групи (меморати, хронікати, фабулати). Особливості неказкової народної прози у її зіставленні з казковою. Класифікація українського народного неказкового епосу.

Легенди. Жанрові особливості легенд та їх класифікація. Аналіз основних груп легенд та їх різновидів. Міфологічні легенди, їх зв'язок з давніми міфічними уявленнями. Тематичні групи міфологічних легенд (антропоморфічні, зооморфічні, тератоморфічні, етіологічні, демонологічні та ін.). Своєрідність мотивів та образів апокрифічних легенд, їх зв'язок з книжною традицією та тематичні різновиди – космогонічні, антропогенічні, антропологічні, оноματοлогічні, етногонічні; старозавітні та новозавітні легенди (народна трансформація та деформація Біблійних мотивів); агіографічні, есхатологічні та ін. Історико-героїчні легенди, співвідношення у них історичної достовірності та домислу. Аналіз основних тематичних груп -р топонімічних, етимологічних, топографічних та ін. легенд. Легендарний ліро-епос. Старцівські пісні.

Тематичні групи та цикли народних переказів, їх зв'язок з історичним минулим українського народу. Аналіз історико-хронологічних циклів переказів. Аналіз жанру бувальщини. Зв'язок бувальщини з повір'ями та народною демонологією. Жанр народного оповідання. Різновиди народних оповідань, різноманітність тематики, особливості побутування. Порівняльний аналіз жанрів української народної неказкової прози, їх спільні та відмінні риси. Поетика жанрів неказкової прози, їх зв'язок з казковою традицією. Українська народна неказкова проза та художня література: запозичення та взаємовпливи. Дослідження жанрів казкової та неказкової народної прози в українській фольклористиці. Особливості їх вивчення в школі.

Тема 5. Народна пареміографія.

Інформаційний обсяг теми. Загальний огляд малих жанрів української усної народної творчості. Художня природа, жанрові різновиди та класифікація народних паремій. Українські народні прислів'я та приказки, їх розмежування. Погляди на їх виникнення. Аналіз основних тематичних груп. Аналіз інших жанрових різновидів народних малих жанрів (вітань, побажань, прикмет, афоризмів та ін.). Визначення жанру загадки. Класифікація та аналіз основних груп народних загадок. Метафоричність народних загадок, специфіка, закоріненість в міфологічній свідомості народу. Зв'язок жанрів української народної пареміографії з іншими жанрами народної словесності та з художньою літературою. Збирання та дослідження малих жанрів усної народної творчості. Використання народної пареміографії на уроках української літератури у школі. Їх пізнавально-виховне значення та розвиваючий вплив.

Тема 6. Дитячий фольклор.

Інформаційний обсяг теми. Загальна характеристика та особливості дитячого фольклору. Класифікація жанрів усної народної творчості, що побутує в дитячому середовищі. Поетика колискових пісень, аналіз їх основних груп, образів та мотивів. Жанрово-стильові особливості забавлянок та їх різновидів. Аналіз жанрів, які перейшли у дитячий фольклор із загальної народної творчості (заклички, примовки, ігри та ін.). Аналіз жанрів, що виникли у дитячому середовищі. Дитяча пареміографія. Особливості втілення в дитячій народній творчості дитячої психології та світосприймання. Зв'язок дитячого фольклору з загальною системою усної народної словесності.

Лекційний блок навчальної дисципліни

«Усна народна творчість»

Тема: «Фольклор і фольклористика.

Основні школи і напрями фольклористики»

План

1. Фольклор і фольклористика: предмет, мета та завдання.
2. Фактори впливу на розвиток фольклору та його етнічні особливості.

Етнографічні регіони України.

3. Періодизація українського фольклору.
4. Основні школи і напрями фольклористики.
5. Система жанрів українського фольклору.
6. Усна народна творчість та художня література: порівняльний аналіз.

Ключові слова: фольклор, фольклористика, історія фольклору, теорія фольклору, періодизація, напрями та школи фольклористики; географічне розміщення, історичний розвиток, етнографічні регіони; рід, жанр.

Література

1. Грица С. Фольклор у просторі і часі: Вибрані статті. Тернопіль: Астон, 2000. 228 с.
2. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. Київ: Редакція часопису «Народознавство», 2001. 576 с.
3. Дмитренко М. Українська фольклористика: Акценти сьогодення. Розвідки, статті. Київ: «Сталь», 2008. 235 с.
4. Киченко О. Фольклор як художня система. Проблеми теорії. Дрогобич: НВЦ «Каменярь», 1993. 216 с.
5. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. 3-тє вид. Київ: Знання-Прес, 2005. 591 с.
6. Мишанич С. Система жанрів в українському фольклорі. Українознавство: Посібник. Київ: Зодіак-ЕКО. 1994. С. 263–276.

7. Сиваченко М. Сторінки української літератури і фольклористики. Київ : Наукова думка, 1990. 301 с.
8. Українська фольклористика. Словник-довідник. Укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 448 с.
9. Фольклор у сучасному суспільстві : традиції, трансформації. Колективна монографія / [відп. ред. Л. Вахніна]; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ : видавництво ІМФЕ, 2024. 302 с.

Тема: «Основні світоглядні системи українського фольклору»

План

1. Дохристиянські вірування давніх слов'ян. Культур.
 2. Християнство і його вплив на розвиток національного фольклору.
 3. Магія. Види та форми давніх обрядів. Поетика жанрів магії.
 4. Українська міфологія як сукупність народних вірувань.
 5. Зв'язок жанрів магії й міфології з художньою літературою.
- Дослідження жанрів магії та міфології.

Ключові слова: анімізм, тотемізм, фетишизм, культ, двовір'я, магія, вірування, обряд, замовляння, заклинання, прокляття, клятва, міфологія, міф, повір'я, забобон.

Література

1. Балущок В. Обряди й ініціації українців та давніх слов'ян. Львів; Нью-Йорк, 1998. 216 с.
2. Бондарук О. Слов'янська міфологія. Загадки прадавніх вірувань слов'янських народів. Міфи народів світу. Львів : Просвіта, 1997. С. 265–326.
3. Булашев Г. Український народ у своїх легендах. Релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські народні погляди та вірування. Вступна стаття В. Шевчука. Київ : Довіра, 1993. 414 с.
4. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.

5. Войтович В. Сокіл-Род. Легенди та міфи стародавніх українців. Рівне : Оріана, 1997. 332 с.
6. Войтович В. Українська міфологія. Київ, 2002. 468 с.
7. Закувала зозуленька. Антологія української поетичної творчості. Київ, 1998. С. 8–20.
8. Замовляння. Упоряд., передмова, примітки М. К. Дмитренка. Київ Видавець Микола Дмитренко, 2007. 124 с.
9. Костомаров М. Слов'янська міфологія. Київ : Либідь, 1994. 284 с.
10. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ : Обереги, 1992. 85 с.
11. Українські замовляння. Упор. М. Москаленко. Київ : «Академія», 2010. 300 с.

Тема: «Календарно-обрядова творчість»

План

1. Загальна характеристика календарно-обрядової творчості.
2. Ритуально-міфологічна основа, жанри календарно-обрядової творчості зимового циклу.
3. Ритуально-міфологічна основа, жанри календарно-обрядової творчості весняного циклу.
4. Ритуально-міфологічна основа, жанри календарно-обрядової творчості літнього циклу.
5. Жанри календарно-обрядової творчості осіннього циклу.
6. Зв'язок жанрів календарно-обрядової творчості з художньою літературою та їх дослідження.

Ключові слова: календарно-обрядова творчість, колядка, щедрівка, водохресна пісня, посівальна пісня; веснянка, гаївка, волочевна пісня; маївка, купальська пісня, собітка, петрівчана пісня; жниварська, косарська, гребовицька пісні.

Література

1. Балущок В. Обряди й ініціації українців та давніх слов'ян. Львів; Нью-Йорк, 1998. 216 с.
2. Вже весна воскресла. Гаївки. Тернопіль, 1992. 98 с.
3. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
4. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис у 2-х томах. Київ : Оберіг, 1991. Т. 1. 450 с., Т. 2. 445 с.
5. Закувала зозуленька. Антологія української поетичної творчості. Київ, 1998. С. 8–20.
6. Ігрові веснянки. .Упоряд., передмова і примітки Людмили Єфремової. За редакцією Миколи Дмитренка. Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2005. 208 с.
7. Скуратівський В. Дідух : Свята українського народу. Київ : Освіта, 1995. 272 с.

Тема: «Родинно-обрядова творчість»

План

1. Родинно-обрядова творчість : загальна характеристика, зв'язок із основними етапами життя та побутом людей.
2. Весільна обрядовість : виникнення, становлення, народнопісенний супровід.
3. Народна обрядовість, пов'язана з народженням дитини.
4. Похоронна обрядовість. Голосіння.
5. Зв'язок жанрів родинно-обрядової творчості з художньою літературою, їх дослідження.

Ключові слова: родинно-обрядова творчість, весільна обрядовість, весілля, весільна пісня, колискова, голосіння.

Література

1. Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні. Київ : Наукова думка, 1998. 189 с.
2. Весілля: У двох кн. Передм. Правдюк О. Київ : Наук. думка, 1970. Кн. 1. 451 с., Кн. 2. 476 с.
3. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
4. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис : У 2-х т. Київ : Оберіг, 1991. Т. 1. 450 с.; Т. 2. 445 с.
5. Голосіння, тужіння, плачі. Упоряд., пердм. М. К. Дмитренка; художнє оформлення М. О. Коваленко. Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2007. 152 с. (Серія «Народна творчість». Кн. 10).
6. З перлин народної творчості : навчальний посібник : хрестоматія з української народної поетичної творчості. Упорядкування А. П. Віннічук. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 124 с.
7. Закувала зозуленька. Антологія української поетичної творчості. Київ, 1998. С. 8–20.
8. Лозинський Й. Українське весілля. Опрац. тексту, упоряд. і вступ. ст. Р. Кирчіва. Київ : Наук. думка, 1992. 174 с.
9. Українські символи. За ред. М. Дмитренка. Київ, 1994. 140 с.

Тема: «Український героїчний епос»

План

1. Билини: походження і визначення жанру, цикли, особливості поетики. Історія збирання і дослідження билин.
2. Думи: визначення жанру, класифікація, особливості поетики.
3. Українське кобзарство.
4. Історичні пісні: жанрово-стильові ознаки, класифікація, поетика. Пісні-хроніки.

5. Зв'язок жанрів героїчного епосу з художньою літературою та їх дослідження.

Ключові слова: билина, дума, історична пісня, пісня-хроніка.

Література

1. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
2. Грица С. Мелос української народної епіки. Київ, 1989. 246 с.
3. Закувала зозуленька. Антологія української поетичної творчості. Київ, 1998. С. 8–20.
4. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість : Підручник. 3-тє вид. Київ : Знання-Прес, 2005. 591 с.
5. Українські народні пісні та думи. Київ, 1992. 96 с.

Тема: «Українські народні балади»

План

1. Загальна характеристика українських народних балад: жанрово-стильові особливості, поетика.
2. Класифікація українських народних балад.
3. Тематичний аналіз основних баладних сюжетів.
4. Зв'язок жанру народної балади з літературною. Історія збирання і дослідження балад.

Ключові слова: балада, класифікація, тематичні цикли.

Література

1. Балада. Українська фольклористика. Словник-довідник. Укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. С. 24–25.
2. Балада. Кохання та дошлю взаємини. Вступ. ст. Дей О. І. Київ : Наукова думка, 1987. 472 с.
3. Балади. Родинно-побутові стосунки. Вступ. ст. Дей О. І. Київ : Наукова думка, 1988. 524 с.

4. Баладні пісні. Передм. Нудьки Г.А. Київ, 1989. 271 с.
5. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
6. Дей О. Українська народна балада. Київ, 1989. 263 с.
7. Закувала зозуленька. Антологія української народної поетичної творчості. Київ, 1998. С. 228–250.
8. Народні думи, пісні, балади. Вступна стаття Яременко В. Київ : Молодь, 1989. 335 с.
9. Нудьга Г. Українська балада. Київ : Дніпро, 1989. 258 с.

Тема: «Українська народна необрядова лірика (ліричні пісні)»

План

1. Специфіка народної необрядової лірики. Жанрові ознаки ліричних пісень, їх специфіка.
2. Родинно-побутові пісні: тематичні групи, аналіз текстів.
3. Аналіз суспільно-побутової лірики.
4. Пісні літературного походження. Романси.
5. Зв'язок жанрів лірики з художньою літературою, їх дослідження.

Ключові слова: родинно-побутові пісні, суспільно-побутові пісні, мотив, козацька пісня, чумацька пісня, ремісницька пісня, солдатська та рекрутська пісня, жовнірська пісня, кріпацька пісня, бурлацька пісня, наймитська пісня, жебрацька пісня, заробітчанські та робітничі пісні, емігрантська пісня, тюремно-каторжанська пісня, танкова пісня, пісня літературного походження, романс.

Література

1. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
2. Закувала зозуленька. Антологія української народної поетичної творчості. Київ, 1998. С. 251–449.

3. Ліричні пісні (любовні пісні). Українська фольклористика. Словник-довідник. Укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. С. 25.
4. Українські народні пісні та думи. Київ : Т-во «Знання України», 1992. 96 с.
5. Українські січові стрільці у піснях. Вступ. ст. Левченко О. Тернопіль, 1991. 112 с.

Тема: «Казковий епос»

План

1. Жанрові особливості українських народних казок. Класифікація народного казкового епосу. Аналіз основних жанрово-тематичних груп казок.
2. Казки про тварин: особливості художньо-образної структури. Аналіз мотивів основних груп казок про тварин.
3. Особливості побудови кумулятивних казок, їх різновиди (епічні та ланцюгові). Типи кумуляції.
4. Художньо-образна та композиційна будова чарівних казок. Аналіз основних мотивів та образів. Вплив історичного розвитку суспільства на трансформацію жанру казки.
5. Особливості тематики соціально-побутових казок. Основні художні засоби та прийоми народних казок.
6. Зв'язок українського казкового епосу з іншими жанрами усної словесності. Історія збирання та дослідження народних казок.
7. Жанр анекдоту та небилиці. Їх зв'язок із соціально-побутовими казками. Художні засоби та прийоми комізму. Своєрідність жанру народної притчі, її зв'язок із писемною (зокрема Біблійною) традицією.

Ключові слова: казковий епос, казка, казки про тварин, чарівні та суспільно-побутові казки, кумулятивна казка, ініціальна формула, персоніфікація, градація, метаморфоза, ретардація, типізація, анекдот, небилиця, притча.

Література

1. Балущок В. Обряди ініціації українців та давніх слов'ян. Львів – Нью-Йорк, 1998. 216 с.
2. Бріцина О. Світ мрій і сподівань. Соціально-побутова казка. Київ : Дніпро, 1987. С. 5–16.
3. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
4. Дунаєвська С. Українська народна казка. Київ, 1987. 127 с.
5. З живого джерела. Українські казки в записах, переказах та публікаціях українських письменників. Упорядник, літературна обробка, вступна стаття та примітки Л. Дунаєвської. Київ, 1990. 512 с.
6. Казки про тварин. Київ : Наукова думка, 1997. 574 с.
7. Калинова сопілка. Антологія української народної прозової творчості. Київ, 1998. С. 34–246.
8. Соціально-побутова казка. Передмова Бріциної О. Київ, 1987. 382 с.
9. Українські казки. Київ : Т-во «Знання України», 1992. 96 с.

Тема: «Неказковий епос»

План

1. Загальна характеристика неказкової народної прози у її зіставленні з казковою. Класифікація українського народного неказкового епосу.
2. Легенди. Жанрові особливості легенд та їх класифікація.
3. Аналіз основних груп легенд та їх різновидів.
4. Тематичні групи та цикли народних переказів.
5. Аналіз жанру бувальщини.
6. Жанр народного оповідання. Різновиди народних оповідань, різноманітність тематики, особливості побутування.
7. Українська народна неказкова проза та художня література: запозичення та взаємовпливи. Дослідження жанрів казкової та не казкової народної прози в українській фольклористиці.

Ключові слова: народна проза, меморати, хронікати, фабулати, легенда, старцівська пісня, переказ, історико-хронологічні цикли переказів, народне оповідання, бувальщина.

Література

1. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях : космогонічні українські народні погляди та вірування. Київ : Довіра, 1993. 414 с.
2. Виклади давньослов'янських легенд, або міфологія, укладена Я. Головацьким. Київ : Довіра, 1991. 96 с.
3. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
4. Войтович В. Сокіл-Род. Легенди та міфи стародавніх українців. Рівне : Оріана, 1997. 332 с.
5. Давидюк В. Українська міфологічна легенда. Львів : Світ, 1992. 176 с.
6. Калинова сопілка. Антологія української народної прозової творчості. Київ, 1998. С. 248–388.
7. Легенди та перекази. Упорядкування та примітки А. Іоаніді; Вступна стаття О. Дея. Київ : Наукова думка, 1985. 400 с.
8. Народні оповідання. Вступна стаття Мишанича С. Київ : 1986. 336 с.
9. Сокіл В. Народні легенди та перекази українців Карпат. Київ : Наукова думка, 1995. 158 с.
10. Українські перекази. Київ : Довіра, 1992. 134 с.
11. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Київ, 1991. 638 с.

Тема: «Українські народні паремійні жанри»

План

1. Пареміографія, пареміологія: визначення, розмежування понять. Жанрові різновиди та класифікація народних паремій.
2. Художня природа і жанрові особливості українських народних прислів'їв та приказок.

3. Загадка як жанр фольклору. Тематичні цикли.

4. Жанровий спектр паремій: вітання, побажання, прокльони, присяги, прикмети, афоризми.

5. Особливості поетики паремійних жанрів . Риси версифікації паремій.

Ключові слова: пареміографія, пареміологія, прислів'я, приказка, вітання, побажання, приказка-застереження, прикмета, народне порівняння, афоризм, каламбур, загадка.

Література

1. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
2. Загадки. Вступна стаття Березовський І. Київ, 1987. 158 с.
3. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості. Київ, 1989. С. 427–552.
4. Кононенко В. Шляхами народних приповідок. Київ, 1994. 208 с.
5. Народ скаже – як зав'яже. Українські народні прислів'я, приказки, загадки / Вступна стаття Шумади Н. Київ, 1981. 230 с.
6. Народні загадки. Упоряд., передм. М. К. Дмитренка. Київ : Ред. часопису «Народознавство», 2003. 128 с. (Серія «Народна творчість». Кн. 4).
7. Пазяк М. Українські прислів'я та приказки. Проблеми пареміології та пареміографії. Київ : Наукова думка, 1984. 204 с.
8. Прислів'я та приказки. Природа. Господарська діяльність людини. Вступна стаття Пазяка М. Київ, 1989. 480 с.
9. Прислів'я та приказки. Людина. Родинне життя. Вступна стаття Пазяка М. Київ, 1990. 528 с.
10. Прислів'я та приказки. Взаємини між людьми. Вступна стаття Пазяка М. Київ, 1991. 440 с.
11. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Збірники О. Марковича та інших уклад М. Номис. Вступна стаття Пазяка М. Київ : Наукова думка, 1993. 768 с.

Тема: «Дитячий фольклор»

План

1. Загальна характеристика та особливості дитячого фольклору. Класифікація жанрів усної народної творчості, що побутує в дитячому середовищі.
2. Поетика колискових пісень. Жанрово-стильові особливості забавлянок та їх різновиди.
3. Аналіз жанрів, які перейшли у дитячий фольклор із загальної народної творчості.
4. Аналіз жанрів, що виникли у дитячому середовищі.
5. Дитяча пареміографія. Особливості втілення в дитячій народній творчості вікових особливостей психології та світосприйняття.
6. Зв'язок дитячого фольклору з загальною системою усної народної словесності.

Ключові слова: дитячий фольклор, колискова пісня, потішка, пестушка, чукикала, закличка, примовка, дитяча гра, дитяча колядка та щедрівка, лічилка, прозивалка, дражнилка, мирилка, страшилка, примовка, скоромовка.

Література

1. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
2. Дитячий фольклор. Українська фольклористика. Словник-довідник. Укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. С. 80–81.
3. Дитячий фольклор. Колискові пісні та забавлянки. Київ : Наукова думка, 1984. 472 с.
4. Дитячий фольклор. Вступ. ст. Г. Довженок. Київ : Дніпро, 1986. 304 с.
5. Довженок Г., Луганська К. Українські народні колискові пісні та забавлянки. Дитячий фольклор. Колискові пісні та забавлянки. Київ : Наукові думка. 1984. С. 11–44.

6. Кіліченко Л., Лещенко П., Проценко І. Народнопоетична творчість для дітей. Українська дитяча література. Київ : Вища школа, 1989. С. 29–51.

Практичний блок навчальної дисципліни

«Усна народна творчість»

«Фольклор і фольклористика. Пісенно-віршові фольклорні жанри»

Практичне заняття на тему:

«Фольклор і фольклористика. Школи і напрями фольклористики»

План

1. Фольклористика як наука про усну народну творчість. Галузі фольклористики. Розвиток української фольклористики. Фольклор як явище.
2. Фактори впливу на розвиток фольклору.
3. Етнографічні регіони України.
4. Основи поділу фольклору на дві епохи: доісторичну (міфологічну, дохристиянську) та історичну (християнську).
5. Основні школи та напрями фольклористики.
6. Дослідники та збирачі фольклору:
 - Фольклористична концепція Олександра Потебні.
 - Гнат Танцюра – український фольклорист та етнограф.
 - Збирацька спадщина Насті Присяжнюк.
 - Внесок Івана Гурина в українську фольклористику.
 - Музичний фольклор Олександра Стеблянка.
7. Унесок викладачів-фольклористів у розвиток української фольклористики:
 - Науково-педагогічна діяльність Михайла Грицяя.
 - Науково-фольклористична школа Лідії Дунаєвської.
 - Теофіль Комаринець – яскравий представник української фольклористики.

Завдання:

1. Вивчити значення термінів: фольклористика, фольклор, усна народна творчість, історія фольклору, теорія фольклору.

2. Законспектувати статтю: Франко І. Дві школи в фольклористиці. Франко І. Твори : У 50-ти томах. Т. 29. Київ, 1981. С. 416–424.

3. Познайомтеся з тезами статті німецького філософа Г. Гадамера «Батьківщина і мова». Які проблеми порушено автором у статті? На вашу думку, що таке Батьківщина для сучасної людини, яка живе в умовах глобалізації та підвищеної мобільності? Яке значення мають ці роздуми при вивченні українського фольклору?

«Батьківщина не просто місце тимчасового перебування, яке обирають і можуть міняти. Батьківщину не забувають. Вона, за знаменитим визначенням Шеллінга, щось споконвічне.

Батьківщину забути неможна. Хоча батьківщина у цьому світі, де мобільність суспільства зростає, вже не зовсім та, якою вона була в часи більшої осілості.

...Але що таке для нас батьківщина...? Де це місце і де воно було б, якби не було мови? Коли ми говоримо про споконвічність батьківщини, ми зараховуємо сюди передусім мову. ... В рідній мові струменить близькість до свого, у ній – звичаї, традиції й знайомий світ.

...Життя – це заглиблення в мову. Кожен, хто прагне освоювати чужий край і чужу культуру, повинен шукати можливостей заглибитись в іншу мову. У цьому полягає перелом, якого не уникнути і який повинен допомогти вилікуватись, якщо людина хоче вижити в нових умовах. Взагалі лікування – це не те, що ми звикли мати на увазі в нашому технократичному суспільстві, коли, наприклад, звертаються до лікаря. Лікуватись – це імператив життя для самого хворого. Хвороба полягає в тому, що людина втрачає навички комунікативного мовлення, якщо більше не чує своєї власної мови. Такий людський вимір будь-якого вигнання». (Гадамер Г. Герменевтика і поетика. Вибрані твори. Пер.з нім. Київ : «Юніверс», 2001. С. 188–194).

4. Укласти порівняльну таблицю на тему: «Основні періоди українського фольклору» (за схемою):

№	Назва епохи	Назва періоду	Часові межі	Особливості періоду	Які фольклорні жанри виникли
1	Доісторичний	палеоліт			
		мезоліт			
		протонеоліт			
		неоліт			
		бронзовий вік			
		залізний вік			
		праслов'янський період			
2	Історичний	княжий період			
		козаччина			
		бездержавний період			
		новітній розвиток			
		сучасний етап			

Література

1. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
2. Глушко М. Етнографічне районування України: стан, проблеми, завдання (за матеріалами наукових досліджень другої половини ХХ – початку ХХІ століття). Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія історична. Львів, 2009.
3. Дей О. Сторінки з історії української фольклористики. Київ : Наукова думка, 1975. 270 с.
4. Дмитренко М. Українська фольклористика : історія, теорія, практика. М. Дмитренко. Київ : «Народознавство», 2001. 575 с.
5. Дмитренко М. Українська фольклористика: Акценти сьогодення. Розвідки, статті. Київ, 2008. 235 с.
6. Колесса Ф. Фольклористичні праці. Київ : Наукова думка, 1970. 415 с.

7. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. 3-тє вид. М. Лановик, З. Лановик Київ : Знання-Прес, 2003. 591 с.
8. Макарчук С. Історико-етнографічні райони України. Навчальний посібник. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2012. 352 с., 53 іл.
9. Руснак І. Український фольклор: Навчальний посібник. Київ : Академія, 2010. 300 с.
10. Сиваченко М. Сторінки української літератури і фольклористики. Київ, 1990. 301 с.
11. Українська фольклористика. Довідник. Укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского. Тернопіль : Підручники і посібн., 2008. 448 с.

**Практичне заняття на тему:
«Календарно-обрядова творчість»**

План

1. Давня магія та міфологія як основа виникнення календарно-обрядової творчості:
 - 1.1 Магія як система обрядів. Замовляння, заклинання, прокляття, клятви, ворожіння.
 - 1.2 Давня праслов'янська міфологія. Класифікація міфів. Повір'я, забобони.
 - 1.2.1 Верховні божества праукраїнців: Род, Сварог, Дажбог.
 - 1.2.2 Покровителі стихій та природи в слов'янській міфології (води, родючості, небесних явищ). Духи природи і стихій (лісовики, польовики, водяники, русалки, мавки, тощо).
 - 1.2.3 Українські боги ремесел, господарства, шлюбу, дому. Духи дому і господарства, взаємодія людини з ними.
 - 1.2.4 Демонологія. Чорт (Дідько, Той, Щезник, Сатана, Диявол) як демонічна істота. Посередники між світом людей і духів: «живі» (відьми,

знахарі, мольфари, перевертні, перелесники, літавиці) та «неживі» (упирі, мерці, потерчата, потопельники).

1.3 Світове дерево (Дерево Життя) у слов'янській міфології.

2. Календарно-обрядова творчість. Аналіз жанрів зимового циклу календарної обрядовості:

2.1 Походження жанрів зимового циклу.

2.2 Колядка як жанр, аналіз основних груп колядок.

2.3 Жанрові особливості українських щедрівок.

2.4 Свято Йордана. Водохресні пісні.

3. Аналіз жанрів весняного циклу календарної обрядовості:

3.1 Походження жанрів весняного циклу.

3.2 Веснянка як жанр, її зв'язок із міфологічними віруваннями давніх слов'ян.

3.3 Аналіз українських гаївок, особливості їх виконання.

4. Аналіз жанрів літнього циклу календарної обрядовості:

4.1 Маївки та русальні пісні, їх основні мотиви та образи.

4.2 Купальські та собіткові пісні як відгомін давніх обрядів та вірувань.

4.3 Аналіз груп петрівчаних та царинних пісень.

5. Аналіз жанрів осіннього циклу календарної обрядовості:

5.1 Жнивварські пісні, їх поділ на зажинкові, жнивні та обжинкові; аналіз цих груп.

5.2 Косарські та гребовицькі пісні.

6. Зв'язок календарно-обрядової творчості з художньою літературою.

Завдання:

1. Вивчити значення термінів: магія, вірування, обряд, замовляння, заклинання, прокляття, клятви; міфологія, міф; календарно-обрядова творчість, колядки, щедрівки, веснянки, гаївки, церковні пасхальні пісні, маївки, русальні пісні, купальські пісні, собіткові пісні, петрівчані пісні, царинні пісні;

зажинкові пісні, жнивні пісні, обжинкові пісні, косарські пісні, гребовицькі пісні.

2. Прочитайте замовляння, розподіліть їх за групами відповідно до класифікації за Г. Сухобрус (господарські, лікувальні, родинно-побутові, суспільно-громадські):

В купіль воду ляю,

До Дани промовляю:

Матінко-Водице,

Чистая дівице,

Купіль освяти,

Дитинча благослови.

Купіль моя з м'яти і верби.

Моя доню, уночі тихенько спи.

Гіллячко берези докладаю –

У красі свою я доню покупаю.

Купцю-купцю, донечко мала, –

Буде в тебе личко чисте, мов вода.

Купіль з первоцвіту й череди –

Будеш гарною і милою завжди.

Купцю-купцю, воду примовляю.

Хай тебе Боги благословляють.

*Замовляння. Упоряд. М. Дмитренко. Київ : Видавець Микола Дмитренко,
2007. С. 20.*

Місяцю, місяцю, золотії рожки й ножки! Зійди з обляків, зірви мою зубную біль! Моя біль не мала, моя біль не тяжка, а твоя сила могучая, як камінь граніт.

Не йду я лісом, а чистим полем. Наперед мене біжить засць: «Сірий зайцю! Де твої зуби? Візьми мої, а дай свої».

Молодик – мов бик,

У морі купався,

Та й нам показався.

Йому золоті роги,

А нам воли та корови,

Йому ж на сповня,

А нам на здоров'я.

Дай, Боже, Тебе випроводити,

А другого діждати.

Замовляння. Упоряд. М. Дмитренко. Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2007.

С. 85

Жив чоловік Іван у панів, не схотів панам служити, та й пішов по чужих землях блудити, та й прийшов до зеленого гаю, а до тихого Дунаю, глянув на море: на синьому морі стоїть острів, на тім острові стоїть три кроваті синіх, на тих кроватях сидить три пани сивих; думали, гадали, Івана суд розбирали і ключі в море попускали. Хто сі ключі достане, тоді на народженого, хрещеного Івана суд устане.

Замовляння. Упоряд. М. Дмитренко. Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2007.

С. 105

3. Прочитати та підготуватись до аналізу одного міфу (на вибір здобувача), пояснивши до якого тематичного циклу він належить.

4. Законспектувати (тезово) розвідку:

Свидницький А. Відьми, чарівниці й опирі, чи то ж примхи і примхливі оповідання люду українського. Свидницький А. Твори. Київ, 1985. С. 412–455.

5. Вивчити напам'ять колядку «Нова радість стала», щедрівку «Ой сивая та і зозуленька», веснянку «Вербовая дощечка».

Література

1. Бондарук О. Слов'янська міфологія. Загадки прадавніх вірувань слов'янських народів. Міфи народів світу. Львів, 1997. С. 265–326.
2. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ, 1992. 415 с.
3. Веснянки ігрові. Упоряд. М. Дмитренко. Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2005. 208 с. (Серія «Народна творчість». Кн. 7).
4. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
5. Войтович В. Міфи та легенди давньої України. Тернопіль, 2005. 392 с.
6. Войтович В. Українська міфологія. Київ, 2002. 664 с.
7. Войтович В. Сокіл-Род. Легенди та міфи стародавніх українців / В. Войтович. Рівне, 1997. 332 с.
8. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис у 2-х томах. Київ, 1991. Т. 1. 450 с; Т. 2. 445 с.
9. Гнатюк В. Нарис української міфології. Львів, 2000. 263 с.
10. Закувала зозуленька. Антологія української народної поетичної творчості. Київ, 1998. С. 24–125.
11. Замовляння / Упоряд. М. Дмитренко. Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2007. 124 с. (Серія «Народна творчість». Кн. 9).
12. З перлин народної творчості : Навчальний посібник : Хрестоматія з української народної поетичної творчості. Упор. та вступна стаття А.П. Віннічук. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 124 с.
13. Знойко О. Міфи Київської землі та події стародавні. Київ, 1989. 304 с.
14. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість : Підручник. 3-тє вид. Київ, 2005. С. 76–192.

15. Милорадович В. Українська відьма: нариси української демонології. Київ, 1993. 72 с.
16. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. Київ, 1992. 424 с.
17. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу: Ескіз української міфології. Київ, 1992 87 с.
18. Плачинда С. Міфи і легенди Давньої України. Київ, 1997. 176 с.
19. Руснак І. Український фольклор: Навчальний посібник. Київ, 2010. 300 с.
20. Скуратівський В. Місяцелік. Український народний календар. Київ, 1993. 272 с.
21. Скуратівський В. Дідух: Свята українського народу. Київ, 1995. 272 с.
22. Скуратівський В. Русалії. Київ, 1996. 734 с.
23. Українські міфи, демонологія, легенди. Упоряд. М. Дмитренко. Київ, 1992. 144 с.

Практичне заняття на тему:

«Родинно-обрядова творчість»

План

1. Система родинно-обрядової творчості, її основні цикли.
2. Аналіз весільної обрядової творчості:
 - 2.1 Весілля як драма, характеристика етапів весілля;
 - 2.2 Весільні пісні, їх основні мотиви та образи. Символіка весільних пісень;
 - 2.3 Весільні побажання.
3. Народна обрядовість, пов'язана з народженням дитини.
4. Народні обряди, пов'язані з будівництвом дому та новосіллям.
5. Українська похоронна обрядовість:
 - 5.1 Похорон як ритуально-обрядова дія;

- 5.2 Аналіз жанру похоронних голосінь, особливості їх виконання;
- 5.3 Жанрові різновиди народних голосінь.
6. Зв'язок родинно-обрядової творчості з художньою літературою.

Завдання:

1. Вивчити значення термінів: родинно-обрядова творчість, весільна обрядовість, похоронна обрядовість, голосіння.

2. Підготувати відео- чи аудіозапис весільної пісні, що побутує у вашому регіоні. На прикладі запису проаналізувати жанрову специфіку.

3. На весіллі молодят висловлювались запропоновані нижче побажання. Охарактеризуйте їх структуру і зміст. А які побажання існують у вашій місцевості? Запишіть.

«Перепиваю пуд проса, щоб наша молода не ходила по морозу боса».

«Щоб ви були щасливі, як весна, багаті, як земля».

«Перепиваю рушничок, щоб до року мали двох діточок».

«Дарую два рубчики, щоб жили, як голубчики».

«Дарую корець гречки, щоб не було суперечки».

«Даруємо вам щастя, здоров'я, хліба-солі».

«Даруємо гроші бумажні, щоб ви були люди поважні».

«Даруємо платок, щоб молодий не ходив до молодих дівок».

«Даруємо плуга та рала, щоб мали сина генерала».

«Даруємо молодій міх жита, щоб не була од чоловіка бита».

«Даруємо вишиту простиню, я її шила і Бога просила, щоб Ваша доля була щаслива».

«Бажаємо добрим людям щасливо прожити, та й діждатися тої днини, щоб дітей женити».

«Дарую мішок колосся, щоб довіку мирно жилося».

«Даруємо граблі та вила, щоб молода добрий борщ варила».

«Даруємо мішок пуху, щоб невістка не ображала свекруху».

«Даруємо червоні квіти, щоб у вас були здорові діти».

«Даруємо жита колосочки, щоб було хліба повні бочки».

«Даруємо щастя, здоров'я, хліба, солі і всього доволі».

«Дарую насіння з огірків, щоб невістка не бігала до чужих парубків».

«Дарую пшінки, щоб молодий не ходив до другої жінки».

«Даруємо капусти, щоб не було в домі пусто».

«Даруємо картинку, щоб купили маленьку Маринку».

«Даруємо цибулину, щоб свекруха прийняла невістку за рідну дитину».

(Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. 2-ге вид., перероблене та доповнене. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. С. 31)

4. Охарактеризуйте художні особливості голосінь. Чи можна вважати їх оптимістичними, чи наявний у них виховний елемент, чи висловлена в них турбота про наступне покоління?

За дорослим сином

Сину мій, господарю мій!.. Ідеш ти в далеку дорогу. На кого ж ти мене покидаєш?! Сину мій, соколе мій! А хто ж тепер твоє господарство буде доглядати? Хто ж мені пораду дасть? Соколе мій, відродо моя! Подивись ще хоч раз на мене, стареньку, хоч слово ще промов до мене... Нащо ж ти покинув мене?! Сину мій, втіхо моя, чому ж ти мене не взяв із собою? До кого ж я тепер заговорю, з ким пораджусь?! Хто мені води подасть, хто поховає бідну, стареньку? Сину мій, голубе мій! Нащо ж я тебе ховаю? Та лучче б я тебе зі служби виглядала, як отакого молодого ховати мала. А я ж думала, сину мій любий, одружити тебе, внуків побачити...

(Закувала зозуленька.

Антологія української народної поетичної творчості.

Київ : Веселка, 1998. С. 141).

Голосіння сиріт за батьком

Мій таточку, мій лебідочку,
Мій таточку, мій соловеєчку!

Відкіля вас виглядати,

Відкіля вас дождити?

Чи вас із поля, чи вас із моря,
Чи з високої могили,
Чи з глибокої долини?
Висока могила, високо висипана,
А глибока долина глибоко викопана.
Туди ввійти, а вийти нікуди.
Коли для вас столи застилати,
Коли для вас чарочки наповняти?
Чи вам к Різдву,
Чи вам, милий таточку, к Великодню,
Чи вам, милий таточку, в святу неділеньку?...

(Закувала зозуленька.

Антологія української народної поетичної творчості.

Київ : Веселка, 1998. С. 140).

Голосіння вдови за чоловіком

Чоловіче мій, дружино моя!
Куди ж ти убираєшся?
Куди ж ти виряджаєшся?
Якої ти темної хати забажав?
Темної, невидної, смутної, невеселої,
Туди ж вітер не віє, туди ж сонце не гріє.
Туди й дзвони не дзвонять, туди й люди не ходять.
Та як же я до тебе ходитиму,
Та як же я з тобою говоритиму?
Ой устань, порадь, моя дружинонько,
Як мені в світі жити, як мені чуже ділечко робити?
(Український фольклор. Хрестоматія / Упорядники: О. Бріцина, Г. Довженок,
Н. Шумада). Київ : Освіта, 1997. С. 114).

Сестра за братом

Та куди ж ти, мій братику, ідеш,

Та куди ж ти свою голівочку несеш?
Та на кого ж ти оцих діточок кидаєш,
Та на кому ж ти їх приручив,
Та на кому ж ти їх доручив?
Та відкіль тебе, мій батику, виглядати:
Та чи з яру, чи з долини,
Чи з чужої країни?
Та ти ж, мій братику, такої хати забажав,
Що туди ні сонечко не прогіє,
Ні вітер не провіє,
Та що ти, мій братику, наробив,
Та нащо ти оцих діточок осиротив?
Та ти ж, мій братику ріднесенький,
Їх покинув,
А вони ще маленькі
Та треба їм батечка.
Та ти ж, мій братику ріднесенький,
Та ти ж, голубчик сивесенький.

(З перлин народної творчості : Навчальний посібник : Хрестоматія з української народної поетичної творчості / Упор. та вступна стаття А.П. Віннічук. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. С. 56)

5. Прослухайте українську лемківську тужливу народну пісню «Пливе кача по Тисині». Чому, на вашу думку, саме її обрано для реквієму за загиблими учасниками Революції гідності?

Література

1. Голосіння, тужіння, плачі / Упоряд. М. Дмитренко. Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2007. 152 с. (Серія «Народна творчість». Кн. 10).
2. Древянський В. «Ой мамо, мамо, в комору ведуть». Березиня, 2003. № 3. С. 65–78.

3. Білосветова І. Особливості жанрового складу пісенного фольклору українського Лівобережного Полісся. Народна творчість та етнографія. 1988. № 1. С. 49–55.
4. Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні. Київ, 1988. 180 с.
5. Весільні пісні. У 2-х кн. Упор., примітки М. Шубравської. Нот. матеріал. упор. О. Правдюк, Н. Бугель; відп. ред. І. Березовський. Київ, 1982.
6. Весільні пісні. За редакцією Зубкової С., Дея О. та ін. Київ : Дніпро, 1988. 475 с.
7. Весільні пісні: Народні співи. Кн. 2. Зібрав та упоряд. Мишанич М. Львів : Гердан, 1992. 88 с.
8. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. 2-ге вид., перероблене та доповнене. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
9. Жмундуляк Д. Народна пісенність Покуття: особливості сучасного функціонування. Київ, 2002.
10. З перлин народної творчості : Навчальний посібник : Хрестоматія з української народної поетичної творчості. Упор. та вступна стаття А.П. Віннічук. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 124 с.
11. Козяр С. Весільні пісні Поділля. Народна творчість та етнографія, 2002. № 3.
12. Лановик М., Лановик З. Українська народна словесність. Львів, 2000. 612 с.
13. Народні плачі та голосіння. Нариси з історії української музики. Київ, 1964.
14. Ульяновська С. Магічні елементи поліського поховального ритуалу. Народна творчість та етнографія. 1992. № 2.

Практичне заняття на тему:
«Український народний героїчний епос»

План

1. Класифікація жанрів українського героїчного епосу.
2. Українські народні думи як унікальне явище усної народної творчості:
 - 2.1 Історія походження дум, їх композиція та жанрові особливості.
Класифікація дум;
 - 2.2 Аналіз дум про героїчну боротьбу українського народу проти турецько-татарських загарбників («Плач невольників», «Дума про Самійла Кішку», «Маруся Богуславка», «Втеча трьох братів з города Азова», «Дума про козака Голоту» та ін.);
 - 2.3 Думи про героїчну боротьбу українського народу проти шляхетсько-польського поневолення («Перемога під Корсунем», «Хмельницький і Барабаш», «Смерть Богдана Хмельницького» та ін.);
 - 2.4 Жанрово-стильові особливості суспільно-побутових дум («Сестра і брат», «Вдова і три сини», «Прощання козака»).
3. Жанрові особливості історичних пісень, їх класифікація.
4. Аналіз основних груп історичних пісень:
 - 4.1 Історичні пісні доби козаччини;
 - 4.2 Історичні пісні періоду Коліївщини та Гайдамаччини;
 - 4.3 Історичні пісні періоду повстань ХІХ століття;
 - 4.4 Пісні національно-визвольних рухів першої половини ХХ століття.

Завдання:

1. Вивчити значення термінів: дума, історична пісня, пісня-хроніка.
2. Підготувати презентацію на тему: «Відомі українські кобзарі».
3. Виконати письмово ідейно-художній аналіз одного із текстів:

Дума про козака Голоту

Ой полем килиїмським,
То шляхом битим гординським,
Ой там гуляв козак Голота,
Не боїться ні огня, ні меча, ні третього болота.

Правда, на козакові шати дорогії –

Три семирязі лихії:

Одна недобра, друга негожа,

А третя й на хлів незгожа.

А ще, правда, на козакові

Постоли в'язові,

А онучі китайчані –

Щирі жіноцькі рядняні;

Волоки шовкові –

Удвоє жіноцькі щирі валові.

Правда, на козакові шапка-бирка –

Зверху дірка,

Травою пошита,

Вітром підбита,

Куди віє, туди й провіває,

Козака молодого прохолоджає.

То гуляє козак Голота, погуляє,

Ні города, ні села не займає, –

На город Килію поглядає.

У городі Килії татарин сидить бородатий,

По горницях походжає,

До татарки словами промовляє:

«Татарко, татарко!»

Ой, чи ти думаєш те, що я думаю?
Ой, чи ти бачиш те, що я бачу?»
Каже: «Татарине, ой, сідий, бородатий!
Я тільки бачу, що ти передо мною по горницях
похожаєш,
А не знаю, що ти думаєш да гадаєш».
Каже: «Татарко!
Я те бачу: в чистім полі не орел літає, –
То козак Голота добрим конем гуляє.
Я його хочу живцем у руки взяти
Да в город Килію за продати,
Іще ж ним перед великими панами-башами вихвалити,
За його много червоних не лічачи брати,
Дорогії сукна не мірячи почитати».
То теє промовляє,
Дороге плаття надіває,
Чоботи обуває,
Шлик бархатний на свою голову надіває,
На коня сідає,
Безпечно за козаком Голотою ганяє.
То козак Голота добре козацький звичай знає, –
Ой на татарина скрива поглядає,
Каже: «Татарине, татарине!
На віщо ж ти важиш:
Чи на мою ясненькую зброю,
Чи на мого коня вороного,
Чи на мене, козака молодого?»
«Я, – каже, – вазу на твою ясненькую зброю,
А ще лучче на твого коня вороного,

А ще лучче на тебе, козака молодого.
Я тебе хочу живцем у руки взяти,
В город Килію запродаати,
Перед великими панами-башами вихваляти
І много червоних не лічачи набрати,
Дорогії сукна не мірячи пощитати».
То козак Голота добре звичай козацький знає.
Ой на татарина скрива поглядає.
«Ой, – каже, – татарине, ой сідий же ти, бородатий!
Либонь же ти на розум небагатий:
Ще ти козака у руки не взяв,
А вже за його й гроші пощитав.
А ще ж ти між козаками не бував,
Козацької каші не їдав
І козацьких звичаїв не знаєш».
То теє промовляв,
На присішках став.
Без міри пороху підсипає,
Татарину гостинця у груди посилає:
Ой ще козак не примірівся,
А татарин к лихій матері з коня покотився!
Він йому віри не донімає,
До його прибуває,
Келепом межі плечі гримає,
Коли ж огледиться, аж у його й духу немає.
Він тоді добре дбав,
Чоботи татарські істягав,
На свої козацькі ноги обував;
Одежу істягав,

На свої козацькі плечі надівав;
Бархатний шлик іздіймає,
На свою козацьку голову надіває;
Коня татарського за поводи взяв,
У город Січі припав,
Там собі п'є-гуляє,
Поле килиїмське хвалить-вихваляє:
«Ой поле килиїмське!
Бодай же ти літо й зиму зеленіло,
Як ти мене при нещасливій годині сподобило!
Дай же, боже, щоб козаки пили да гуляли,
Хороші мислі мали,
Од мене більшу добичу брали
І неприятеля під нозі топтали!»
Слава не вмере, не поляже
Од нині до віка!
Даруй, Боже, на многі літа!

Ukrclassic.com.ua. Все для вивчення української літератури

За Сибіром сонце сходить
(Пісня про Устима Кармалюка)

За Сибіром сонце сходить,
Хлопці, не зівайте,
Ви на мене, Кармелюка,
Всю надію майте!
Ви на мене, Кармелюка,
Всю надію майте!
Повернувся я з Сибіру,
Та не маю долі,
Хоч, здається, не в кайданах,

А все ж не на волі.
Хоч, здається, не в кайданах,
А все ж не на волі.
Маю жінку, маю діти,
Та я їх не бачу,
Як згадаю про їх муку,
Сам гірко заплачу.
Як згадаю про їх муку,
Сам гірко заплачу.
Зібрав собі славних хлопців,
Що ж кому до того?
Засідаєм при дорозі
Ждать подорожнього.
Засідаєм при дорозі
Ждать подорожнього.
Чи хто їде, чи хто йде,
Треба їх спитати,
Як не має він грошей,
Треба йому дати.
Як не має він грошей,
Треба йому дати.
Аж тут їде сам владика:
– А здорові, хлопці!
– Ой довго ми вас чекали,
Благослови, отче!
– Ой довго ми вас чекали,
Благослови, отче!
Ой відлічив сам владика
Сорок тисяч грошей,

Подивився кругом себе –
Все хлопці хороші.
Подивився кругом себе –
Все хлопці хороші.
Ой чи їде, чи хто йде,
Треба його ждати.
Ой прийдеться Кармелюку
Марне пропадати,
Бо немає пристанища,
Ані свої хати.
Асесори, ісправники
За мною ганяють,
Більше вони людей б'ють,
Як я гріхів маю.
Більше вони людей б'ють,
Як я гріхів маю.
Зовуть мене розбійником,
Кажуть, розбиваю.
Ще ж нікого я не убив,
Бо й сам душу маю.
Ще ж нікого я не убив,
Бо й сам душу маю.
З багатого хоч я й возьму,
Убогому даю.
Отак гроші поділивши,
Я гріхів не маю.
Отак гроші поділивши,
Я гріхів не маю.
Слідять мене вдень і вночі,

По всяку годину,
Ніде мені подітисся,
Я од журби гину.
Ніде мені подітисся,
Я од журби гину.
Чи хто їде, чи хто йде,
Часто дурно ждати.
Отак треба в лісі жити,
Бо не маю хати.
Отак треба в лісі жити,
Бо не маю хати.
Пішов би я до дітей,
Красу мою знають,
Аби тільки показався,
То зараз впіймають.
Аби тільки показався,
То зараз впіймають.
А так треба стерегтисся,
Треба в лісі жити.
Хоч, здається, світ великий,
Ніде ся подіти.
Хоч, здається, світ великий,
Ніде ся подіти.
Прийшла туга до серденька.
Як у світі жити?
Світ великий і розкішний,
Та ніде ся діти.
Світ великий і розкішний,
Та ніде ся діти.

У неділю дуже рано
У всі дзвони дзвонять,
А мене, Кармелюка,
Як звірюку, гонять.
А мене, Кармелюка,
Як звірюку, гонять.
Нехай гонять, нехай ловлять,
Нехай заганяють,
Нехай мене, Кармелюка,
В світі споминають.
Нехай мене, Кармелюка,
В світі споминають.

Ukrclassic.com.ua. Все для вивчення української літератури

Література

1. Думи : історико-героїчний цикл: Збірник. Вступ. ст. М. Стельмаха. Київ, 1982. 159 с.
2. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
3. Закувала зозуленька. Антологія української народної поетичної творчості. Київ, 1998. С. 144–227.
4. З перлин народної творчості : Навчальний посібник : Хрестоматія з української народної поетичної творчості. Упор. та вступна стаття А.П. Віннічук. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 124 с.
5. Історичні пісні. Вступ. ст. І. Березовського. Київ, 1970. 286 с.
6. Народні думи: Збірник. Вступ. ст. С. Мишанича. Київ, 1986. 173 с.
7. Українські народні пісні та думи. Київ, 1992. 96 с.

Народнопоетична лірика і проза. Пареміографія.

Практичне заняття на тему:

«Українські народні балади»

План

1. Жанрова своєрідність українських народних балад. Поєднання епічної та ліричної компоненти у баладі.

2. Класифікація українських балад:

2.1 Балади про кохання на дошлюбні взаємини («Ой чие то жито, чиї то покоси», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Їхали козаки із Дону додому» та ін.);

2.2 Мотиви сімейних взаємин та конфліктів у відповідній групі народних балад («Проводжала мати сина у солдати», «Прийшов Іван до Марічки» та ін.);

2.3 Відгомін соціального та історичного життя українців у народних баладах («Балада про Кармалюка», «Бондарівна», «Лимерівна» та ін.).

3. Зв'язок жанру народної балади з художньою літературою.

Завдання:

1. Вивчити значення термінів: балада, сюжет, композиція.
2. Записати по два зразки балад, які побутують у вашій місцевості.
3. Виконати ідейно-художній аналіз балади «Ой послала мати та сина в дорогу».

Ой послала мати та сина в дорогу,

Молоду невістку у поле до льону:

– Ой, іди, невістко, у поле до льону;

Не вибереш льону – не вертай додому!

Молода невістка весь день працювала,

Льону не добрала, в полі ночувала.

Льону не добрала, в полі ночувала

І посеред поля тополею стала.

А син повертає, матінки питає:
– Чому моя мила мене не вітає? –
А матуся каже: – Помолися Богу,
Твоя мила пішла в далеку дорогу.
В далеку дорогу, що кінця не має,
Що звідти людина вже не повертає.
Ой візьми ти, сину, остру сокирину
Та зрубай тополю, що на нашім полі!
Ой вдарив один раз, вона затрусилась,
А вдарив другий раз, вона похилилась,
А вдарив третій раз, вона промовила:
– Ой не рубай мене, бо я твоя мила!
– А бодай же мати на світі не жила,
Що мене з тобою з пари розлучила!
І до кінця світа нехай люди знають
І лихим свекрухам хай не довіряють!

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 230–231.)

Література

1. Балади. Кохання та дошлюбні взаємини. Вступ. ст. О. Дея. Київ, 1987. 472 с.
2. Балади. Родинно-побутові стосунки. Вступ. ст. О. Дея. Київ, 1988. 524 с.
3. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
4. Дей О. Українська народна балада. Київ, 1986. 263 с.
5. Закувала зозуленька. Антологія української народної поетичної творчості. Київ, 1998. С. 228–250.

6. З перлин народної творчості : Навчальний посібник : Хрестоматія з української народної поетичної творчості. Упор. та вступна стаття А.П. Віннічук. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 124 с.
7. Народні думи, пісні, балади / Вступ. ст. В. Яременко. Київ, 1970. 535 с.
8. Нудьга Г. Українська балада. Київ, 1990. 258 с.

Практичне заняття на тему:

«Казкова проза»

План

1. Жанрові особливості українських народних казок. Класифікація народного казкового епосу.
2. Казки про тварин: особливості художньо-образної структури. Аналіз мотивів основних груп казок про тварин. Байка народна та літературна.
3. Особливості побудови кумулятивних казок. Типи кумуляції.
4. Художньо-образна та композиційна будова чарівних казок.
5. Особливості тематики соціально-побутових казок.
6. Зв'язок народної казки з літературною: спільні та відмінні риси.

Завдання:

1. Вивчити значення термінів: казка, анекдот, небилиця, притча.
2. Виконати письмово ідейно-художній аналіз казок «Мудра дівчина», «Названий батько», «Про правду і кривду».
3. Навчитися розповідати перед аудиторією одну із казок про тварин (на вибір здобувача).

Література

1. Дунаєвська Л. Українська народна казка. Київ, 1987. 127 с.
2. Віннічук А. Український фольклор : Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. 144 с.
3. Зачаровані казкою. Українські народні казки Закарпаття в записах П. Лінтура. Ужгород, 1984. 521 с.

4. З живого джерела. Українські народні казки в записах, переказах та публікаціях українських письменників. Упоряд., літер. обробка, вступ. ст. Л. Дунаєвської. Київ, 1990. 512 с.

5. З перлин народної творчості : Навчальний посібник : Хрестоматія з української народної поетичної творчості. Упор. та вступна стаття А.П. Віннічук. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 124 с.

6. Казки про тварин. Київ, 1999. 574 с.

7. Калинова сопілка. Антологія української народної прозової творчості. Київ, 1998. С. 34–246.

8. Соціально-побутова казка. Передм. О. Бріциної. Київ, 1987. 382 с.

Практичне заняття на тему: «Неказкова (документальна) проза»

План

1. Особливості неказкової народної прози у її зіставленні з казковою. Класифікація українського народного неказкового епосу.

2. Легенда як жанр народної словесності. Класифікація. Аналіз основних груп:

2.1 Аналіз міфологічних легенд, їх зв'язок із давніми міфічними уявленнями;

2.2 Своєрідність мотивів та образів апокрифічних легенд;

2.3 Особливості героїчних легенд, співвідношення у них історичної достовірності та домислу.

3. Тематичні групи та цикли народних переказів. Історико-хронологічні цикли переказів.

4. Жанр бувальщини. Зв'язок бувальщин із повір'ями та народною демонологією.

5. Жанр народного оповідання. Різновиди народних оповідань, особливості їх побутування.

Завдання:

1. Вивчити значення термінів: легенда, апокрифічна легенда, історико-героїчна легенда, переказ, народні оповідання, бувальщина.
2. Виконайте ідейно-художній аналіз легенди і переказу.

Батьків заповіт

Умираючи, батько сказав синові: «Оце, сину, я вмираю. Якщо хочеш зберегти це добро, що я тобі покидаю, до того ще й придбати, – то роби в полі так, щоб нікому не казав першим «здрастуй», їж хліб із медом, а в свято одягай нові чоботи». Сказав це і помер.

Син так і робив. Ні з ким не вітався, їв хліб із медом, а в свято носив нові чоботи, а ті, що вже були на ногах, закидав на горище.

Пройшов деякий час і син дожився до того, що вже немає за що купувати ні мед, ані чоботи. «Ні, не гаразд! – міркує він. – Це батько навчив мене на лихо, треба робити інакше». Почав він раніше всіх людей їздити в степ, да ото робить коло шляху, а люди їдуть та всі до нього здоровкаються. Цілий день працює. Стомиться, сяде їсти самий хліб із водою. Він йому здається солодким, як із медом. А в неділю дістане з горища чоботи, почистить їх, одіне, – вони в нього, як нові. Через таку працю почало господарство його прибувати.

І тоді тільки син зрозумів батьківський заповіт: що треба раніше всіх бути в полі, щоб люди до нього вітались, а не він до них; працювати до втоми, щоб, як сяде їсти, хліб був смачний, як з медом, і щоб гарно ходити на свято, то треба чоботи хоч і старі, але чистити, щоб вони були, як нові, завжди.

(Легенди та перекази.

Київ, 1985. С. 137)

Блакитний колір

Колись давно всі села на Поділлі були однакові: хати біленькі, садки зелененькі. Тому дуже часто можна було помилитись. Хто потрапляв не в те село, благав:

–Боже, поможи! Скільки разів я ще буду помилятись. Таких будинків було багато.

Змилостивився над ними Господь. Зібрав усіх своїх апостолів і каже:

–Треба, щоб село від села відрізнялося своїм кольором. Для цього треба пофарбувати хати в селі в один колір. Але в який – вирішуйте самі. Для цього підіть у село і подивіться на людей, на їх поведінку. Це й визначить колір села.

У Немерчах жили споконвіку мирні і дружелюбні люди. Завше допомагали один одному. Тому Господь пофарбував усі хати в селі у блакитний колір, колір миру, злагоди, чистоти.

Прокинулись вранці люди, а їх хатки блакитні, а не білі. Здивувались. А коли пішли в інші села, то побачили інший колір села. Тоді й усе зрозуміли, що Бог подарував їм цей колір і цим самим допоміг.

Із тих пір у нашому селі фарбують хати в блакитний колір, білять із відтінком блакитного, підсинюють білизну. Навіть одяг носять блакитний.

(Записано від М. Репецької у с. Немерче Мурованокуриловецького р-ну Вінницької обл.).

3. Записати легенду, пов'язану з виникненням назви вашого населеного пункту.

Література

1. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні народні погляди та вірування. Київ, 1993. 414 с.

2. Давидюк В. Українська міфологічна легенда. Львів, 1992. 324 с.

3. Дей О. Сторінки з історії української фольклористики. Київ, 1975. 246 с.

4. З перлин народної творчості : Навчальний посібник : Хрестоматія з української народної поетичної творчості. Упор. та вступна стаття А.П. Віннічук. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 124 с.

5. Легенди та перекази. Упорядкування та примітки О. Дея. Київ, 1985. 206 с.
6. Легенди та перекази. Упоряд. та примітки А. Іоаніді. Вст. ст. О.І. Дея. Відп. ред. Березовський І. Київ, 1975. 128 с.
7. Давидюк В. Українська міфологічна легенда. Львів, 1992. 346 с.
8. Дмитренко М. Легенди та перекази з Нижньої Наддніпрянщини. Народна творчість та етнографія. Київ, 1992. № 1.
9. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. Київ : Ред. часопису «Народознавство», 2001. 576 с.
10. Жайвір: Хрестоматія для уроків позакласного читання. Упорядн. Н. Волошина. Київ, 2000. С. 12–37.
11. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу: ескіз української міфології. Київ, 1992.

Практичне заняття на тему:

«Дитячий фольклор»

План

1. Загальна характеристика та особливості дитячого фольклору. Класифікація жанрів.
2. Поетика колискових пісень. Тематичні групи.
3. Жанрово-стильові особливості забавлянок та їх різновиди.
4. Аналіз жанрів, які перейшли у дитячий фольклор із загальної народної творчості:
 - заклички (обереги, ворожіння та ін.);
 - примовки;
 - ігри.
5. Аналіз жанрів, що виникли в дитячому середовищі (прозивалки, дражнилки, мирилки, страшилки).
6. Дитяча пареміографія (примовки, скоромовки, загадки).

7. Система дитячих ігор у сучасній культурі. Рухливі ігри. Життєтворчі ігри: образ дитячих будиночків у літературі. Рольова гра – «донька-мати».
8. Фольклор на асфальті. Дитячі графічні загадки.
9. Дитячий «страшний» фольклор: система персонажів (Домовик, Баба Яга та ін.), розповіді на зразок: «У темному, темному лісі...», «У чорній, чорній кімнаті» та ін. Мирилки. Дразнилки.
10. Зв'язок дитячого фольклору з художньою літературою та його дослідження.

Завдання:

1. Виписати та вивчити значення термінів: дитячий фольклор, колискові пісні, потішки, безконечні казки, заклички, примовки, чукикалки, прозивалки, дразнилки, мирилки, страшилки, примовки, скоромовки.
2. Підготувати презентацію на тему: «Особливості та поетика колискової пісні».
3. Прочитати запропоновані колискові, визначити (письмово) їх художні особливості (на вибір здобувача).

Ой спи, дитя, в колисоньці

Ой спи, дитя, в колисоньці,
Як горошок в билиноньці.

Буде вітрець повівати
Та й горошком колихати.

Як горошок затуркоче,
Галеня спатки схоче.

А горошок як заgrimить,
Галюнечку нашу приспить.

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 299).

А-а, люлечки

А-а, люлечки!

Шовковії бильця,

Срібні колокілля,

Мальована колісочка, -

Засни, мала дитиночко!

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 300).

Ой ти, коте, коточок

Ой ти, Коте, коточок!

Не ходи рано в садочок,

Не полохай дівочок,

Нехай зів'ють віночок

Із рутоньки, із м'ятоньки,

З хрещатого барвіночку,

З запашного василечку.

Ой, спи, дитя, до обіда,

Покіль мати з міста прийде

Да принесе три квіточки:

Ой первую зросливую,

А другу сонливую,

А третю щасливую,

Ой щоб спало, щастя знало,

Ой щоб росло, не боліло,

На серденько не кволіло.

Соньки-дрімки в колисоньки,

Добрий розум в головоньки,

А рісточки у кісточки,

Здоров'ячко у сердечко,

А в роточок говорушки,

А в ніжечки ходусеньки,

А в рученьки ладусеньки.

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 300).

Люлі, люлі, люлі, налетіли гулі

Люлі, люлі, люлі,

Налетіли гулі,

Налетіли гулі,

Та й сіли на люлі.

Стали думать і гадать,

Чим дитятко годувать:

Чи кашкою, чи медком,

Чи солодким молочком.

Колисочка не скрипить,

А дитинка спить, спить,

Колисочка люлі-люля,

А дитиночка заснула.

Вітер в пічці не гуде,

Бо дитинка спать буде,

Пташка в саду не співає,

Бо дитинка спать лягає...

Голубочка не воркує,

Бо дитиночка почує,

Голубочок не воркоче,

Бо дитинка спати хоче...

Котик спить на пічці,

А дитинка – в колисці,

Пташка – в саді у кубельці,

А дитинка – на постельці.

Коник – в стайні на сінці,

А дитинка – в колисці,

Песик – в будці на мотузці,

А дитинка – на подушці.

Жабка спить біля водички,
Лисеня – біля лисички,
Кошенятко – біля киці,
А дитинка – біля циці.
Люлі, люлі, люлечки,
Налетіли гулечки,
Налетіли гулечки
Та й сіли на люлечки...

(З перлин народної творчості : Навчальний посібник : Хрестоматія з української народної поетичної творчості. Упор. та вступна стаття А.П. Віннічук.

Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. С. 112)

Ой ходить сон коло вікон

Ой ходить сон коло вікон.
А дрімота коло плота,
Питається сон дрімоти:
– А де будем ночувати?
– Де хатонька теплесенька,
Де дитина малесенька,
Там ми будем ночувати,
Дитиночку колихати.

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 305).

Ой ти, котик, коточок

Ой ти, котик, коточок,
Виїв бабин медочок
Та й сховався в куточок,
Тільки видно хвосточок
Та лапочки шматочок.

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

А ти, котик сірий

А ти, котик сірий,

Не ходи по сінях,

А ти, білуватий,

Не ходи по хаті,

Не буди дитяти.

А ти, котик, рудько,

Та витопи грубку.

А ти, котик чорний,

Та сідай у човен,

Лови рибки повен,

Щоб було няньці і мамці,

І бабусі старенькій,

І дитині маленькій.

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 308).

Котик волохатий не ходи по хаті

Котик волохатий не ходи по хаті.

Не ходи по хаті, не буди дитяти.

Дитя буде спати, котик воркотати.

Ой на kota воркота,

На дитиночку – дрімота.

А-а-а, а-а-а.

Ой ну люлі, котку, не йди на колодку,

Не йди на колодку, бо заб'єш головку.

Та буде боліти, нічим завертіти.

Ой на kota воркота,

На дитиночку – дрімота.

А-а-а, а-а-а.

Ой-люлі-люлі,
Налетіли гулі.
Ой-люлі-люлі,
Люлі-люлі-люлі.

(З перлин народної творчості : Навчальний посібник : Хрестоматія з української народної поетичної творчості. Упор. та вступна стаття А.П. Віннічук. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. С. 123).

4. Написати есе на одну із запропонованих тем:

- «Моя перша страшилка»;
- «Малюнок на асфальті»;
- «Усі ми родом із дитинства».

Література

1. Дитячий фольклор. Українська фольклористика. Словник-довідник. Укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского, Тернопіль. 2008. С. 80–81.
2. Дитячий фольклор. Колискові пісні та забавлянки. Київ, 1984. 472 с.
3. Дитячий фольклор. Вступна стаття Довженок Г. Київ, 1986. 304 с.
4. Довженок Г., Луганська К. Українські народні колискові пісні та забавлянки. Дитячий фольклор. Колискові пісні та забавлянки. Київ, 1984. С. 1–44.
5. З перлин народної творчості : Навчальний посібник : Хрестоматія з української народної поетичної творчості. Упор. та вступна стаття А.П. Віннічук. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 124 с.
6. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. 3-тє вид. Київ : Знання-Прес, 2003. 591 с.
7. Народні загадки. Упоряд. М. Дмитренко. Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2003. 128 с. (Серія «Народна творчість». Кн.4).

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

1. Дохристиянські вірування українців і поетичний світ.
2. Образи язичницьких богів в українській календарно-обрядовій поезії.
3. Ритуально-магічна поетика замовлянь.
4. Ворожіння як система словесно-обрядових дій.
5. Вплив християнства на розвиток української народної словесності.
6. Дитячий фольклор. Питання класифікації.
7. Вертеп і вертепна драма в українській культурі.
8. Легенди і перекази мого краю.
9. Зимовий фольклор рідного краю.
10. Жанри весняного циклу в моєму регіоні.
11. Жанри літнього циклу в моєму регіоні.
12. Жанри осіннього циклу в моєму регіоні.
13. Український рік у народних звичаях та обрядах.
14. Весільні пісні жителів мого села (міста).
15. Культ вогню і води в українських весільних піснях.
16. Символіка весільних пісень.
17. Символіка весільного рушника.
18. Образ дороги в чумацьких піснях.
19. Весільні елементи у жнивварських піснях.
20. Образ козака в пісенних жанрах українського фольклору.
21. Національна героїка в історичній пісні та думі.
22. Образ козака у народних думах.
23. Образ Богдана Хмельницького в героїчному епосі.
24. Маруся Богуславка у фольклорній традиції.
25. Психологізм образів у баладах.
26. Художні особливості солдатських пісень.
27. Художні особливості емігрантських пісень.

28. Специфіка українських фантастичних казок.
29. Морально-етична проблематика казок (на матеріалі певного регіону).
30. Відображення ментальності в українських анекдотах.
31. Психологічний паралелізм в ліричній пісні.
32. Картина світу в українській народній казці.
33. Художня природа народних паремій.
34. Поетика історичних пісень.
35. Образ Долі в народному епосі.
36. Образ Долі в народних ліричних піснях.
37. Образ вишиванки у народних піснях.
38. Образ жінки в українських ліричних піснях.
39. Образ матері у родинно-побутових піснях.
40. Образ молодшого брата в народних казках.
41. Голодомор у фольклорній інтерпретації.
42. Псевдофольклор та його особливості.
43. Семіотика і міфологія міста в сучасному фольклорі.
44. Образ пам'ятника у міському фольклорі.
45. Обряди сучасного міста (села).
46. Фольклор і туристичний бізнес.
47. Міфологія і прагматика новорічних свят.
48. Сучасний дитячий фольклор.
49. Студентський фольклор. Обрядові традиції у студентському житті.
50. Інтернет-фольклор: міфологія медійного простору (вірусна атака, інтернет-реальність).
51. Іван Нечуй-Левицький і проблеми вивчення української міфології та демонології.
52. Проблеми фольклору в науковій спадщині Миколи Костомарова.
53. Концепція українського фольклору у дослідженнях Пантелеймона Куліша.

54. Михайло Драгоманов і його фольклористична діяльність.
55. Фольклористична діяльність Михайла Грушевського.
56. Іван Франко – дослідник та теоретик українського фольклору.
57. Олександр Потебня як дослідник українського фольклору.
58. Внесок Валерія Войтовича в розвиток українського фольклору.
59. Українська народна казка крізь призму наукових досліджень Лідії Дунаєвської.
60. Дохристиянські вірування українського народу в інтерпретації Митрополита Іларіона.
61. Теофіль Комаринець – яскравий представник української фольклористики.
62. Збирацька спадщина Насті Присяжнюк.
63. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнографії імені Максима Рильського в організації фольклористичної діяльності.
64. Жанри магії й міфології у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка.
65. Міфологічні мотиви у творчості Тараса Шевченка.
66. Міфосвіт творчості поетів-романтиків.
67. Прадавній пласт народного світогляду у повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків».
68. Елементи слов'янської міфології у драматургії Лесі Українки.
69. Народна міфологія у творах Олександра Олеся.
70. Тема сонцепоклонства у збірці Павла Тичини «Сонячні кларнети».
71. Мотиви обрядовості у творчості поетів-романтиків.
72. Поетика жанру веснянки у творчості Бориса Грінченка.
73. Елементи родинної обрядовості в драматургії Івана Котляревського.
74. Елементи родинної обрядовості в драматургії Григорія Квітки-Основ'яненка.
75. Образи народних співців у творчості Тараса Шевченка.
76. Історичні пісні й думи у ліро-епосі Юрія Федьковича.

77. Робітничий фольклор у творчості Івана Франка.
78. Емігрантська тематика у творчості Богдана Лепкого.
79. Мотиви казок у творчості Лесі Українки.
80. Переробки народних казок у творчості Івана Франка.
81. Елементи казкових сюжетів у творчості Всеволода Нестайка.
82. Народні апокрифічні легенди у творчості Григорія Сковороди.
83. Мотиви демонологічних легенд у творах Олекси Стороженка.
84. Паремії в назвах художніх творів.
85. Героїчний епос у сучасній літературі.

ЗАЛКОВІ ПИТАННЯ

1. Український фольклор: визначення, предмет і завдання навчальної дисципліни. Фактори впливу на розвиток українського фольклору та його етнічні особливості.
2. Фольклористика як наука про народну творчість. Галузі фольклористики. Школи і напрями фольклористики: характеристика, засновники, основні представники.
3. Українські народні балади: поетика, жанрово-стильові особливості, класифікація. Тематичний діапазон основних баладних сюжетів. Аналіз окремого твору.
4. Легенда як жанр народної словесності: художня природа, жанрово-стильові особливості, класифікація, зв'язок з писемною літературою.
5. Календарно-обрядова творчість: загальна характеристика, ритуально-міфологічна основа, жанрова структура.
6. Періодизація фольклору. Аналіз розвитку українського фольклору в доісторичну та історичну епохи.
7. Магія як найдавніший пласт народної творчості, її форми. Тотемізм, анімізм, фетишизм.

8. Принципи класифікації паремійного фонду. Жанрові особливості прислів'їв і приказок. Художня структура і тематика загадок.
9. Давня праслов'янська міфологія. Тематичні цикли міфів. Аналіз окремих творів.
10. Казки про тварин, їх походження, основні теми, ідеї й образи. Поетика і стиль казок про тварин.
11. Фантастичні казки, походження і характерні риси цих казок. Життєва основа давніх сюжетів. Образ позитивного героя, його характерні риси.
12. Соціально-побутові казки: тематика, алегоричні образи Кривди, Долі, Злиднів тощо, їх глибокий зміст. Соціально-побутові казки про родинні стосунки.
13. Родинно-обрядовий фольклор (загальна характеристика). Зміст і художня своєрідність весільних пісень. Аналіз окремих творів.
14. Легенди і перекази: походження, основні тематичні групи, жанрова відмінність легенд і переказів.
15. Історичні легенди і перекази, відображення в них національної боротьби українського народу проти гнобителів.
16. Ритуально-міфологічна основа літнього циклу календарно-обрядової творчості. Жанри літнього циклу календарно-обрядової творчості.
17. Дума як жанр, походження, тематичні цикли. Аналіз окремого тексту.
18. Жанри весняного циклу календарно-обрядової творчості. Образно-архетипна структура.
19. Кумулятивні казки, їх різновиди та поетика. Аналіз окремих творів.
20. Ритуально-міфологічна основа осіннього циклу календарно-обрядової творчості. Жанри осіннього циклу календарно-обрядової творчості. Аналіз окремих творів.
21. Билини. Походження жанру, цикли билинного епосу, особливості поезики.

22. Легенда як жанр народної словесності, її художня природа. Класифікація та аналіз тематичних груп легенд.
23. Відображення світогляду народу в колядках і щедрівках. Поетика цих творів. Аналіз окремих творів.
24. Історичні пісні: класифікація, жанрово-стильові особливості, поетика. Аналіз окремих творів.
25. Українські народні балади: поетика, тематично-стильові особливості. Аналіз окремих сімейно-побутових балад.
26. Пареміографія. Художня природа, жанрові різновиди та класифікація народних паремій.
27. Дитячий фольклор, його специфіка і жанрова структура.
28. Ритуально-міфологічна основа зимового циклу календарно-обрядової творчості. Жанри зимового циклу календарно-обрядової творчості. Аналіз окремих творів.
29. Родинно-побутові ліричні пісні. Пісні про кохання. Аналіз окремих творів.
30. Перекази: художня природа, жанрово-стильові особливості, класифікація, аналіз основних тематичних груп.

ТВОРИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАПАМ'ЯТЬ

Нова радість стала

Нова радість стала, яка не бувала:
Над вертепом звізда ясна світом засіяла.
Де Христос родився, з Діви воплотився,
Як чоловік, пеленами убого повився.
Ангели співають, хвалу воздавають,

На небесах і на землі мир провозглашають.

Давид виграває, в гуслі ударяє,

Мелодійно і предивно Бога вихваляє.

І ми так співаймо, Христа прославляймо,

Марією рожденного смиренно благаймо.

Просимо Тя, Царю, небесний Владарю,

Даруй літа щасливії сему господарю.

Сему господарю і сій господині,

Даруй літа щасливії ушиткій* родині.

В мирі проводити, Тобі угодити

І з Тобою в царстві Твоім во вік віків жити.

*Ушиткій – кожній.

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 56.)

Ой сивая та і зозуленька

Ой сивая та і зозуленька.

Приспів:

Щедрий вечір, добрий вечір,

Добрим людям на здоров'я!*

*Повторюється після кожного рядка.

Усі сади та і облітала,

А в одному та і не бувала.

А в тім саду три тереми:

У першому – красне сонце,

У другому – ясен місяць,

А в третьому – дрібні зірки.

Ясен місяць – пан господар,

Красне сонце – жона його,

Дрібні зірки – його дітки.

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 31.)

Вербовая дощечка

Вербовая дощечка,
По ній ходить Настечка.
На всі боки леліє,
Відкись милий приїде.
Він Настуні привезе
Жовтенькії чобітки.
Жовтенькії чобітки,
А з позлітки підківки.
Їх зозуленька підкує –
І Настунька обує.

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 100.)

Ой на горі да женці жнуть

Ой на горі да женці жнуть.
А попід горою,
Попід зеленою,
Козаки йдуть.
А попереду Дорошенко
Веде своє військо,
Веде запорізьке
Хорошенько!
Посередині пан хорунжий,
Під ним кониченько,
Під ним вороненький
Сильне-дужий!

А позаду Сагайдачний,
Що проміняв жінку
На тютюн та люльку,
Необачний!

– Мені з жінкою не возиться;

А тютюн да люлька
Козаку в дорозі
Знадобиться!

Гей, хто в лісі, озовися!
Да викришем огню,
Да потягнем люльки,
Не журися!

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 194–195.)

Ой, не ходи, Грицю

Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці,

Бо на вечорницях дівки чарівниці!

Одна дівчина чорнобривая

Та й чарівниченська справедливая.

У неділю рано зілля копала,

А у понеділок переполоскала,

А у вівторок зілля варила,

А у середу рано Гриця отруїла.

Прийшов четвер – та вже Гриць умер,

Прийшла п'ятниця – поховали Гриця.

А в суботу рано мати дочку біла:

– Нащо ти, дочко, Гриця отруїла?

– Ой, мати, мати, жаль ваги не має,

Нехай же Гриць разом та двох не кохає!

Нехай він не буде ні їй, ні мені,
Нехай достанеться він сирій землі!
– Оце тобі, Грицю, я так ізробила,
Що через тебе мене мати била!
Оце ж тобі, Грицю, за теє заплата –
Із чотирьох дощок дубовая хата!

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 238–239.)

Виряджала мати сина у солдати

Виряджала мати сина у солдати,
Молоду невістку льон у поле жати. | (2)
Іди ти, невістко, льон у поле жати,
Тільки не вертайся до моєї хати. | (2)
Жала льон невістка, жала, не дожала
Та й посеред поля тополею стала. | (2)
Вже проходить рочок, другий наступає,
А на третій рочок козак повертає. | (2)
Добрий вечір, мамо, що то за причина,
Що на нашім полі росте тополина? | (2)
Не питайся, сину, що то за причина,
Бери топір в руки, рубай тополину. | (2)
Як ударив вперше, вона ся схилила,
Як ударив вдруге, та й заговорила. | (2)
Не рубай мя, милий, то я – твоя мила,
На моєму листі спить твоя дитина. | (2)
Ой, чиє ж то жито, чиї ж то покоси,
Чия то дівчина розпустила коси? | (2)
Коси розпустила, гулять не ходила,
Молодого хлопця навек полюбила. | (2)

Проводжала мати сина у солдати,

Молоду невістку в поле жито жати. | (2)

Жала вона, жала, жала – не дожала

І до сходу сонця тополею стала... | (2)

Прийшов син до хати: – Здрастуй, рідна мати!

Де ж моя дружина, що не йде стрічати? | (2)

Не питайся, сину, про свою дружину.

Бери топір в руки – рубай тополину. | (2)

Як ударив вперше – вона й похилилась,

Як ударив вдруге – вона й попросилась: | (2)

Не рубай, коханий, бо я – твоя мила,

На моєму листі спить твоя дитина. | (2)

<http://www.pisni.org.ua/songs/5273508.html>

Де б я не ходила, де б я не була

Де б я не ходила, де б я не була,

Всюди тобі, мамо, дякувала.

Дякую тобі, мамо, що будила мене рано,

Більш не будеш, не будеш.

Де б я не ходила, де б я не була,

Щиро тобі, тату, дякувала.

Дякую тобі, тато, за твою веселу хату,

Більш не буду, не буду.

Де б я не ходила, де б я не була,

Всюди тобі, сестро, дякувала.

Дякую тобі, сестро, що чесала косу чесно,

Більш не будеш, не будеш.

Де б я не ходила, де б я не була,

Всюди тобі, брате, дякувала.

Дякую тобі, брате, що приводив хлопців в хату,
Більш не будеш, не будеш.
Де б я не ходила, де б я не була,
Всюди вам, ворота, дякувала.
Дякую вам, ворота, де стояла хлопців рота,
Більш не будуть, не будуть.
Де б я не ходила, де б я не була,
Всюди вам, пороги, дякувала.
Дякую вам, пороги, де збивали хлопці ноги,
Більш не будуть, не будуть.
Де б я не ходила, де б я не була,
Всюди тобі, вишне, дякувала.
Дякую тобі, вишне, де стояли хлопці лишні,
Більш не будуть, не будуть.
Де б я не ходила, де б я не була,
Всюди вам, сусіди, дякувала.
Дякую вам, сусіди, що прийшли ви на весілля,
Більш не буде, не буде.
Де б я не ходила, де б я не була,
Всюди вам, подвір'я, дякувала.
Дякую вам, подвір'я, де гуляла я весілля,
Більш не буду, не буду.

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 134–135.)

Горіла сосна

Горіла сосна палала,
Під ней дівчина стояла,
Під ней дівчина стояла,
Русяву косу чесала.

Ой коси, коси ви мої,
Довго служили ви мені,
Більше служить не будете,
Під білий вельон підете.
Під білий вельон під вінець,
Більш не підеш ти у танець.
Під білий вельон з кінцями,
Більш не підеш ти з хлопцями.
Під білий вельон, під хустку,
Більш не підеш ти за дружку.

Горіла сосна й смерека,
Сподобав ми ся з далека.

Горіла сосна і явір,
Сподобав ми ся кавалір.

Горіла сосна, й колода,
Зійшлася пара молода.

Горіла сосна й тополя,
Хай буде добра в вас доля.

Горіла сосна й перелаз,
Вітає вся родина вас.

Горіла сосна ішов дим,
Бажаєм щастя молодим.

Ой горить сосна, ще й горить,
Хай же вас Бог благословить.

Горіла сосна у рові,
Будьте ви завжди здорові.
Ой горить сосна, ще й гуде.
Життя хай медом в вас буде.

Горіла сосна за гаєм,

Грошей багато бажаєм.
Горіла сосна тут і там,
Бажаєм вірних друзів вам.
Горіла сосна й квіточки,
Хай же в вас будуть діточки.
Горіла сосна, ялина
Хай вас шанує родина.
Горіла сосна й осика,
Заграє вальса музика.
А ми вам вальса граємо,
Многая літ бажаємо.
Горіла сосна, ще й гілля,
Гуляйте, люди, весілля.
Горіла сосна, горів пень,
Гуляйте, люди, цілий день.
Горіла сосна крислата,
Гуляйте вальса, дівчата.
Горіла сосна в пізній час,
Танцюй, дівчино, білий вальс.
Горіла сосна й лобода,
Танцюй, дівчино, молода.
Горіла сосна й калина,
Тепер заміжня дівчина.
Горіла сосна до рання,
Хай буде вічне кохання.
Нехай співають солов'ї,
Будьте навік щасливії.
Горіла сосна, горів ліс,
Щоб Вам лелека щось, приніс.

Горіла сосна – ялиця,
Горіла в тещі спідниця.
Горіла сосна, горіла,
Щоб зятя теща любила.
А зяті воду носили,
Тещі спідницю гасили.
Всі гості сосну гасили,
Рушник весільний стелили.
Сосну водою залили,
І свою тещу хвалили.

<http://www.pisni.org.ua/songs/4191333.html>

Цвіте терен

Цвіте терен, цвіте терен
Листя опадає;
Хто в любові не знається,
Той горя не знає.
А я, молоденька,
Та горя зазнала,
Вечероньки б не доїла,
Нічку б не доспала.
Візьму кріселечко,
Сяду край віконця,
Іще очі не дрімали,
А вже сходить сонце.
Хоч дрімайте, не дрімайте –
Не будете спати:
Десь поїхав мій миленький
Другої шукати.
Нехай їде. Нехай їде,

Нехай не вернеться,
Не дасть йому Господь щастя,
Куди повернеться.
Очі мої, очі мої,
Що ви наробили,
Що всі люди обминали,
Того полюбили.

(Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість.

Вступ. ст. Н. Шумади. Київ, 1998. С. 277.)

Ти ж мене підманула, ти ж мене підвела

Ти казала в понеділок
Підем разом по барвінок,
Я прийшов, тебе нема,
Підманула-підвела.

Приспів

Ти ж мене підманула,
Ти ж мене підвела,
Ти ж мене молодого
З ума-розуму звела.
Ти казала у вівторок
Поцілуєш разів сорок,
Я прийшов, тебе нема,
Підманула-підвела.

Приспів

Ти казала у середу
Підем разом по череду,
Я прийшов, тебе нема,
Підманула-підвела.

Приспів

Ти казала у четвер
Підем разом на концерт,
Я прийшов, тебе нема,
Підманула-підвела.

Приспів

Ти казала у п'ятницю
Підем разом по телицю,
Я прийшов, тебе нема,
Підманула-підвела.

Приспів

Ти казала у суботу
Підем разом на роботу,
Я прийшов, тебе нема,
Підманула-підвела.

Приспів

Ти казала у неділю
Підем разом на весілля
Я прийшов, тебе нема,
Підманула-підвела.

Приспів

Ти казала: «Я умру»
Я купив тобі труну
Я прийшов, а ти жива,
Підманула-підвела.

Приспів

<http://www.pisni.org.ua/songs/614899.html>

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Автентичний фольклор – усі види творчої спадщини народу в незайманому, адекватному генетичним джерелам вигляді, без ознак будь-яких літературних, композиторських чи режисерських обробок.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 292.

Анекдот – коротка усна оповідь гумористичного чи сатиричного ґатунку з дотепним фіналом.

Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'ка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997. С. 41.

Анекдот – коротка гумористична оповідь побутового характеру про смішний випадок чи подію з дотепним несподіваним закінченням.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003. С. 465.

Анімалізм – перенесення психічних властивостей людини на природу, віра в існування абстрактної, безликої сили, яка визначально впливає на життя людей.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 292.

Анімізм – віра у наявність душі чи духу в явищах природи, речах та предметах навколишнього світу.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003. С. 56.

Антитеза – стилістична фігура вислову, побудована на протиставленні поєднаних слів, що створює смисловий контраст бінарних образів.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 292.

Антропологічна школа – напрям у фольклористиці, представники якого стверджували самозародження фольклорних мотивів і сюжетів, оснований на давніх віруваннях народів, що долають однакові стадії еволюції.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 293.

Антропоморфізм – наділення предметів і явищ природи, небесних тіл, тварин, міфічних істот зовнішніми ознаками і фізичними властивостями людини.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 293.

Афоризми – короткі влучні оригінальні вислови, в яких узагальнена, глибока думка, висловлена у стислій лаконічній формі, подекуди несподівано парадоксальній.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 545.

Б

Байка – коротке алегоричне оповідання, в якому закладено дидактичний зміст; один із різновидів ліро-епосу.

Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'ка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997. С. 75.

Балада – жанр ліро-епосу фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового ґатунку з драматичним сюжетом.

Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'яка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997.
С. 77.

Балада – це ліро-епічний пісенний твір із гостро драматичним сюжетом, що виражає з точки зору народної моралі трагічні конфлікти, породжені надзвичайними чи фантастичними подіями, вчинками та фатальними збігами обставин в особистому, сімейному чи суспільному житті звичайних людей.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 305.

Билини – епічні речитативні пісні, які в княжі часи виконували в Україні народні співці-музики.

Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'ка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997. С. 83.

Билини – це героїчний епос Київської Русі, який виник у княжу добу – в період злому світогляду древніх русичів.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.

С. 244.

Бувальщини – коротке усне оповідання про те, що нібито сталося насправді.

Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'ка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997. С. 84.

Бувальщини – усні оповіді про сучасні події, які не виходять хронологічно за межі того, що міг бачити чи чути від безпосереднього учасника оповідач, у яких розповідається про надзвичайні дивовижні явища, надприродні істоти тощо.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.

С. 524.

Бурлацькі пісні – невелика група соціально-побутових народних творів, у яких переважають мотиви злиденного життя бурлаків.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 293.

В

Вертеп – народний театр маріонеток, поширений в Україні в барокову добу (17-18 століття). Дія відбувалася в двоповерховій «скрині», відкритій із одного боку для глядачів.

Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'ка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997.

С. 111–112.

Весільна обрядовість – це система драматично-ритуальних дій та пов'язаних із ними пісенно-поетичних текстів, що виконуються з нагоди шлюбу хлопця та дівчини, як початку їх спільного життя з метою створення сім'ї.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003. С. 194.

Весільні пісні – вид традиційної родинно-обрядової народної пісенності, який є органічним складником весільних обрядових дій.

Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'ка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997.

С. 112.

Веснянки – вид календарно-обрядових пісень, життєрадісні, з яскравою і багатою поетикою, розмаїттям мотивів, насамперед любовних, пісні.

Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'ка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997.

С. 114.

Веснянки – це календарно-обрядові пісні весняного циклу, які мають закличний характер і сприймаються як звертання до весни, до істот та речей, що асоціюються з нею.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.

С. 137.

Вірування – це релігійні уявлення людей, які сприймаються без логічного пояснення, на віру і становлять основу релігійного світогляду, обрядів та ритуалів.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.

С. 77.

Вітання – сталі вислови-кліше, які говорять при зустрічі знайомої людини: «Доброго дня!», «Дай, Боже, щастя», «Бог в поміч!» та ін.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.

С. 451.

Г

Гайвки – твори усної народної словесності, якими супроводжувались обрядові дієства, весняні ігрища та святкування, що відбувались у гаях, лісах, поблизу водоймищ.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.

С. 138.

Гайвки – ігрові, танцювальні пісні, пов'язані в давні часи з культом предків-покійників.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 294.

Гайдамацькі пісні – історичні пісні часів визвольної боротьби проти польських і московських окупантів (18 – поч. 19 століття).

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 294.

Героїчний народний епос – фольклорні твори різних жанрів (думи, історичні пісні, колядки, легенди, перекази тощо), які відображають героїчну боротьбу народу з поневолювачами проти соціального і національно-релігійного гніту; у вузькому значенні – думи й історичні пісні.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 294.

Голосіння – це словесно-поетичні твори, які виконуються над покійником у період між його смертю та похороном.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003. С. 229.

Гра – елемент розважальної й інтелектуально-дидактичної діяльності дітей, яка моделює громадські й сімейні взаємини.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 294.

Д

Демонологія – вчення про духів-демонів, які шкодять або сприяють людині в її справах.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003. С. 19.

Дитячі ігри – трансформовані, спрощені варіанти народних ігрищ, які первісно мали ритуальне значення. Вони становлять єдиний жанр дитячої драматургії, тобто вид творчості, де люди грають ролі відповідних персонажів, імітуючи їхні рухи, мову, вчинки.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003. С. 583.

Дитячий фольклор – сукупність зразків усної народної творчості, яка складається з класичних і сучасних фольклорних форм, функціонує в дитячому середовищі або виконується спеціально для дітей.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 294.

Дражнилки – ритмізовані словесні формули, якими діти виражають негативне ставлення до іншої дитини, пробуючи викликати в неї певну реакцію.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 586.

Думи – жанр (вид) суто українського речитативного народного героїчного ліро-епосу, який виконували мандрівні співці-музики: кобзарі, бандуристи, лірники в Центральній і Лівобережній Україні.

Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'ка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997.
С. 218.

Думи – це народні епіко-ліричні пісенні твори героїчного, радше соціально-побутового змісту.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 261.

Е

Емігрантські пісні – суспільно-побутові твори про життя українських емігрантів.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 294.

Етнографія – наука про народ, його походження, розселення, місце серед інших народів, історію, фізичні і расові особливості, культуру тощо.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 294.

Етнологія – наука, що вивчає культуру і побут народів світу, їхній етногенез, розселення та культурно-побутові взаємозв'язки.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 294.

Ж

Жартівливі пісні – фольклорні пісенні твори гумористичного або сатиричного змісту.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 295.

Жнивварські пісні – цикл творів, якими супроводжувалась праця на полі у період жнив.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 174.

Жовнірські пісні – народні твори суспільно-побутового циклу про вояцьке життя примусово рекрутованих українців до російського, австрійського чи польського військ.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 295.

З

Забобони – це численні вірування та уявлення, пов’язані з пересторогами, обмеженнями, заборонами, первісна міфологічна мотивація яких частково або повністю втрачена.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 99.

Загадки – це короткі твори, в основі яких лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 558.

Загадки – це короткі фольклорні твори, побудовані на інакомовності, метафорі, алегорії, описові предметів, явищ, живих істот у запитальній чи стверджувально-констатуючій формі (де це питання відчувається) і потребує відгадки, відповіді, розшифрування зумисне закодованої символічної інформації з метою: активізації пізнавальної діяльності; формування навичок логічного, абстрактного мислення; розвитку кмітливості, спостережливості; естетичної насолоди; розваги, гри і опосередкованого виховання чи випробування розумових здібностей людини за певних обставин.

Народні загадки. Упоряд. М. Дмитренко. Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2003. С. 5–6. (Серія «Народна творчість». Кн. 4).

Зажинкові (зажнивні) пісні – це твори календарної обрядовості осіннього циклу, які супроводжують ритуальні дієства, пов'язані із початком збору врожаю.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 174.

Заклинання – це замовляння, у яких вимагається виконання певної дії, що супроводжується певними погрозами або можливими негативними наслідками у разі його невиконання.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 87.

Закляття (прокляття) – це магичні словесні формули, дія та вплив яких спрямовані на те, щоб завдати шкоди іншому.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 87.

Замовляння – жанр словесного фольклору, усталені вислови, речитативні, переважно віршовані тиради, що супроводжують магичні дії, рухи їх виконавців – знахарів (від слова «знати»), відьом чи відьмаків, чарівників, ворожбитів, шептух і виражають їх бажання вплинути на природу, на людину і її стосунки з оточенням у відповідному напрямку (доброму або злому).

Літературознавчий словник-довідник. За ред. Гром'ка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997.
С. 278.

Замовляння – словесна формула усної творчості, якою супроводжувалися обряди та ритуали, і яка, начебто, мала магичну силу та здатність впливати на оточуючий світ людей та духів з метою отримання певної користі для їх виконавця (виконавців).

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 82.

Заробітчанські пісні – тематична група суспільно-побутових пісень, мотиви яких пов'язані з життям та умовами праці сезонних робітників.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 295.

Заспів (заплачка) – пролог, традиційна експозиція думи, у якій вказують місце, час, обставини дії, називають головних героїв.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 295.

Зачин – усталений традиційний початок фольклорних творів.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 295.

I

Історичні пісні – ліро-епічні твори про конкретні чи типові події та процеси, відомих історичних осіб та безіменних героїв, чие життя і вчинки пов'язані з подіями суспільно-політичного життя, в яких відтворено дух певної історичної епохи.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 279.

Історія фольклору – це галузь фольклористики, що вивчає процес виникнення, розвиток, побутування, функціонування, трансформацію жанрів та жанрової системи у різні історичні періоди на різних територіях.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 19.

K

Казка – один із основних жанрів народної творчості, епічний, повістувальний, сюжетний художній твір усного походження.

Літературознавчий словник-довідник. За ред. Гром'яка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997.
С. 330.

Казка – це епічний твір народної словесності, в якому відображені різночасові вірування, погляди та уявлення народу у формі структурованої, хронологічно послідовної сюжетної оповіді, яка має чітку композиційну

будову, яскраво виражену колізію (в основі якої лежить протиборство між добром і злом, що завершується перемогою добра).

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 405.

Каламбури – сталі фрази, побудовані на зіставленні чи поєднанні непоєднуваних, несумісних понять та явищ, що набуває форми нісенітниці.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 545.

Календарно-обрядова творчість – це драматично-поетична система обрядів та ритуалів магічного значення, що супроводжуються відповідними поетичними текстами сакрального змісту, яка тісно пов'язана із циклічністю природи.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 107–108.

Клятва (присяга) – це словесна формула, якою людина скріплює правоту своїх слів чи виконання даної обіцянки.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 87.

Козацькі пісні – ліричні твори козацької доби в історії України, у яких оспівано героїчну боротьбу проти іноземних поневолювачів, життя і побут козацьких родин.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 295.

Колискові пісні – жанр народної родинної лірики, специфічний зміст і форма якої функціонально зумовлені присиплянням дитини в колисці.

Літературознавчий словник-довідник. За ред. Гром'яка Р., Коваліва Ю. Київ, 1997.
С. 361.

Колискові пісні – ліричні пісенні твори, які виконуються матір'ю (рідше батьком чи іншими членами родини) над колискою дитини для того, щоб її приспати.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 568.

Коломийка – це дворядкова пісня у танковому ритмі 2/4 із типовим віршовим розміром і паралельним жіночим римуванням. Структура коломийкової строфи – два 14-складові рядки із паузою після четвертого складу і цезурою після восьмого складу, що утворюють типову побудову вірша – 4+4+6.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 375.

Колядки – поетично-пісенні народні твори, які виконуються в час і з нагоди святкування Коляди, якими супроводжуються магічно-ритуальні різдвяні дієства.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 113.

Краков'яки – лемківські танкові пісні з дворядковою строфою і ритмікою польських краков'яків (розмір 2/4 із характерними синкопами у кожному такті): 2 (6+6).

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 381.

Культ – інститут вшанування та поклоніння речам, явищам, істотам, божествам.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 57.

Культурно-історична школа – напрям у фольклористиці, сутність якого полягає в знаходженні у фольклорних текстах відображення історичних подій.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 296.

Кумулятивні казки будуються на багаторазовому повторі однієї ланки, за допомогою чого відбувається нагромадження: вибудовується ланцюг, послідовний ряд зустрічей чи відсилань, обмінів тощо. Ланцюг створений внаслідок повторення одних і тих самих дій чи елементів, вкінці обривається або розплутується у зворотному порядку.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 420.

Кумуляція – композиційно-стилістичний прийом фольклорної поезики, який ґрунтується на нагромадженні елементів в одному ланцюжку (персонажів, зустрічей, утеч тощо).

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 296.

Купальські пісні – вид календарно-обрядової лірики, який супроводжував свято Купала.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 296.

Л

Легенди – малосюжетні фантастичні оповіді міфологічного, апокрифічного чи історико-героїчного змісту з обов'язковою спрямованістю на вірогідність зображуваних подій та специфікою побудови сюжету на основі своєрідних композиційних прийомів.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.

С. 487.

Ліричні пісні – фольклорні твори, основними ознаками яких є ліризм, драматична й емоційна напруженість, викликані конкретним епізодом чи випадком із життя.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 296.

Лічилки – невеликі віршовані твори, якими визначаються роль і місце у грі кожного з її учасників.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.

С. 584.

М

Магія – система обрядів, пов'язаних з віруваннями у здатність надзвичайним чином впливати на людей, тварин, сили природи, а також на божества та духовний світ з користю для світу живих.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 76.

Маївка (майські пісні) – твори календарної обрядовості початку літа, назва яких, можливо, походить від «май» (травень) чи «маяти» (прикрашати зеленню) або «мавки» (духи лісу та поля).

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 159.

Меморат – усне оповідання-спогад людини про особисту долю чи людей, з якими її пов'язувало життя, про конкретні факти, події, очевидцем яких вона була.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 296.

Міграційна школа – напрям в історії фольклористики, представники якого прагнули пояснити генезу фольклору через переймання сюжетів і мотивів з прабатьківщини індоєвропейської мовно-етнічної спільноти – Давньої Індії.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 296.

Міський фольклор – усна народна поетична творчість, що своїм походженням і побутуванням пов'язана з урбаністичним середовищем.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 296.

Міф – розповідь про богів, духів, героїв, надприродні сили та ін., які брали участь у створенні світу.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 94.

Міфологія – сукупність міфів, нагромаджених архаїчною культурною традицією, сума виражених в оповіданнях, казках, легендах первісних уявлень про навколишній світ; наука про міфи й міфологічну свідомість різних народів.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 296.

Н

Народний календар – перелік прикмет на кожен день року і пов'язана з ним народна мудрість.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003. С. 544.

Народні оповідання – це розповіді про події сучасного чи відносно недавнього часу, учасником або очевидцем яких був сам оповідач, а тому їм властива форма оповіді від першої особи, особлива емоційність і докладність викладу, а також чітко виявляється власна оцінка оповідача зображуваних подій.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003. С. 521.

Народний прогностик – вироблена віками система передбачення погоди, побудована на основі спостережень і закріплена у вигляді примовок, приказок, прикмет, а інколи – забобонів.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 297.

Народні прикмети – лаконічні зі слабким естетичним компонентом паремії, зміст яких є наслідком багатовікових спостережень за станом довкілля і зводиться до передбачень погоди, врожаю тощо.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 297.

Небилиці – це твори народної словесності, у яких витворений своєрідний незвичайний, абсурдний світ зі свідомо викривленою «перевернутою» реальністю.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003. С. 467.

Неоміфологізм – напрям європейської культури, що виник на межі 19-20 століття і розглядав міфи як організаційні елементи художнього світу письменника.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 297.

О

Обжинкові пісні – це твори, якими супроводжувались обряди, пов’язані із завершенням жнив, праці на полі.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 175.

Обряд – це виконання людьми символічно-умовних дій, якими супроводжуються певні події родинного життя (народження, весілля, похорон та ін.), календарні свята, а також окремі трудові процеси (сіяння, косовиця).

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 77.

Оповідання – народний твір епічної чи епіко-драматичної форми про події із сучасного життя, який хронологічно виходить за межі того, що міг бачити або учасником чого міг бути оповідач.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 297.

П

Палеофольклор – народні, книжні, епічні твори, фрагменти історичних, релігійно-магічних текстів, які існували гіпотетично і піддаються науковій реконструкції на матеріалі письмових джерел і типологічно однорідних традицій.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 297.

Пантеїзм – ототожнення природи з Богом, віра в його присутність у всіх живих і неживих предметах.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 297.

Пареміографія – це частина фольклору, яка об'єднує найкоротші жанри, що в образній формі відтворюють найістотніші явища і реалії дійсності: прислів'я, приказки та їх жанрові різновиди – вітання, побажання, прокльони, порівняння, прикмети, каламбури, тости.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 536.

Пареміологія – наука про прислів'я, їх дослідження, пояснення.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 536.

Паремії – малі фольклорні твори, які є словесними мініатюрами і характеризуються клішованістю, що забезпечує їх точність, виразність і стійкість.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 298.

Паспорт фольклорного тексту – документ, який містить найважливішу інформацію про фольклорний твір: автентичний текст; прізвище, ім'я, по батькові виконавця; національність; рік народження; місце народження; відомості про освіту виконавця; його професія; назва села, району, області, де проводився запис; дату запису.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 298.

Перекази – усні оповіді про життєві факти, явища, драматичні ситуації з конкретними історичними подіями. Інформація про які передається не очевидцями, а шляхом переповідання почутого.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 516.

Пісня – невеликий ліричний вірш, який співають. За тематикою пісні поділяються на любовні, політичні, жартівливі та ін.

Сучасний словник літературознавчих термінів. Автор-укладач М. Гетьманець.
Харків, 2003. с. 11.

Пісні літературного походження – це твори, що увійшли в народну словесність з професійної літератури.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 382.

Пісні про кохання – найбільша група із циклу ліричних родинно-побутових пісень, у яких оспівують почуття і переживання закоханих.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 298.

Пісні про родинне життя – тематична група ліричних родинно-побутових пісень, у яких розкрито різні сторони складних сімейних стосунків, що окреслюють переважно тему жіночої долі.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 298.

Повір'я – пласт народної творчості, в якому відобразились народний світогляд, язичницькі релігійні вірування, міфологічні демонологічні уявлення та погляди, табу.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 98.

Повстанські пісні – пісенний пласт про національно-визвольну боротьбу українського народу 20 століття.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 298.

Постфольклор – частина міського мистецтва слова, яка твориться за фольклорними схемами, але виходить за межі формального визначення фольклору.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 298.

Потішки або утішки – невеликі віршики, які примовляють дитині перед тим, як кладуть спати.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 574.

Приказка – це образний вислів чи мовний зворот, який влучно характеризує людину, її вчинки, явища життя і т. ін., і є елементом ширшого судження.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 537.

Приказки-застереження – формули, якими один співрозмовник спиняє іншого (або й самого себе), щоб не сказати зайвого: «В добрий час сказати, а в лихий промовчати», «Не згадуй проти ночі» та ін.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 544.

Прикмети – сталі вислови, в яких певні явища природи відповідно до зміни пір року пов'язуються з кліматичними чи погодними змінами, які впливають на наслідки хліборобської праці.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 544.

Примовки – короткі висловлювання, що вживаються дітьми на певних етапах гри чи у повсякденному спілкуванні.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. – Київ, 2003.
С. 588.

Прислів'я – довершений за змістом вислів, який становить граматично й інтонаційно оформлене судження, як правило, у формі складного речення, що має двочленну структуру.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 537.

Притча – це жанр алегорично-дидактичної оповіді, що за змістом тяжіє до глибокої мудрості релігійно-філософського плану.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 474.

Прозивалки – невеликі римовані твори, що є дитячою реакцією в момент сварки чи суперечки на якусь образу чи дію.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 585.

Псевдофольклор – кон'юнктурна імітація фольклору.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 299.

Р

Риндзівки (рацівки) – величальні календарно-обрядові пісні весняного циклу, які виконували у Великодній понеділок; своєрідні величальні колядки.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 299.

Ритуал – форма складної символічної поведінки, система дій та мовлення, яка у минулому була основним вираженням культових взаємин.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 77.

Родинно-обрядова творчість – це система ритуально-обрядових дій у пісенно-музичному супроводі, які виконуються з нагоди основних етапів життя людини.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 193.

Родинно-побутові пісні – це ліричні поетично-музичні твори, в яких відбиті почуття, переживання, думки людини, пов'язані з її особистим життям, подіями в сім'ї, родинними стосунками.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 323.

Романс – музично-поетичний твір, який виконується сольо у супроводі музичного інструмента.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 391.

С

Старцівські пісні – пісні легендарного характеру біблійного або апокрифічного змісту.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 514.

Страшилки – короткі розповіді про страшні неймовірні події з рисами містики та фантастики, які розповідають діти ровесникам, щоб викликати в них страх.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 587.

Стрілецькі пісні – цикл пісенних творів фольклорного і літературного походження, у яких відображено національно-визвольну боротьбу українців на початку 20 століття.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 299.

Т

Танкові пісні – це веселі жартівливі чи ліричного характеру співанки до танцю.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 374.

Теорія фольклору – це галузь фольклористики, що вивчає сутність усної народної творчості, особливості окремих фольклорних жанрів, їхнє місце у цілісній жанровій системі, а також – внутрішню структуру жанрів – закони їх побудови, поетику.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 19.

Тотемізм – сукупність уявлень та вірувань у надприродній зв'язок між людьми (племенем, общиною, родом) та окремими видами рослин, птахів і звірів.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 56.

Тризна – у давніх слов'ян завершальна частина похоронного обряду, що супроводжувалася іграми, змаганнями, поминальною учтою на честь покійника.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 300.

Ф

Фетишизм – система уявлень про надприродні властивості предметів і речей та поклоніння їм.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003. С. 57.

Фольклор – це художнє відображення дійсності у словесно-музичних-хореографічних і драматичних формах колективної народної творчості, нерозривно пов'язаної з життям і побутом.

Закувала зозуленька: Антологія української народної творчості. Київ : Веселка, 1989.

С. 5

Фольклоризм – трансформація, переосмислення, розбудова традиційно фольклорних мотивів, образів, композиційних схем і художніх засобів у канві авторського художнього тексту.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 300.

Фольклористика – наука, що вивчає закономірності й особливості розвитку, характер і природу, сутність і тематику фольклору, його специфіку, спільність з іншими видами мистецтва.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 300.

Фольклористика – це наука, що вивчає закономірності та особливості розвитку фольклору, характер і природу, сутність, тематику народнопоетичної творчості, її специфіку та спільні риси з іншими видами мистецтва; особливості побутування та функціонування текстів усної словесності на різних етапах розвитку; жанрову систему і поетику.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.

С. 19.

Ч

Частівка – жанр народної лірики, чотирирядкова, іноді – шестирядкова римована пісня швидкого темпу виконання, адресована конкретній особі чи аудиторії, оформлена як моментальний влучний відгук на злобу дня. За змістом вони близькі до *коломийок*, але відзначаються більшою різноманітністю ритміки.

Літературознавчий словник-довідник / Гром'як Р., Ковалів Ю. та ін. Київ, 1997.

С. 736.

100

Ш

Школа фольклорна – група дослідників, праці яких ґрунтуються на спільних філософських, науково-методологічних, соціологічних, культурологічних та інших засадах, хоча відрізняються конкретними висновками з досліджуваних проблем.

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 300.

Шумки – це короткі (1 або 2 строфи) пісні у музичному розмірі 2/4 з характерною чотирирядковою строфою, кожен рядок якої, як правило, складається з 8 складів із цезурою 4 (4+4).

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 380.

Щ

Щедрівки – старовинні обрядові величальні пісні, якими зустрічали початок нового хліборобського року, початок весняної рільницької праці, що починалася наприкінці березня. Назва походить від «щедрого вечора», коли молодь ходила від оселі до оселі, славилася господарів і просила винагороди. Про щедрування розповідається в багатьох творах української літератури.

Літературознавчий словник-довідник. За ред. Гром'яка Р., Коваліва Ю. та ін. Київ, 1997. С. 744.

Щедрівки – словесно-пісенна частина Нового року, пов'язаного із величанням місяця.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ, 2003.
С. 127.

Язичництво – система обрядів, уявлень і вірувань, що сформувалися та існували в усіх народів до прийняття ними світових релігій (християнства, ісламу, буддизму).

Руснак І. Український фольклор. Київ, 2010. С. 300.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ДО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА

А	Вірування
Автентичний фольклор	Вітання
Анекдот	Г
Анімалізм	Гаївки
Анімізм	Гайдамацькі пісні
Антитеза	Героїчний народний епос
Антропологічна школа	Голосіння
Антропоморфізм	Гра
Афоризми	Д
Б	Демонологія
Байка	Дитячі ігри
Балада	Дитячий фольклор
Билина	Дражнили
Бувальщина	Думи
Бурлацькі пісні	Е
В	Емігрантські пісні
Вертеп	Етнографія
Весільна обрядовість	Етнологія
Весільні пісні	Ж
Веснянки	Жартівливі пісні

Жниварські пісні

Жовнірські пісні

З

Забобони

Загадки

Зажинкові пісні

Заклинання

Закляття

Замовляння

Заробітчанські пісні

Заспів

Зачин

І

Історичні пісні

Історія фольклору

К

Казка

Каламбур

Календарно-обрядова творчість

Клятва

Козацькі пісні

Колискові пісні

Коломийка

Колядка

Краков'як

Культ

Культурно-історична школа

Кумулятивна казка

Кумуляція

Купальські пісні

Л

Легенда

Ліричні пісні

Лічилки

М

Магія

Маївка

Меморат

Міграційна школа

Міський фольклор

Міф

Міфологія

Н

Народний календар

Народні оповідання

Народний прогностик

Народні прикмети

Небилиці

Неоміфологізм

О

Обжинкові пісні

Обряд

Оповідання

П

Палеофольклор

Пантеїзм

Пареміографія

Пареміологія

Паремії

Паспорт фольклорного тексту

Перекази
Пісня
Пісні літературного
походження
Пісні про кохання
Пісні про родинне життя
Повір'я
Повстанські пісні
Постфольклор
Потішки
Приказка
Приказка-застереження
Прикмети
Примовки
Прислів'я
Притча
Прозивалки
Псевдофольклор
Р
Ринд зівки
Ритуал
Родинно-обрядова творчість
Родинно-побутові пісні
Романс

С
Старцівські пісні
Страшилки
Стрілецькі пісні
Т
Танкові пісні
Теорія фольклору
Тотемізм
Тризна
Ф
Фетишизм
Фольклор
Фольклоризм
Фольклористика
Ч
Частівка
Ш
Школа фольклорна
Шумки
Щ
Щедрівки
Я
Язичництво

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Віннічук А. Усна народна творчість : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори», 2020. 304 с.
2. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. 3-тє вид. Київ : Знання-Прес, 2005. 591 с.
3. Українська фольклористика. Довідник. Укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского. Тернопіль : Підручники і посібн., 2008. 448 с.

Додаткова

1. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські народні погляди та вірування. Вступ. стаття В. Шевчука. Київ : Довіра, 1993. 414 с.
2. Войтович В. Сокіл-Род. Легенди та міфи стародавніх українців. Рівне : Оріана, 1997. 332 с.
3. Войтович В. Українська міфологія. Вид. 2-ге, стереотип. Київ : Либідь, 2005. 664 с.; іл.
4. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис у 2 томах. Київ : Оберіг, 1991. Т. 1. 450 с; Т. 2. 445 с.
5. Головацький Я. Виклади давньослов'янських легенд або міфологія укладена Я.Ф. Головацьким. Київ : [б. в.], 1991. 93 с.
6. Дмитренко М. Українська фольклористика: Акценти сьогодення. Розвідки, статті. Київ : В-во «Сталь», 2008. 235 с.
7. Давидюк В. Українська міфологічна легенда. Львів : Світ, 1992. 176 с.
8. Думи. Історико-героїчний цикл: Збірник. Вступ. ст. М. Стельмаха. Думи. Київ : [б. в.], 1982. 159 с.
9. Дунаєвська Л. Українська народна казка. Київ : [б. в.], 1987. 127 с.
10. З живого джерела. Українські народні казки в записах, переказах та публікаціях українських письменників. Упоряд., літер. обробка, вступ. стаття та приміт. Л. Дунаєвської. Київ : [б. в.], 1990. 512 с.

11. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості. Київ : «Веселка», 1998. 500 с.
12. Калинова сопілка. Антологія української народної прозової творчості. Київ : «Веселка», 1998. 502 с.
13. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: У 2-х книгах, 4-х томах. Кн. 1. Київ : «Обереги», 1994. 400 с; Кн. 2. 528 с.
14. Костомаров М. Слов'янська міфологія. Київ : «Либідь», 1994. 283 с.
15. Плісецький М. Українські народні думи. Сюжети і образи. Київ : «Веселка», 1994. 364 с.
16. Скуратівський В. Дідух: Свята українського. Київ : Освіта, 1995. 272 с.
17. Українські замовляння. Упор. М. Москаленко Київ : [б. в.], 1993. 309 с.
18. Українські народні пісні та думи. Київ : [б. в.], 1992. 96 с.
19. Українські перекази Київ : Довіра, 1992. 134 с.
20. Українські січові стрільці у піснях. Вступ. ст. Левченка О. Тернопіль, 1991. 112 с.

Тексти і довідники

1. Балади. Кохання та дошлюбні взаємини. Упоряд. Дей О.І., А.Ю. Ясенчук (тексти), А.І. Іваницький (мелод.). Відп. ред. М.М. Гайдай. Київ, 1998. 318 с.
2. Балади. Родинно-побутові стосунки. Вступ. ст. О. Дея. Київ : Наук. думка, 1998. 524 с.
3. Весільні пісні. У 2-х кн. Упор., примітки М.М. Шубравської. Нот. матеріал. упор. О.А. Правдюк, Н.А. Бугель; відп. ред. І. П. Березовський. Київ, 1992. 320 с.
4. Весільні пісні. За ред. Дея О., Зубкової С. та ін. Київ : Дніпро, 1998. 475 с.
5. Весільні пісні: Народні співи. Кн. 2. Зібрав та упоряд. Мишанич М. Львів : Гердан, 1992. 88 с.

6. Вже весна воскресла. Гаївки. Тернопіль : Чумацький шлях, 1992. 98 с.
7. Дитячий фольклор. Колискові пісні та забавлянки. Київ : Наук. думка, 1994. 472 с.
8. Дитячий фольклор. Вступ. ст. Г. Довжено. Київ : Дніпро, 1996. 304 с.
9. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості. Закувала зозуленька. Київ : «Веселка», 1998. 500 с.
10. З живого джерела. Українські народні казки в записах, переказах та публікаціях українських письменників. Упоряд., літер. обробка, вступ. стаття та приміт. Л. Дунаєвської. Київ : [б. в.], 1990. 512 с.
11. Золотослов: Поетичний космос Давньої Русі. Упоряд., передм. та пер. М. Москаленка. Київ, 1998. 292 с.
12. Калинова сопілка. Антологія української народної прозової творчості. Київ : «Веселка», 1998. 502 с.
13. Літературознавчий словник-довідник. За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва. Київ : Академія, 1997. 750 с.
14. Мудре слово: прислів'я та приказки в говірках Нижньої Наддніпрянщини. Зібрав Чабаненко В. Запоріжжя, 1992. 214 с.
15. Народні повір'я. Упор. М. Дмитренко. Київ : Ред. часопису «Народознавство», 2000. 132 с.
16. Народні прислів'я та приказки. Упорядн., передм. М. Дмитренка Київ : Ред. часопису «Народознавство», 1999. 180 с.
17. Ой у лузі червона калина: Українські січові стрільці в піснях. Упоряд. М. Крищук; Муз. розшифрування М. Запотічного. Тернопіль, 1990. 56 с.
18. Писана керниця: Топонімічні легенди та перекази українських Карпат. Зібрав та впорядк. В. Сокіл. Львів, 1994. 120 с.

19. Пісні українських січових стрільців. Ред. упоряд. П.М. Чаловський. Івано-Франківськ, 1994. 218 с.
20. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. Київ : Укр. письменник, 1993. 63 с.
21. Повстанські пісні. Упоряд і музичний редактор Василь Подуфалій. Тернопіль, 1992. 78 с., ноти.
22. Прислів'я та приказки: Людина. Родинне життя. Риси характеру. Упоряд. М.М. Пазяк. Відп. ред. С.В. Мишанич. Київ, 1990. 528 с.
23. Русалка Дністровая: Фольклорно-літературний альманах «Руської трійці». Вступ. ст., підг. текстів і приміт. М.Й. Шалати. Київ, 1987. 135 с.
24. Семиліточка: Українські народні казки. Упорядн. Л.Ф. Дунаєвська. Київ : Веселка, 1990. 319 с.
25. Сивачук Н. Старовинні пісні Уманщини (записані з голосу Мотрони Сінкевич). Уманський держ. пед.ун-т ім. Павла Тичини. 2001. 38 с.
26. Січова скарбниця: Упорядкування, мовна редакція, передне слово і примітки Віктора Чабаненка. Запоріжжя : ЗДУ, 1999. 492 с.
27. Співанки – балади Верховини. Упоряд. Ю.І. Бойчук. Ужгород, 1992. 120 с.
28. Соціально-побутова казка. Передм. О. Бріциної. Київ : Дніпро, 1987. 382 с.
29. Танцюра Г. Весілля в селі Зятківцях. Упоряд., ред. М.К. Дмитренко, Л.О. Єфремова. Київ : Редакція часопису «Народознавство», 1998. 404 с.
30. Українські замовляння. Упор. М.Н. Москаленко. Київ : Дніпро, 1993. 309 с.
31. Українські замовляння. Упор. М. Москаленко. Київ : [б. в.], 1993. 309 с.
32. Українські народні пісні та думи. Київ : [б. в.], 1992. 96 с.
33. Українські народні свята та звичаї. Київ : Т-во «Знання» України, 1993. 112 с.

34. Українські казки. Київ : Т-во «Знання» України, 1992. 96 с.
35. Українські перекази. Київ : Довіра, 1992. 134 с.
36. Українські січові стрільці у піснях. Вступ. ст. Левченка О. Тернопіль, 1991. 112 с.
37. Українська література у портретах і довідках: Давня література-література XIX ст. : Довідник. Редкол. С.П. Денисюк, В.Г. Дончик, П.П. Кононенко та ін. Київ : Либідь, 2000. 360 с.
38. Українська літературна енциклопедія. Редкол. : І.О. Дзевєрін. (відп. ред.) та ін. Київ, 1988., Т. 1.
39. Українські народні думи та історичні пісні. Упоряд. Таланчук О. Київ : Веселка, 1993. 239 с.
40. Українські приказки, прислів'я і таке інше: збірники О.В. Марковича та інших. Уклав М. Номис. Київ, 1993. 98 с.
41. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Київ : Либідь, 1991. 638 с.
42. Українські символи. За ред. М. Дмитренка. Київ, 1994. 140 с.

Статті

1. Богород А. Фольклор у житті і творчості Лесі Українки. *Дивослово*. 2000. № 1. С. 24.
2. Бондаренко Ю., Пасічник Є. Школа: Проблема ментальності та національної свідомості. *Слово і час*. 1993. № 6. С. 70–77.
3. Васильєва Л. Особливості перекладу слов'янської казки українською мовою (лексичний та фразеологічний аспекти). *Українська філологія: школи, постаті, проблеми*. Львів : Світ, 1999. Ч. 2. С. 534–543.
4. Гамаш А. До проблеми взаємин літератури і фольклору. *Українська філологія:школи, постаті, проблеми*. Львів : Світ, 1999. Ч. 2. С. 56–67.
5. Галей С. Народознавча спадщина Пантелеймона Куліша. *Народна творчість та етнографія*. 2002. № 4. С. 62–74.

6. Гінда О. Фольклорний твір крізь призму жанру. *Українська філологія: школи, постаті, проблеми*. Львів : Світ, 1999. Ч. 2. С. 492–496.
7. Грабович О. Думи як символічний код переказу культурних цінностей. *Родовід*. 1993. № 5. С. 30–36.
8. Грицик Г., Грицик М. Цінне видання раритету. *Дзвін*. 1990. № 3. С. 137–139.
9. Грушевський М. На порозі нової України. *Народна творчість та етнографія*. 2001. № 4. С. 20–31.
10. Губенко І. Народні пісні – національне багатство України і його збереження та популяризація. *Народна творчість та етнографія*. 1998. № 4. С. 82–87.
11. Давидюк В. Від «Куці-Баби» до «Діда-Панаса» (культ предків у народній грі). *Берегиня*. 2002. № 2. С. 13–17.
12. Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору. *Слово і час*. 2003. № 10. С. 41–50.
13. Дзюбишина-Мельник Л. Фольклор і українська дитина. Виховання високої духовності. *Шкільний світ*. 2001. № 47. С. 2–3.
14. Железняк Н. Лінгвосоціокультурний аспект вивчення українського характеру («пісенність»). *Дивослово*. 2001. № 4. С. 18–20.
15. Жулинський М. Національні культури і проблеми глобалізації. *Слово і час*. 2002. № 12. С. 5–10.
16. Кейда Ф. Фольклоризм романів Ю. Мушкетика «Гайдамаки» і «Прийдімо, вклонімося». *Дивослово*. 1999. № 3. С. 10–12.
17. Кирчів Р. Фольклор у системі новочасної української культури. *Визвольний шлях*. 1999. № 7. С. 853–857.
18. Козар Л. Фольклористична діяльність Бориса Грінченка. *Народна творчість та етнографія*. 1996. № 2–3. С. 3–10.
19. Кузьменко О. Стрілецька пісня у повстанському репертуарі. *Народна творчість та етнографія*. 2002. № 1–2. С. 84–89.

20. Мішуков О. У контексті слов'янського фольклору. *Слово і час*. 1999. № 12. С. 30–35.
21. Мушинка М. Академік Володимир Гнатюк як дослідник фольклорних скарбів Закарпатської України. *Народна творчість та етнографія*. 2002. № 5–6. С. 3–14.
22. Охріменко П., Охріменко О. Морально-етичні ідеали героїв українських народних дум і пісень про козаків. *Народна творчість та етнографія*. 1992. № 3. С. 3–8.
23. Павлюк С. Особливості та динаміка сучасного процесу етнічної самоідентифікації українців: до питання теорії етносу. *Слово і час*. 2002. № 6. С. 3–6.
24. Пазяк М. Трансформація паремій у текстах художніх творів. *Народна творчість та етнографія*. 1999. № 5–6. С. 83–94.
25. Петров В. Методологічно-світоглядні напрями в українській етнографії та фольклористці ХІХ-ХХ століття. *Народна творчість та етнографія*. 2000. № 4. С. 70–74.
26. Пісні про зруйнування Січі в записах Якова Новицького. *Народна творчість та етнографія*. 1993. № 3. С. 53–58.
27. Погребенник В. Поезія Б. Лепкого і український фольклор. *Народна творчість та етнографія*. 1992. № 5–6. С. 10–16.
28. Погребенник В. Українська поезія кінця ХІХ-початку ХХ століття і фольклор. *Українська мова і література в школі*. 1991. № 8. С. 85–91.
29. Погребенник Ф. «Ой у лузі червона калина похилилася». *Народна творчість та етнографія*. 1990. № 6. С. 51–54.
30. Погребенник Ф. «Ще не вмерла Україна». Історія забороненої пісні-гімну. *Літературна газета*, 30 серпня 1990.
31. Правдюк О. Нові записи повстанських пісень. *Народна творчість та етнографія*. 1994. № 1. С. 51–56.

32. Правдюк О. Стрілецькі пісні в системі жанрів українського пісенного фольклору. *Народна творчість та етнографія*. 1995. № 2–3. С. 24–35.
33. Степанишин Б. Космос українського фольклору. *Українська мова і література в школі*. 2000. № 2. С. 18–21.
34. Степанишин Б. Нове поповнення скарбниці пісенної творчості України. *Народна творчість та етнографія*. 2001. № 1–2. С. 81–82.
35. Степанишин Б. Українські народні думи. *Українська мова і література в школі*. 2000. № 6. С. 24–26.
36. Стрілецькі пісні. Добірка Правдюка Олександра. *Народна творчість та етнографія*. 1991, № 6. С. 31–34.
37. Таланчук О. Зимові обрядовість. Колядки і щедрівки. *Українська мова та література*. 2002. № 23–24.
38. Таланчук О. Українознавчий аспект вивчення народнопоетичної творчості. Збірник : *Українознавство в системі освіти* : Міжн. наук.-практ. конф. Київ : Освіта, 1996. С. 127–132.
39. Тихолоз Н. Попелюшка з чарівного замку або некоронована царівна жанрів. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіах*, 2002. № 5. С. 22–31.
40. Шалак О. «Висип мені, мати, високу могилу...» (уявлення про смерть і потойбічний світ, відображені в українському фольклорі). *Берегиня*. 2002. № 2 С. 29–34.

Інформаційні ресурси

Українська література

<https://uk.wikipedia.org/wiki>

Архів журналу «Слово і час»

<https://il-journal.com/index.php/journal/issue/archive>

Архів журналу «Дивослово»

<https://dyvoslovo.com.ua/archive>

Українська літературна газета

<https://litgazeta.com.ua>

Кур'єр Кривбасу

<https://uk.wikipedia.org/wiki>

Народна творчість та етнологія

<https://nte.etnolog.org.ua>

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології

ім. М.Т. Рильського

<https://www.nas.gov.ua>

Робоча програма з фольклорної практики

Робоча програма з фольклорної практики для здобувачів за спеціальністю 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.021 Середня освіта (Українська мова і література) додаткової предметної спеціальності 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська)), освітньо-професійна програма Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова; за спеціальністю 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література додаткової предметної спеціальності 014.028 Середня освіта (Мова і література (польська)), освітньо-професійна програма Філологія. Українська мова та література. Середня освіта. (Мова і література (польська)) денної та заочної форми навчання укладена на основі Закону України «Про освіту» №2145 VIII від 05.09.2017 р., Закону України «Про вищу освіту» № 1556 – VII від 01.07.2014 р., Положення про проведення практики здобувачів вищих навчальних закладів України», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08.04.1993р. № 93 (зі змінами), рекомендацій про проведення практики здобувачів вищих навчальних закладів України, розроблених науковою установою «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти у 2013 році, «Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського», затвердженого наказом № 20од від 29.01.2021 р., навчального плану, освітньо-професійної програми.

Термін проведення – 2 семестр 1 року навчання.

Тривалість – 1 тиждень.

Кількість кредитів / годин – 1 кредит / 30 год.

Форма контролю – залік.

Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчання

Мета: комплексне дослідження сучасного стану розвитку фольклору обраної місцевості.

Завдання фольклорної практики:

- поглиблювати знання здобувачів із української народної творчості;
- сприяти осмисленню ролі фольклору в житті народу;
- виробляти основні навички збирацької роботи й уміння проводити самостійні спостереження над побутуванням фольклору;
- ознайомлювати з особливостями життя й побуту творців і носіїв народної творчості;
- впливати на процес формування естетичних смаків здобувачів;
- збирати тексти усної народної творчості, упорядковувати фольклорні збірники;
- поповнювати фольклорний архів кафедри української літератури.

Компетентності і результати практик

Загальні компетентності:

ЗК 1. *Здатність до усвідомлення* закономірностей становлення та розвитку українського фольклору;

ЗК 2. *Здатність до розуміння* основних понять і категорій, пов'язаних із усною народною творчістю;

ЗК 3. *Здатність до аналізу* поетикальних особливостей творів різних жанрів усної народної творчості.

Фахові компетентності:

ФК 1. *Розуміння* художніх особливостей творів різних жанрів усної народної творчості;

ФК 2. *Знання* найбільш поширених та уживаних художніх засобів у творах усної словесності;

ФК 3. *Уміння* застосовувати набуті знання під час проходження фольклорної практики.

Результати навчання:

РН 1. Знати основні теоретичні поняття з українського фольклору, школи і напрями фольклористики, особливості класифікації українського фольклору, особливості жанрової системи української усної народнопоетичної творчості;

РН 2. Визначати жанрову специфіку окремих народнопоетичних різновидів, поетикальні особливості творів ліричних фольклорних жанрів, провідні мотиви й образи народних текстів, сучасні дослідження народнопоетичних жанрів.

ЗМІСТ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ

Фольклорну практику здобувачі проходять стаціонарно – за місцем проживання, – користуючись методичними вказівками зі збору текстів традиційного фольклору. Крім того, здобувачі можуть консультиватися з викладачем, який керує фольклорною практикою.

Методика роботи. Рукописний або аудіо-/відеозапис текстів усної народної творчості проводиться у форматі опитування виконавців фольклору. Оптимальним варіантом є запис, що відбувається в умовах природного побутування усної народної творчості.

Звітна документація:

1. Індивідуальний звіт, що містить матеріали про виконання програми.
2. Папка з матеріалами.

Матеріально-технічне забезпечення. Фольклорна практика може проводитися із залученням диктофонів, фотоапаратів, відеокамер, комп'ютерів.

Фольклорна практика вміщує кілька етапів:

- I. Теоретична та технічна підготовка здобувачів.

Навчально-методична підготовка до практики розпочинається з ознайомлення з історією місцевості, де буде проходити практика, з її соціально-економічним та культурним станом.

- II. Власне практика. Збирання фольклорних матеріалів передбачає наступне:

1. Виявлення умов побутування фольклору в населеному пункті.
Пошук інформантів.

2. Укладання карти-схеми населеного пункту, на якій відзначаються цікаві об'єкти (пагорби, сакральні місця, вулиці та ін.).

3. Проведення записів фольклорних творів:

- знайомство з інформантами;
- запис відомостей про них, паспортизація народнопоетичних текстів;
- аудіо-, відеозапис текстів фольклору.

3. Розшифрування записів (напрацьований матеріал переноситься у день зустрічі з інформантом на папір із урахуванням особливостей діалекту).

III. Систематизація матеріалу. Здобувачі-практиканти під керівництвом викладача здійснюють оформлення записів фольклору, готують звіт про виконану роботу.

Обробка та систематизація записів фольклору.

Фольклорна практика передбачає комплексну обробку матеріалів у відповідності до сучасних правил архівного зберігання.

Мета:

- знайомство здобувачів із фольклорними записами та фольклорно-етнографічними відомостями;
- отримання навичок початкової обробки та систематизації текстів;
- отримання навичок аналізу зібраного матеріалу.

Завдання:

- укладання реєстрів аудіо-/відеозаписів, цифрових копій, зошитів, папок;
- розшифрування архівних аудіо-/відеозаписів;
- укладання облікових карток архівних записів.

Зміст:

- перевіряється правильність оформлення матеріалів;

- письмово відтворюються записи, що зберігаються на цифрових носіях із дотриманням усіх особливостей мови виконавця;
- здійснюється опис змісту записів, укладаються реєстри, облікові картки, формуються жанрові колекції, електронні каталоги.

Звітна документація. Звітними документами є оформлені розшифровані записи, реєстр, облікові картки, укладені за наданим зразком на папері та в електронному вигляді. Уся звітна документація виконується чітко, тексти для картотеки творів передруковуються.

Методичні вказівки здобувачам для проходження практики

Підготовка до фольклорної практики. Найважливішим етапом теоретичної підготовки здобувачів до фольклорної практики є лекційний курс «Усна народна творчість». Знайомлячись із основами фольклористики, здобувачі засвоюють поняття, необхідні збирачеві фольклору. Характеризуючи специфічні риси народнопоетичної творчості викладач звертає увагу на усність і варіативність, вказує на необхідність запису творів у процесі їх виконання та фіксування всіх варіантів твору. Огляд історії фольклористики вміщує розповідь про методи та прийоми збирання матеріалу найбільш відомими науковцями минулого: В. Гнатюком, П. Чубинським та ін. Аналіз провідних фольклорних жанрів неодмінно супроводжується вказівкою на особливості побутування їх зразків у наш час. Бажано зацентувати увагу на специфічних прийомах запису прислів'їв, приказок і загадок, оповідних творів, пісень. Водночас и знайомляться з рекомендованою літературою, список якої укладається з урахуванням програми практики. На практичних заняттях не лише перевіряється засвоєння окремих теоретичних положень, але й поглиблюється уявлення про місце фольклору в житті сучасної людини, даються рекомендації щодо виявлення й записування творів, від представників різних вікових груп населення. Перспективний прийом – моделювання різних ситуацій, що можуть виникати під час фольклорної практики. За наявності необхідних технічних засобів (диктофон, відеокамера) варто включати до

практичних занять відпрацювання прийомів запису творів. Спочатку здобувачі навчаються виділяти в тексті та фіксувати зразки народної фразеології, влучні вислови, образні порівняння, прислів'я та приказки, загадки, пізніше – записувати оповідувану повільним темпом казку або легенду, нарешті, при вивченні пісенних жанрів, розподілившись на групи, тренуються в записі історичних і ліричних пісень, розшифруванні та правильному оформленні власних записів. Протягом другого семестру на першому курсі може проводитися кілька факультативних занять:

1. Оглядова лекція «Обсяг і завдання фольклорної практики». Повідомляється про час проведення практики, її навчальну й наукову мету. Окреслюються вимоги до учасників практики, критерії, за якими оцінюється їхня праця. Особлива увага приділяється методиці та техніці запису текстів, найефективнішим прийомам пошуку виконавців і налагодженню контактів із ними.

2. Краєзнавча лекція «Історико-етнографічні особливості Поділля». Розповідається про історію місцевості, в якій працюватиме більшість здобувачів, дається оцінка сучасного стану економіки та культури регіону. Називаються імена відомих уродженців, насамперед, письменників і науковців, які змалювали особливості побуту його населення.

3. Практичне заняття «Запис паремійних та оповідних творів». Здобувачі тренуються в записуванні прислів'їв, приказок, загадок, казок, легенд, переказів, анекдотів. Нагадуються принципи диференціації жанрів. Виробляється вміння записувати тексти вдвох і втрьох.

4. Практичне заняття «Запис народних пісень». Повторюються принципи розрізнення ліричних, історичних, обрядових пісень, балад, коломийок. Показується, як різниця між ними впливає на відмінності в їх записі. Здобувачі практикуються в записуванні зразків різних жанрів, звертаючи увагу на необхідність опису умов виконання обрядових пісень, фіксування різноманітних вигуків, емоційно забарвлених часток, повторів.

Організація фольклорної практики. Перед від'їздом на фольклорну практику обов'язково проводиться інструктаж із правил техніки безпеки та безпеки життєдіяльності, перевіряється знання цих правил практикантами, після чого вони розписуються в складеній за встановленою формою відомості. Здобувачі, які не ознайомилися з правилами техніки безпеки, до практики не допускаються. За кілька днів до від'їзду проводиться настановна конференція, на якій окреслюють особливості підготовчого етапу практики, головні завдання здобувачів на час збирання фольклору.

Підставою для оцінювання роботи практиканта є його індивідуальний звіт та зібрані матеріали.

Кінцевий етап практики – фольклорна конференція.

Збирання матеріалу. Важливою є організація першого дня практики. Здобувачі знайомляться з конкретними населеними пунктами, відвідують адміністративні установи, школу, бібліотеку, будинок культури, зустрічаються з представниками інтелігенції, з'ясовують їх ставлення до місцевої фольклорної традиції, отримують відомості про художню самодіяльність і її репертуар. Вагомим є знайомство з теперішніми чи колишніми учасниками художньої самодіяльності, особливо якщо самодіяльні колективи будували свій репертуар на місцевому матеріалі. Відразу ж треба зафіксувати прізвища інших самодіяльних артистів і надалі звертатися за допомогою насамперед до них як до людей, більш звичних виступати перед аудиторією. Однак обмежуватися працею лише в цьому середовищі не можна – неминуче одержимо хибне уявлення про фольклор краю. Тому слід уже в перший день з'ясувати імена знавців творів різних жанрів, розпитуючи жителів про односельців, які вміють і люблять співати, знають багато загадок, приказок і прислів'їв, широко вживають їх у мові, охоче розповідають про колишнє життя, загалом вважаються майстрами цікавої оповіді. Спробуйте дізнатися і про менш відомих знавців обрядового фольклору, тих, хто буває на весіллях, хрестинах і похоронах, знає порядок їх проведення й твори, виконувані на них. Добре було

б встановити, хто найкраще знає народні звичаї, прикмети, ходить колядувати та щедрувати. Не слід впадати в розпач, якщо цих відомостей ви дістанете мало або зовсім не дістанете. Уповдовж наступних днів знання про різних виконавців постійно доповнюватимуться. Головне – з першого дня налагодити контакти з населенням села (міста), обрати правильну лінію поведінки і належним чином зарекомендувати себе перед людьми. Обов'язковою вимогою до збирача є чуйність, ввічливість, гранична повага до співрозмовника, особливо людини літньої. Не слід штучно підлашуватися під манери виконавця; найменший фальш у мові та поведінці буде відчутий і тільки відштовхне від вас людину. У багатьох випадках треба вміти виявити витримку, терпляче вислухати розповідь про речі, які вас не цікавлять, щоб потім перевести розмову в потрібне річище. Позитивну роль, особливо в перші дні, відіграють при звертанні до виконавців рекомендації сусідів, знайомих, родичів. Загалом починати розмову з питань про фольклор, прохання заспівати, розповісти казку не рекомендується. Краще почати з бесіди на нейтральну тему, а вже потім поступово переходити до проблем побутування фольклору в селі (місті). Однак варто уникати спеціальної термінології, навіть самого слова «фольклор», часом незнайомого виконавцям. Найкраще спершу попросити заспівати або розповісти улюблені твори. Не можна зловживати часом і терпінням виконавця. Якщо помічаєте, що вже втомили його, поквартесь попроситися, обов'язково домовившись про наступну зустріч. В окремих ситуаціях не завадить допомогти по господарству, що сприяє не лише ближчому знайомству з людьми, а й здобуттю їх поваги, без чого праця збирача буде малоефективною. Важливо якомога швидше подолати психологічний бар'єр між здобувачем і мешканцями обстежуваного населеного пункту, знайти своє місце в структурі колективу. Для цього треба виробляти в собі інтерес до його життя, минулого й сучасного, готовність прийти на допомогу, якщо виникне потреба. Врахуйте певні відмінності традиційних етичних норм українського селянина від норм, прийнятих у науковому середовищі. Дуже багато залежить від уміння

правильно організувати працю. Зокрема, досвід показує, що перша половина дня найменш вдалий для запису час, бо виконавці здебільшого зайняті. Тому ранкові години краще присвятити переписуванню й упорядкуванню текстів, навчальним заняттям, опівдні ж приступити до виконання запланованого. Хотілося б звернути особливу увагу на потребу планування праці. Вирушаючи на зустріч з виконавцем, детально продумайте, як краще побудувати бесіду, з яких питань почати і як перейти до записування. Певну допомогу в фольклористичній праці може надати «Питальник», який орієнтує на якомога повніше охоплення матеріалу та водночас виділяє питання, що потребують докладнішої відповіді. Звичайно, безпосередньо під час праці з виконавцем послуговуватися ним недоречно, але при обдумуванні майбутньої розмови він цілком може бути використаний. Тільки пам'ятаймо, що питання тут варто формулювати з розрахунку на здобувача-філолога, а не пересічного носія фольклору, і в бесіді мають звучати по-іншому, простіше. Перегляньте «Питальник» та відберіть теми, з'ясування яких здається найперспективнішим. Щовечора після закінчення робочого дня необхідно підсумовувати виконану за день роботу, аналізувати загальний хід практики та накреслювати завдання на наступний день. До цього часу в журналі фольклорної практики повинні бути записані назви зібраних творів (перші рядки пісень, умовні назви легенд, переказів, казок), вказана кількість прислів'їв, приказок, загадок, коротеньких пісеньок. Слід пам'ятати, що будь-який відбір з-поміж почутих творів вартих записування неминуче суб'єктивний, хоча ступінь і міра суб'єктивності залежать від кваліфікованості збирача. Адже, поділяючи твори на варті та не варті записування, ми свідомо викривляємо реальну картину побутування фольклору в селі (місті). Зафіксувати слід усе почуте, як ті твори, з якими зустрічаємося вперше, так і давно знайомі. Виняток становлять лише твори книжного, літературного походження. Часто трапляється один і той самий твір чути від різних виконавців. Записувати його на чернетку необхідно щоразу. Після цього різні варіанти зіставляються. Якщо відмінностей між ними немає

зовсім або вони незначні, твір записується лише один раз, надалі ж тільки вказується після його назви: «Див дод.» (у цьому випадку назва не нумерується). Якщо ж відмінності є, твір записується двічі або кілька разів повністю і щоразу додається примітка: «Пор. з № ...». Хоч і не можна розрізняти щось більш або менш цінне для нас у сучасному фольклорі, все ж першорядну увагу треба приділити виявленню творів, які свідчать про найхарактерніші тенденції у розвитку народного мистецтва. Цікавою є і доля традиційних фольклорних жанрів у наш час, особливо жанрів, пов'язаних із віджилими формами суспільної свідомості (замовляння, обрядова поезія). До того ж потреба ретельного фіксування їх зразків посилюється швидким зникненням цих творів. І звичайно ж, серед записаних, у першу чергу, мусять бути твори найбільш високої художньої вартості, що відображають еталонний рівень розвитку фольклору. Коли вже ви одержали згоду на виконання творів, потрібно негайно, не відкладаючи цього на майбутнє, приступати до запису. Адже часто при повторній зустрічі усе доводиться починати спочатку, і пошуки підходу до виконавця можуть закінчитися безуспішно. Краще вже, навіть якщо часу обмаль, записати кілька творів або їх перші рядки, щоб потім продовжити працю з проханням перевірити, чи правильно записано та чи не пригадує співрозмовник їх продовження або інших пісень, переказів, казок. Запис мусить здійснюватися у природних умовах: вдома, «на колодках» на вулиці, під час перепочинку в полі. Особливо це стосується обрядової поезії – купальських, петрівчаних, весільних пісень. Виконавець при цьому відчуває себе певніше, невимушено та легше пригадує напівзабуті твори. Якщо обставини виконання відтворити неможливо, слід допомогти уявити їх якомога наочніше. Інколи допомагає присутність слухачів із числа місцевих жителів, родичів виконавця, які заохочують людину до співу чи розповіді, нагадують раніше чути від неї твори. Однак потреба цього виникає не завжди, часто слухачі, навпаки, заважають скептичними зауваженнями, демонструванням негативного ставлення до народних традицій. У кожному разі, якщо вже присутні сторонні

особи, слід вивчати їхню реакцію, фіксувати зауваження, заохочувальні вигуки та інші вияви схвалення або осуду.

Багатолюдних хорів збирати не варто, бо це створює значні ускладнення в записі. Натомість бажано виявляти природні фольклорні колективи, групи людей, що регулярно збираються разом поспівати, поспілкуватись. У цих колективах, як правило, запис проходить ефективніше, ніж в інших умовах, виконавці мають свій сформований репертуар, охоче пригадують гуртом маловідомі твори. Збирач повинен не тільки фіксувати тексти, але й виявляти природну традиційну обстановку навколо фіксованих фольклорних явищ. Зі слів виконавця треба записати, коли, за яких умов і у зв'язку з чим виконувався твір, які існували щодо цього обмеження. Якщо йдеться, наприклад, про весільну пісню, встановіть, у який період весілля вона співалася, до кого була звернена, чи виконується вона зараз. Подібні деталі необхідні при записі всіх обрядових пісень. З'ясуйте, чи вірить виконавець в ефективність повідомлених ним замовлянь, у правдивість фантастичних та легендарних розповідей. Спробуйте дізнатися, які зміни відбулися у ставленні до творів різних жанрів за життя одного покоління: як проходило загадування загадок раніше та як проходить тепер, кому розповідалися раніше казки та хто слухає їх у наші дні тощо. Звертайте увагу на ігрові моменти при виконанні деяких творів. Слід змалювати танки, що супроводжувалися веснянками, вказати, чи не перевдягалися в маски колядники та щедрувальники, одним словом, з'ясувати, наскільки глибоко проникають у фольклор драматургічні елементи. Паралельно з виявленням фольклорних творів необхідно проводити й етнографічні спостереження. Повідомлені виконавцями деталі, що характеризують особливості побуту українського села, традиційні звичаї, обряди, необхідно відзначити у примітках до твору, вміщуваних наприкінці розділів. Ті ж розповіді, що мають самостійну художню цінність, можна включити до числа фольклорних записів серед оповідних творів. Правила записування текстів зводяться фольклористами до двох основних вимог: точність і

документальність. Але кожна з них обіймає цілий комплекс положень. Під точністю запису мається на увазі насамперед гранично точне відтворення особливостей стилю виконавця. Безумовно виключається будь-яке редагування текстів, внесення доповнень, змін і виправлень. Запис мусить передавати всі особливості лексики виконавця. Якщо значення того чи іншого слова незрозуміле, попросіть витлумачити його та включіть пояснення до приміток. Особливо будьте уважними до архаїзмів, наявність яких свідчить про те, що текст набув своєї теперішньої форми кілька століть тому. Обов'язково зверніться до виконавця за поясненням змісту цих слів. Важливо також уникати нівелювання фонетичних особливостей місцевої говірки. Напевне, вживання фонетичної транскрипції не завжди доцільне та занадто обтяжливе для практикантів, але до максимально точної передачі звучання слів засобами української абетки завжди слід прагнути. Наприклад, пишемо «брАтіку», «ходяТ», «малЬОвала», якщо так вимовляються слова в селі чи місті. Коли наголос якимось відрізняється від загальноприйнятого або коли одне слово в тексті наголошується по-різному, це треба обов'язково зафіксувати. Дещо складніше буває відобразити інтонацію виконавця. Можна запропонувати такий вихід: при записі «з голосу» передавати лише тривалість пауз, перевірити правильність передачі пауз, зачитавши текст виконавцеві, а вже потім, переписуючи текст начисто, правильно розставити розділові знаки. Обов'язково помічайте, де закінчується музична фраза; це допоможе при розбивці пісні на вірші (рядки) при переписуванні. Твір слід записувати повністю, включаючи повтори, вигуки, вставні слова та речення, зауваження виконавця. Для запису повторів фольклористи пропонують такий прийом: слово, словосполучення або речення, що повторюються, підкреслюються стільки разів, скільки виконуються. Наприклад: «Та рано-раненько! Виряджай мене, ненько, хорошенько ...». Категорично, забороняється записувати текст із пам'яті. Навіть найнатренованіша пам'ять не здатна зафіксувати всіх особливостей мовностилістичного оздоблення сюжету казки або ж

інтонаційних відтінків виконання пісні. Саме тому обов'язковою вимогою до збирача фольклору є запис твору в момент його виконання, бо якою б досконалою не була пам'ять збирача, все ж він може дещо забути, помилитися, неправильно поставити наголос. У тому разі, коли все ж текст відтворюється з пам'яті збирачем, то необхідно зробити примітку – **«текст записано з пам'яті»**. Звичайно, це породжує проблеми, пов'язані з неспроможністю здобувача встигати записувати співаний або оповідуваний у швидкому темпі твір. Однак ніколи не слід просити розповідати повільніше, або, тим більше, продиктувати текст. При цьому виконавець губиться, забуває деякі подробиці, випускає цілі фрази та взагалі спотворює текст, що, безумовно, шкодить записові. Вихід треба шукати в іншому: в оволодінні певними прийомами швидкого записування та в правильній організації праці. Насамперед, розробіть систему зрозумілих для вас скорочень, які б дозволяли потім легко розшифрувати текст. Скорочувати варто найчастіше вживані слова, які в місцевому діалекті звучать так само, як і в літературній мові: «дівчина» «козак», «барвінок» тощо. Типові місця та повтори можна записувати лише один раз, а вже потім обмежуватися особливими позначками замість цих фраз або строф. Інколи, працюючи з виконавцем удвох або втрюх, вдаються до колективного запису, при якому кожен фіксує певну чітко визначену частину тексту. Наприклад, один записує парні пісенні рядки, інший – непарні. Можна розподілити обов'язки: один працює з диктофоном; двоє записують пісні, двоє – паремійні й оповідні твори. У кожному випадку дуже важливо своєчасно зіставити записи, відтворити на їх основі текст і перевірити, наскільки правильно його зафіксовано, зачитавши виконавцеві. При записі на електронні носії інформації необхідно створити природню обстановку, щоб технічні засоби не заважали виконавцеві. Треба допомогти виконавцям зручно розміститися перед мікрофоном. Якщо записується хор, то необхідно пам'ятати, що мікрофон візьме голоси чотирьох- шести співаків, тому велику кількість виконавців записувати не варто. Люди зі слабкими та низькими голосами

повинні знаходитися якнайближче до мікрофона. Найкраще, коли запис проводиться двома особами: один працює з технікою, а інший – спілкується з виконавцем. Під час підготовки до запису необхідно уточнити паспортні дані виконавця, з'ясувати, хто заспіває пісню, якщо мова йде про кількох виконавців. Збирач фольклору наговорює на носій інформації, хто починає пісню, її назву з визначенням побутової ситуації, за якої вона виконується. Паралельно із записом слід вести й рукописний, адже запис може виявитися неякісним. Тому обов'язково використовуються обидві форми фіксування тексту, а вже потім ручний запис звіряється з диктофонним. У робочому зошиті для рукописного запису необхідно вказати номер носія інформації, сторони (диска), дату та місце запису, номер пісні, її назву, відомості про виконавця. Диктофонні записи (особливо перший) необхідно прослухати з виконавцями; якщо ж запис вийшов неякісним або ж не сподобався виконавцеві, треба повторити запис, але старий невдалий запис не знищується. Кожен диктофонний запис повинен починатися з повідомлення вихідних даних (паспорта), тобто, вказівки, де проводиться запис (область, район, село), прізвища, ім'я та ім'я по батькові, року та місця народження виконавця. Перед кожним твором необхідно вказати назву твору (якщо її нема – перший рядок) та жанр. Увечері після повернення або вранці наступного дня уважно перечитайте свої записи, подайте зведений текст за рукописним і технічним записом. Відзначте всі випадки неповної паспортизації, щоб наступного разу надолужити згаяне. У процесі співу чи розповіді ніщо не повинно заважати виконавцеві. Тому фольклористи одностайно застерігають від будь-яких запитань, зауважень, навіть непродуманих виявів своїх почуттів. Якщо ви не зрозуміли того чи іншого слова або фрази, не встигаєте записувати, почекайте, доки співрозмовник закінчить, а вже потім звертайтеся до нього за поясненнями. Кожен текст повинен бути паспортизований, що передбачає наявність таких відомостей: час і місце запису, прізвище збирача, прізвище, ім'я та по батькові виконавця, вік виконавця (вказати рік народження),

національність, соціальний стан і фах, рівень освіченості, місце народження (якщо він звідкись приїхав) виконавця. Однак здобути ці відомості шляхом анкетування, нехай і усного, у деяких випадках важко. У виконавця може з'явитися настороженість відносно занадто допитливих збирачів. Найкращий метод у цьому випадку – щира розмова, вияв непідробного інтересу до долі людини, з якою ви говорите. Метою практики є не лише збирання текстів, а й вивчення умов побутування творів, спостереження над особливостями розвитку фольклору. Це зумовлює потребу не обмежуватися мінімальною інформацією про виконавців, необхідною для паспортизації творів, прагнути до докладнішого опису життя та характеристики особи виконавця. Обов'язковою є настанова на пошук витоків любові до мистецтва слова та джерел знайомства з творами. Важливо з'ясувати, в якому середовищі росла та виховувалася людина, як складалося її життя далі, від кого й де (в сім'ї, на виробництві, в школі) вчилася вона пісень, казок, загадок. Не завадить відзначити, яке місце цієї особи в сучасному житті села (міста): рівень громадської активності, авторитет поміж земляків, коло знайомств. Необхідно дати характеристику його (виконавця) як митця, змалювати манеру його виконання: темп оповіді, пози, жести, міміку, що він цінує в своєму репертуарі, якими зауваженнями супроводжує свою мову. Перед збирачем фольклору при підготовці нарису про виконавця, стоїть завдання виявляти граничну спостережливість і вміння виділяти риси своєрідності цієї людини як митця.

Обробка фольклорного матеріалу

Паспортизація текстів усної народної творчості. Твори усної народної творчості, зібрані упродовж практики, оформлюються у збірку фольклорних матеріалів. При її укладанні необхідно зважати на наступні правила:

1. Записи творів усної народної творчості оформлюються залежно від жанрової та видової належності. Віршовані жанри записуються з дотриманням членування тексту на вірші, з виділенням приспівів, строф. Прозові жанри записуються з виділенням абзаців, діалогів, прямої мови.

2. Текст кожної пісні, казки та творів будь-яких інших жанрів оформлюється на односторонньому білому нелінованому аркуші формату А 4.

3. Перед текстом у правому куті аркуша оформлюється паспорт запису. Він містить наступні відомості:

- область, район, населений пункт, у якому проводився запис;
- прізвище, ім'я та ім'я по батькові виконавця, а також рік, місце його народження, освіта, професія;
- дата запису;
- назва жанру;
- прізвище та ініціали збирача;
- номер носія інформації (диск), місце розташування на носії, порядковий номер звукозапису, якщо твір записувався за допомогою технічних засобів.

4. Кожен записаний текст повинен супроводжуватися коментарями (примітками). У них необхідно відзначити, за яких побутових умов виконувався твір, у який момент обряду. Також необхідно пояснити значення незрозумілих діалектних слів, місцеву назву жанру, якщо вона є.

5. На окремих аркушах оформлюється опис обрядів (від одного інформанта). Якщо такі відомості інформантом викладалися непослідовно, то при переписуванні їх можна об'єднати у тій послідовності, у якій вона запропонована у «Питальнику». Не слід об'єднувати відомості, отримані від різних інформантів.

6. Якщо текст виявився значним за обсягом і не вміщується на одному аркуші, то його необхідно продовжити на новому аркуші, а аркуші нумеруються. Вдруге писати паспорт на кожному пронумерованому аркуші не потрібно.

7. Твори малих жанрів можна оформлювати на одному аркуші, але тільки в тому разі, якщо вони зібрані від одного виконавця.

8. Кожен електронний носій інформації супроводжується реєстром, у якому записані назви творів та визначений їх жанр у тій послідовності, у якій

вони записані на носії. Реєстр зберігається разом із носієм. Певну частину записаних творів становлять пісні, загадки, перекази тощо, не друковані раніше та невідомі науці. Це зобов'язує докласти всіх зусиль, щоб виявити ці твори, переписати їх за встановленою формою та передати до наукових закладів, що безпосередньо займаються фольклористичною роботою. На основі поданих робочими групами зошитів укладаються добірки текстів для шкільних кабінетів української літератури, краєзнавчих музеїв, будинків народної творчості. Твори, вміщені у збірці, каталогізуються. На кафедрі української літератури формується картотека цих творів.

Звітна документація Звітна документація, що складається зі *звіту* та *папки матеріалів*, подається до складання заліку з фольклорної практики на кафедру української літератури у прозорій пластиковій теці.

Папка матеріалів. Зібрані під час практики тексти переписуються на односторонні білі неліновані аркуші формату А 4. На титульній сторінці збірки чітко виписується рік проходження практики, позначається час і місце проходження практики, вказуються прізвища учасників запису (робочої групи). У збірці нумеруються сторінки. Кожен текст незалежно від обсягу має свій порядковий номер.

Збірку фольклорних матеріалів відкриває історично-етнографічний нарис. У ньому характеризується населений пункт, де проходила практика. Подаються коротка історія села (міста), опис його географічного становища, сучасного розвитку економіки та культури. Тут можна наводити різноманітні відомості, що дають уявлення про життя населеного пункту: наскільки велика відстань до обласного (районного) центру, інших міст, чим займаються мешканці, хто вони за національністю, яка вікова група переважає тощо. Можна подати карту-схему населеного пункту з позначенням визначних місць. Матеріал групується за принципом персоналій.

Твори, вміщені у збірці, мають наскрізну нумерацію. Послідовність запису творів у збірці фольклорних матеріалів має бути наступною:

1. Календарно-обрядові пісні (колядки, щедрівки, посівальні пісні, веснянки, русальні, купальські, петрівчані, жнивні пісні).
2. Родинні-обрядові пісні (весільні пісні; пісні, виконувані на родині та хрестини; голосіння).
3. Замовляння (лікарські, любовні, господарські).
4. Загадки.
5. Прислів'я та приказки.
6. Казки (про тварин, чарівні, соціально-побутові).
7. Легенди (космогонічні, зоогонічні, топонімічні, історичні та героїчні, демонологічні, християнські).
8. Перекази та оповідання.
9. Анекдоти.
10. Історичні пісні.
11. Ліричні пісні (соціально-побутові, родинно-побутові, гумористичні та сатиричні).
12. Балади (фантастичні, соціально-побутові, історичні).
13. Короткі пісеньки (коломийки, приспівки, дрібушки, козачки).
14. Народна драма (вертеп, «коза»).
15. Дитячий фольклор (колискові пісні, забавлянки, заклички, примовки, прозивалки, небилиці, скоромовки, лічилки).

Наприкінці збірки вміщуються два покажчики: перший – «Виконавці фольклорних творів. Персоналії», другий – «Зміст». У першому вказуються сторінки, на яких знаходяться твори, записані від певного виконавця, коментарі до них і відомості про виконавця.

Наприклад: Кравченко Н.І.

Характеристика виконавця.....10-12

Казки13-17

Перекази17-18

Ліричні пісні19-25

Примітки25-27

Зміст характеризує жанрову структуру зібраного матеріалу.

Прізвища виконавців тут не згадуються, наводяться лише порядкові номери творів різних жанрів у визначеній вище послідовності. Наприклад:
Загадки5–7, 13–17, 92–93, 136

Бази практик. Здобувачі проходять практику за місцем проживання.

Організація і керівництво практикою

Керівництво практикою здійснюється викладачем кафедри, який перед початком практики проводить настановчі заняття, під час яких здобувачі отримують завдання та методичну допомогу щодо проходження практики :

- оглядова лекція «Обсяг і завдання фольклорної практики»;
- краєзнавча лекція: «Історико-етнографічні особливості Поділля»;
- практичні заняття: «Запис паремійних та оповідних творів»,
«Запис народних пісень»;
- настановча конференція;
- підсумкова фольклорна конференція.

Підсумки фольклорної практики

Матеріали практики оформляються й подаються на перевірку в спеціальній папці, оформленій відповідно до ряду вимог:

- титульна сторінка оформляється відповідно до стандартів;
- папка вміщує нарис, що являє собою історико-етнографічну характеристику села, містечка чи міста, де проходила практика;
- кожна сторінка папки нумерується, кожен текст має свій порядковий номер і паспорт, який оформляється за ustalеним зразком. Якщо матеріали записуються від однієї людини, то основні дані паспорта заповнюються один раз. Тексти фольклорних творів супроводжуються коментарями, в яких здобувачі зазначають ставлення мовця до твору, характеризують умови, в яких він виконується, вказують наскільки активно побутує конкретний твір у певній місцевості;

- матеріали систематизуються за жанрами, а в межах жанру – за виконавцями;

- кількість творів є визначеною, відтак це є визначальним при оцінюванні роботи здобувача;

- обов'язковим є написання звіту, в якому варто дати відповідь на такі питання:

- терміни фольклорної практики, де вона проходила, які історико-етнографічні особливості місцевості;

- від якої кількості виконавців було зроблено записи; їх вікова характеристика; чи багато серед них чоловіків, дітей;

- який репертуар виконавців старшого покоління, середнього, молодшого; в чому відмінність між репертуарами виконавців різних вікових груп;

- яке ставлення різних вікових груп населення до фольклору, до сучасної естради, чим це викликано;

- що є джерелом знань фольклорних творів (місцева традиція, школа, книги, радіо, телебачення тощо);

- чи відбуваються в цій місцевості обрядові свята;

- чи є в цій місцевості фольклорні колективи;

- чи є твори, виникнення яких виконавці пов'язують із місцевою історією й побутом;

- який вплив на місцеву фольклорну традицію мають книги, радіо, телебачення, будинок культури;

- хто бере участь у художній самодіяльності (вікова характеристика учасників), які фольклорні твори виконуються, який зв'язок художньої самодіяльності з місцевим репертуаром;

- чи існують масові форми пропаганди фольклорного мистецтва (фольклорні свята, фольклорно-етнографічні концерти, огляди-конкурси фольклорних колективів, фестивалі народної пісні...);

- яке місце займає традиційний фольклор у молодіжних пісенниках, чи виконуються ці пісні власником альбому;

- особисті враження здобувача від фольклорної практики.

Якщо під час практики було використано технічні засоби, то фотографії, диски з відповідними позначками додаються до папки. На фотографіях потрібно зазначити прізвища, імена, по батькові людей, які на них зображені, місце, де зроблено знімок, час, фіксований на ньому. На дисках вказуються назви фольклорних творів, паспорти записуються на диск.

Матеріали практики подаються здобувачами у визначений кафедрою термін.

Завершальним етапом практики є підготовка і проведення звітної фольклорної конференції, на якій здобувачі мають представити кращі зразки зібраного й дослідженого матеріалу.

Шкала оцінювання: сто балова, ECTS, розширена

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за розширеною шкалою
90-100	A	Відмінно
80-89	B	Дуже добре
75-79	C	Добре
60-74	D	Задовільно
50-59	E	Достатньо
35-49	FX	Незадовільно з можливістю перескладання
1-34	F	Неприйнятно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Оцінка за шкалами ECTS, стобаловою, розширеною	Рівень досягнень здобувача	Критерії оцінювання
A 90-100 Відмінно	Високий	Папка зі звітними матеріалами оформлена відповідно до вимог, кількість творів максимальна (96-98), твори є автентичними, всі записані зразки паспортизовано. Всі матеріали записано на електронні носії.
B 80-89 Дуже добре	Високий	Папка зі звітними матеріалами оформлена відповідно до вимог, кількість творів – не менше 80; твори є автентичними, всі записані зразки паспортизовано. Всі

		матеріали записано на електронні носії.
С 75-79 Добре	Достатній	Папка зі звітними матеріалами оформлена відповідно до вимог, кількість творів – не менше 70; твори є автентичними, всі записані зразки паспортизовано. Всі матеріали записано на електронні носії.
Д 60-74 Задовільно	Задовільний	Папка зі звітними матеріалами оформлена відповідно до вимог, кількість творів не менше 50, твори є автентичними, всі зразки паспортизовано. Наявні електронні носії.
Е 50-59 балів ДОСТАТНЬО	Низький	Папка зі звітними матеріалами оформлена відповідно до вимог, кількість творів не менше не менше 40, твори є автентичними, всі зразки паспортизовано. Наявні електронні носії.
Фх 35-49 балів НЕЗАДОВІЛЬНО	Незадовільно	Наявна папка зі звітними матеріалами, кількість творів менше 30, часткова паспортизація. Така документація віддається на доопрацювання.
Ф 0-34 балів НЕПРИЙНЯТО		Відсутня папка зі звітними матеріалами.

**Розподіл балів, які отримують здобувачі
за виконані завдання практики**

№ з/п	Завдання, передбачене програмою практики	Кількість балів
1.	Письмовий звіт	10
2.	Інформаційне наповнення та оформлення папки	85
3.	Участь у звітній конференції	5
	Загальна кількість балів	100

Приблизний питальник по збиранню фольклору

Календарно-обрядова поезія

1. Як відзначалися в давнину святки (24 грудня – 6 січня) в цій місцевості? Запишіть розповідь.
2. Як проходив святвечір, які обряди пов'язувалися з ним (наприклад, перенесення куті на покуть, залишення одного вільного місця за столом, настилання під обрус сіна)? Що говорилося при цьому?
3. У які дні прийнято було колядувати, в які щедрувати? Який був склад групи колядників (кількість, вік, стать)? Як розподілялися обов'язки між ними: чи був береза, міхоноша? Чи були серед колядників ряджені? Чи не виконували вони якихось сценок? Що носили з собою колядники?
4. Підійшовши до хати, питали дозволу колядувати чи ні? Як формулювалося питання?

5. Пісня виконувалася під вікнами чи в приміщенні? Співалася одна пісня для всіх членів сім'ї чи колядки адресувалися персонально господареві, господині, парубкові, дівчині? Запишіть їх тексти.

6. Якими формулами колядники дякували за обдарування? Які формули погроз на випадок поганого обдарування були відомі?

7. Чи практикується колядування та щедрування зараз? Як воно проходить?

8. Чи відомий звичай засівання (посипання)? Які пісні виконували посипальники? Що примовляли при засіванні?

9. Як проходила зустріч весни, які обряди справлялися та в які дні, які пісні співалися, коли, де? Чи розігрувався зміст пісень?

10. Які обрядові дії супроводжували початок оранки, сівби, вихід худоби на пасовисько, які словесні формули вони включали? Які примовляння та пісеньки виконувалися під час першого весняного грому, дощу?

11. Чи відзначався якимось «русальний тиждень», «русальний великдень», з якими віруваннями вони пов'язані, які пісні виконувалися в ці дні?

12. Які обрядові дії характерні для дня Івана Купала: чи не було звичаїв розкладати вогнище, стрибати через вогонь, пускати вінки на воду, прикрашати дерево, купатися в річці?

13. Які пісні супроводжували ці обряди, чи співалося про Марену, Купала, Кострубонька, чи виконувалися жартівливі пісні у формі змагання між хлопцями та дівчатами?

14. Чи пов'язувалися якісь обряди зі святом Петра та Павла, які пісні виконувалися при цьому?

15. Як починалися та закінчувалися жнива, які обряди при цьому справлялися, чи використовувалися спеціальні замовляння?

16. Які твори виконувалися на початку жнив і після їх завершення раніше й які виконуються тепер? Чи співалися пісні під час праці в полі?

Родинна обрядова поезія

17. Які обрядові дії супроводжували народження дитини, чи справлялися родини та хрестини, які пісні на них виконувалися, які формули супроводжували принесення подарунків?

18. Які обряди та замовляння супроводжували перше купання дитини, одягання, покладення до колиски, пострижини, випадання зуба?

19. Як проходило сватання, кого кликали в старости, чи використовували старости в розмові алегоричні прийоми ловлі куниці, купівлі-продажу телички, ягниці? Якими словами батьки благословляли молодих? Чи співали на сватанні пісень?

20. Чи був звичай робити оглядини, як вони проводилися?

21. Як відбувався обряд заручин, чи виголошували старости ритуальні промови, яких пісень співали?

22. Як проходило бгання та випікання короваю, шишок, які обряди були з цим пов'язані, які пісні виконувалися коровайницями?

23. Коли й як плели вінки та гільце (вильце), яких пісень при цьому співали?

24. Як запрошували молоді гостей на весілля, чи співалися при цьому пісні, які саме?

25. Як проводилося розчісування коси перед весіллям та на дівич-вечір? Записати пов'язані з цими обрядами пісні.

26. Розповісти про обряди дня шлюбу, записати пов'язані з цими обрядами пісні, виконувані світилками, дружками, боярами, свахами.

27. Які обряди справлялися в наступні дні весілля (перезва, циганщина тощо), які пісні виконувалися в цей час?

28. Як називалися учасники весілля з боку молодого та молодої (бояри, дружки, світилки, старости тощо), в чому полягали їх функції?

29. Чим відрізняється сучасне весілля від традиційного, коли припинили справляти весілля по-старовинному, яке ставлення до традиційних обрядів молоді, середнього та старшого покоління, чи є в селі люди, що добре знають старовинне весілля?

30. Які обряди проводилися при проводах до війська, чи зустрічалися рекрутські голосіння, пісні, співвіднесені з проводами до війська? Як проводжають до армії зараз?

31. Які обрядові дії супроводжували похорон і поминки, з якою метою та в якій послідовності вони справлялися?

32. Як називалися «смерть», «домовина»? Які в обстежуваній місцевості є прикмети, пов'язані зі смертю або з поховальним обрядом?

33. Чи завжди голосять родичі померлого, чи запрошуються (запрошувалися раніше) плакальниці

34. Чи розрізняються голосіння за померлим (батьком, матір'ю, братом, сестрою)? Чи називається померлий на ім'я у голосіннях?

35. Коли й як прощалися з померлим? Чи був звичай передавати з померлим уклін «на той світ»?

36. Які ритуальні дії були обов'язковими, доки померлий знаходився у домі? Чи були звичаї завішувати дзеркала, відчиняти ворота та інше? Яке значення цих дій?

37. Який ритуал зборів померлого? Що збирали «в дорогу» і для чого? Що клали в труну та з якою метою? Із яких елементів складається костюм померлого? Хто наряджав померлого?

38. Які ритуали супроводжували поминки? Які страви були обов'язковими на них? Чи співалися під час поминок якісь пісні?

39. Чи існує звичай відзначати дев'ятий, сороковий чи інші поминальні дні? Як і чому їх відзначають? Чи ходять на могилу в ці дні? Чи носять на цвинтар їжу та яку, з'їдають її самі чи залишають?

40. Чи голосять при відвідуванні могил родичів у поминальні дні, які голосіння використовують?
41. Як довго триває жалоба за померлим? Чи був спеціальний одяг для днів жалоби?
42. Які легенди, перекази існують у населеному пункті, пов'язані з померлими? Чи існують якісь обереги від померлих?
43. Чи зустрічається звичай голосити на похоронах, коли та хто голосить, від кого вчилися голосити, який ступінь імпровізації голосінь, які голосіння знає співрозмовник?
44. Як пов'язані замовляння з календарними та родинними обрядами, з народною медициною?
45. Які замовляння, на думку виконавців, були шкідливими, а які корисними; які замовляння «охороняли» від хвороб і нещастя, які «лікували» тварин, допомагали людині в господарському й громадському житті?
46. Чи користуються замовляннями зараз, яке ставлення до них?
47. Чи існували певні умови, норми й обмеження, пов'язані з місцем загадування, з числом учасників, з порядком загадування та відгадування; чи були статеві та вікові обмеження для учасників, чи існував спеціальний віковий репертуар загадок?
48. Які зустрічаються загадки про навколишню природу, явища природи, тваринний та рослинний світ?
49. Які зустрічаються загадки про саму людину, її фізичну природу, їжу, житло, домашній інвентар, речі повсякденного вжитку?
50. Які зустрічаються загадки про трудовий процес, господарство, інвентар, знаряддя виробництва, техніку та засоби пересування?
51. Які зустрічаються загадки про освіту, шкільне виховання, абстрактні, загальні, умовні та збірні поняття (думка, тиждень, апетит тощо?)
52. Чи відомі виконавцям казки, календарно-обрядові пісні та інші жанри фольклору, що містять у собі загадки?

53. Чи використовувалися загадки на весіллі?
54. Як виконавці визначають прислів'я та приказки та для чого вживають їх у мові; чи існують місцеві назви прислів'їв та приказок?
55. Чи збереглися прислів'я та приказки, що відобразили соціальний антагонізм?
56. Які прислів'я та приказки втілюють народне ставлення до рідної землі, праці, науки й освіти?
57. Чи зустрічаються прислів'я та приказки про хоробрість, вірність у дружбі, чесність, про кохання?
58. Чи зустрічаються жартівливі прислів'я та приказки, твори про зрадників, боягузів, скупих, хвальків, базік, ледарів, п'яниць, носіїв інших вад?
59. Чи зустрічаються прислів'я та приказки на сучасну тематику, чи є серед них прислів'я та приказки літературного походження, які їх джерела (усна традиція, книжки, радіо, кінофільми)?
60. Коли, в яких побутових умовах і кому розповідалися казки раніше та що змінилося в наш час?
61. Як казкар ставиться до того, що розповідає, як розуміє значення казок, мету їх виконання? Які казки йому більше подобаються, як це впливає на його репертуар?
62. Чому виконавець став казкарем, хто його навчив розповідати казки, які їх джерела (усна традиція, книжки, радіо), чи користується казкар популярністю серед односельців?
63. Які казки про тварин (вовка, ведмедя, зайця тощо) казкар знає, як оцінює ступінь їх правдивості в зображенні тварин?
64. Чи відомі казкареві твори чарівного, фантастично-героїчного змісту?
65. Які соціально-побутові казки (про панівні верстви, про родинний побут і уклад патріархального села, про бідного та багатого брата, про Правду та Кривду) знає оповідач?

66. Чи розрізняє оповідач казки, легенди та перекази, в чому вбачає відмінність між ними?
67. У яких життєвих ситуаціях, кому та з якою метою розповідаються легенди й перекази?
68. Як співвідноситься знання казок, легенд і переказів з особою виконавця, його начитаністю, талантом оповідача, особистим досвідом?
69. Яка реакція слухачів на розповіді виконавця, чи вірять вони в правдивість розповіді, як сам виконавець ставиться до твору?
70. Що розповідають про походження світу (про землю, місяць, зорі, веселку), про появу тварин і рослин, людини?
71. Чи існують легенди та перекази про історичне минуле: Київську Русь, татарсько-турецькі напади, запорожців, голодомор, повстанський рух?
72. Які легенди розповідають про походження села та його назви, про походження назв місцевих річок, лісів, озер, гір?
73. Чи зустрічаються християнські та демонологічні (про мавок, русалок, відьом тощо) легенди?
74. Чи перебували в цій місцевості кобзарі, бандуристи, лірники, якими вони запам'яталися?
75. Який був репертуар кобзарів, чи включав він, крім пісень, думи («козацькі пісні», «поважні пісні», «пісні про старовину»)? Спробуйте дізнатися про зміст цих творів.
76. Чи сприймаються історичні пісні як окремий жанр, яке місце займають вони в пісенному репертуарі?
77. Чи зустрічаються пісні про татаро-турецькі напади, полонення мирного населення та страждання в неволі?
78. Які є пісні про боротьбу проти національного гноблення, про Богдана Хмельницького, Максима Кривоноса, Івана Богуна?
79. Які пісні розповідають про російсько-шведську війну, Івана Мазепу, про Вітчизняну війну 1812 року, Івана Мазепу, Першу світову війну?

80. Які є пісні про народні повстанські рухи та їхніх ватажків – Устима Кармалюка, Максима Залізняка, Олексу Довбуша та ін.?
 81. Чи зустрічаються пісні, у яких відображені події ХХ століття?
 82. Чи зустрічаються козацькі ліричні пісні? Які саме?
 83. Чи зустрічаються кріпацькі пісні – про панщину, тяжке життя селянина-кріпака та боротьбу з визискувачами?
 84. Які відомі наймитські, заробітчанські, бурлацькі пісні?
 85. Які зустрічаються рекрутські та солдатські пісні, коли та в якому середовищі вони найчастіше виконуються?
 86. Які зустрічаються чумацькі пісні, чи можуть виконавці пояснити їх зміст?
 87. Яке місце в репертуарі виконавців займають робітничі пісні, які джерела їх поширення, на який період припадає, за спогадами виконавців, їх поява?
 88. Які пісні про кохання поширені в цій місцевості?
 89. Які відомі ліричні пісні про родинне життя?
 90. Які зустрічаються ліричні пісні про вдовине та сирітське життя?
 91. Яка сфера поширення та призначення сатиричних і жартівливих пісень? Записати тексти. Пісні-балади.
 92. Які відомі балади на родинно-побутові теми: про перетворення невістки, заклятої свекрухою, на тополь, доньки, виданої заміж за нелюба, – на зозулю; сестри й брата – на квіти?
 93. Чи зустрічаються історичні балади – про турецько-татарську неволю, про визвольну боротьбу українського народу?
 94. Які відомі соціально-побутові балади?
 95. Як розуміють і пояснюють виконавці конфлікти пісень-балад?
- Короткі пісенні мініатюри.

96. Які короткі пісеньки відомі в цій місцевості, які терміни вживаються на їх означення: приспівки, триндички, дрібушки, козачки, співаночки, частушки, частівки, коломийки?

97. Які зустрічаються приспівки до танка – гопака, козачка?

98. Чи відомі коломийки; поширені вони серед різних прошарків населення чи тільки серед вихідців із західноукраїнських областей?

99. Які частушки та коломийки на родинно-побутову тематику (про кохання, родинне життя) зустрічаються?

100. Чи відомі виконавцям частушки та коломийки на сучасну тематику?

101. Які джерела знання частушок і коломийок виконавцями (місцева традиція, радіо та телебачення, художня самодіяльність)? Яку роль відіграють у поширенні частушок міжнародні контакти?

102. Чи не складають частушок виконавці або їх знайомі?

103. У яких життєвих ситуаціях співаються частушки, чи супроводжується їх виконання акомпанементом, танком, чи розігруються пісенні діалоги, як це відбувається? Народна драма.

104. Чи збереглися спогади про народний ляльковий театр (вертеп), яким був зміст вистав?

105. Чи зустрічалися інші види народної драми: «живий вертеп», «Коза», «Маланка», «Трон», «Цар Максимильян»? Чи брав участь у виставах хтось із наших сучасників, які спогади лишилися, чи не вдасться відтворити? Анекдоти.

106. Чи називають анекдоти в цій місцевості по-іншому: жарти, гуморески, усмішки і т. ін.?

107. Де, в яких життєвих ситуаціях і з якою метою розповідаються анекдоти?

108. Які суспільно-побутові та родинно-побутові анекдоти побутують у цій місцевості? Чи зустрічається явище модернізації старих анекдотів?

109. Чим пояснити популярність деяких анекдотів, чи існують анекдоти (давні та нові) на місцеві теми? Дитячий фольклор.

110. Які зустрічаються зараз колискові пісні, хто та коли їх виконує?
111. Які знав виконавець забавлянки (утішки), що супроводжують підкидання, хитання, погладжування дитини, ігри з ручками, ніжками?
112. Які відомі заклички до дощу, комах, птахів, рослин?
113. Які є прозивалки: прозивалки-прізвиська, прозивалки-портрети, прозивалки-діалоги, погрози?
114. Які є небилиці, скоромовки?
115. Які відомі лічилки, чи зустрічаються незрозумілі та викривлені слова в них, як виконавці пояснюють ці слова?

Зразки паспортизації текстів

Вінницька область
Гайсинський район
с. Вербівка
Янушкевич Ольга Дмитрівна,
83 роки, освіта – 7 класів.
Записано 5 травня 2024 р.
Історична пісня.
Записали: Коваленко Тетяна Василівна
– здобувачка факультету філології й
журналістики імені Михайла
Стельмаха Вінницького державного
педагогічного університету імені
Михайла Коцюбинського

Текст

ДОДАТКИ

Класифікація жанрів української народної словесності

Драма

Календарно-обрядова	Родинно-обрядова
Вертепна драма Різдвяна Маланка Пасхальна драма Весняно-літні ігри Тополя Купальська Царинні обходи Обжинки Вечорниці Вулиці	Весілля Похорон Народження дитини Новосілля

Лірика

Обрядова		Побутова (ліричні пісні)	
Календарно-обрядова	Родинно-обрядова	Родинно-побутова	Суспільно-побутова
Колядки Щедрівки Посів альні Водохресні Веснянки Гаївки Великодні Волочені Ринд зівки Маївки	Весільні пісні Похоронні пісні Голосіння	Про кохання Родинні взаємини Вдовині Сирітські Жартівливі Танкові пісні Пісні літературного	Козацькі Чумацькі Ремісничі Рекрутські Солдатські Жовнірські (Вояцькі) Кріпацькі Наймитські Жебрацькі

Русальні Купальські Собіткові Петрівчані Царинні Жниварські Косарські Гребовицькі		походження Романси	Заробітчанські Строкарські Робітничі Емігрантські Тюремно-таборові
--	--	-----------------------	--

Епос

Казковий	Неказковий
Культово-анімістичні казки Казки про тварин Чарівні казки Суспільно-побутові казки Анекдоти Притчі Небилиці	Легенди Перекази Народні оповідання Бувальщини

Ліро-епос

Героїчний	Негероїчний
Билини Думи Історичні пісні Пісні-хроніки	Балади

Дитячий фольклор

Для дітей	Дітей
Колискові пісні Забавлянки Пестушки	Заклички Лічилки Дразнили

Утішки Небилиці Безконечні казочки	Мирилки Страшилки Скоромовки
--	------------------------------------

Пареміографія

Прислів'я, прикмети, приказки, прокльони, вітання, афоризми, побажання, каламбури, тости, загадки, прощання
--

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість.

Київ, 2003. С. 74–75.

Жанри неказкової прози

Жанри/ критерії	Легенда	Переказ	Народне оповідання	Бувальщина
1. Ознака часу (епічна часова дистанція)	дуже давній	менш давній	відносно недавній або теперішній	відносно недавній або теперішній
2. Ознака локальної прикріпленості чи неприкріпленос ті (епічна просторова дистанція)	не прикріплена до конкретної географічної чи історичної реальності або прикріплена лише формально (умовно співвідноситься з нею)	прикріплена до конкретного місця, території, історичної реальності, але в залежності від суспільної ваги змісту може набувати загальнонаціон ального значення	локально прикріплене до конкретної території, історичної чи побутової реальності	локально прикріплена до конкретної території, історичної чи побутової реальності
3. Наявність чи відсутність надприродних персонажів (епічний ракурс)	надприродні персонажі наявні або їх властивості перенесені на реальних осіб	надприродні персонажі відсутні	надприродні персонажі відсутні	надприродні персонажі наявні або їх властивості перенесені на реальних осіб
4. Відноше ння оповідача до подій (епічна позиція)	оповідач перебуває на зовнішній щодо зображуваного позиції; не вказує джерела походження оповіді	оповідач перебуває на зовнішній щодо зображуваного позиції (учасник), рідше на внутрішній	оповідач перебуває на внутрішній щодо зображуваного позиції (учасник), рідше на внутрішній щодо зображуваного,	оповідач перебуває на внутрішній щодо зображуваного позиції (учасник), рідше на зовнішній щодо

		щодо зображуваного, але зовнішній щодо інших персонажів позиції (очевидець); вказує джерело походження оповіді	але зовнішній щодо інших персонажів позиції (очевидець); вказує джерело походження оповіді	зображуваного позиції; вказує джерело походження оповіді
--	--	--	--	--

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість.

Київ, 2003. С. 528.

Ознаки народної та літературної балади

Народна балада	Індивідуальне авторство (письменник)
Колективний автор (народ)	Вільна будова
Традиційна будова	Вільна будова
Провідні теми – нещасливе кохання, помста, героїчні діяння, фантастичні події та ін.	Широке коло тем і проблем – історичні події, боротьба, кохання, питання людського буття тощо
Зв'язок із піснею, танцем.	Поширення в словесній формі
Існування в різних варіантах	Існування в одному авторському варіанті
Народні мотиви (зрада, розлука й повернення, передчуття, лиховісні сили, впізнання, боротьба зі смертю, перетворення та ін.) й образи (зокрема фантастичні)	Творче використання автором традицій фольклору (фантастика, мотиви й образи, символи, гіперболи, постійні епітети, метафори, порівняння та ін.)
Віршована та прозова форми	Віршована форма, балада поєднується з іншими літературними жанрами (вірш, поема)

Відмінності народних казок і билин

Народні казки (чарівні)	Билини
--------------------------------	---------------

Герої – звичайні люди, які потрапляють у чарівний світ	Герої – богатирі, наділені величезною силою, або прості люди, наділені надзвичайними якостями
Зміст – життєві події, перетворені народною фантазією	Зміст – важливі події національно-історичного значення, які відтворюються в легендарній або казковій формі
Казка сприймається як вигадка	Билини сприймаються як події реальної історії, відображені засобами реальної умовності
Місце дії не визначено	Місце дії чітко визначено в конкретних назвах
Головна мета – розважити слухачів і дати їм моральний урок	Головна мета – передати емоційне ставлення до реальних історичних подій, утілити ідеї служіння державі, добру, свободі, миру
Існує у формі розповіді	Особливий билинний вірш, пісенна форма

Спільні та відмінні риси народних і літературних казок

Літературна казка	Народна казка
Спільне	
Фантастичні події, повчання (явне чи приховане), герої	
Відмінне	
<ul style="list-style-type: none"> • Автор – письменник; • Зазначено час і місце подій (як правило); • Подаються портрети героїв, авторська оцінка їхнім діям і вчинкам; • Наявні побутові подробиці, речі нового часу, пов'язані з науково-технічним прогресом; • Зачин і кінцівка можуть бути видозмінені 	<ul style="list-style-type: none"> • Автор – народ; • Не зазначено час і місце подій або подано в узагальненому вигляді; • Немає докладного опису переживань героїв, їхньої зовнішності; • Є постійні зачин та кінцівка, трикратні повтори

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ ПАРЕМІЙ (ЗРАЗКИ ТЕКСТІВ)

Вітання:

– при зустрічі знайомої людини: «Доброго дня!», «Дай, Боже, щастя», «Бог у поміч!», «Скільки літ, скільки зим?», «Яким вітром занесло?», «Чи Вас сюди хвилею прибило, чи вітром прикотило?», «Як ся маєте?» та ін.

– святкові вітання: «Христос рождається! Славимо його!», «Христос воскрес», «Віншую Вас на новий рік, щоб були здорові на весь вік» та ін.

– вітання-побажання: «Дай, Боже, жартувати, аби не хорувати», «Дай, Боже, сто кіп, де був торік один сніп», «Жити Вам, поживати та добра наживати», «Щоб Ви і ми щасливі були, щоб у Вас і в нас все було гаразд!» та ін.

Побажання-подяки: «Хай Бог заплатить за обід, що наївся дармоїд!», «Щоб Вам пилося та їлось, щоб назавтра хотілось», «Щоб нам ще сто літ

зустрічатись», «Щоб Ви міряли гроші мискою, а дітей колискою», «Хай дім Ваш біди минають, а вороги дороги не знають» та ін.

Присяги: «Щоб мені під землю провалитись», «Щоб мені добра не було», «Щоб я до ранку не дожив» та ін.

Приказки-застереження: «В добрий час сказати, а лихий промовчати», «Не згадуй проти ночі», «Не наврочи», «Плюнь тричі через ліве плече», «Постукай по дереву», «Якби твої слова та Богу у вуха» та ін.

Каламбури: «Ти йому про образи, а він тобі про гарбузи», «На городі бузина, а в Києві дядько», «Були вареники, та на вербу повтікали», «Обіцяє, як груші на вербі виростуть», «Як рак на дубі свисне», «Чули, як говорили, що бачили, як їли», «Дайте пити, бо так хочу їсти, що не маю, де переночувати», «Андрій бабці рідний Федір», «Така рідня, як чорт козі дядько», «Твоя бабка, моя бабка продавали разом ябка», «Така рідня, як десята вода на киселі», «Наші собаки їли, а ваші на них через пліт гавкали», «Дай, Боже, нашому теляті вовка з'їсти», «Ви мовчіть, а ми будемо потакувати», «Вставай, бо вода горить», «На злість ворогам корову продам, щоб діти молока не пили», «Куплю хрону до лимону», «Не бійся собаки – хазяїн на прив'язі», «Або Ви, тату, йдіть у ліс по дрова, або я буду вдома, або я буду вдома, а Ви, тату, йдіть в ліс по дрова», «І в поле мене не беріть, і вдома мене не лишайте», «Трошки гречки, трошки проса, трошки взута, трошки боса» та ін.

Зіставлення: «Гарна дівка, як маківка», «Колос повний до землі гнеться, а порожній – угору пнеться», «Який мельник, такий млин, який батько, такий син» та ін.

Приказки: «Або пан, або пропав», «Або рибу з'їсти, або на дно сісти», «Не береться ні за холодну воду», «Ні риба, ні м'ясо», «Ні пава, ні гава», «Ні Богові свічка, ні чортові шпичка», «Ні кує, ні меле», «Ні до ладу, ні до прикладу», «Ні живий, ні мертвий», «Ні світ, ні зоря», «Ні в тин, ні в ворота» та ін.

БОГИ ДАВНЬОУКРАЇНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ

(Волочай В.Г. «Словник імен богів давньоукраїнської міфології».

Вінниця, 2001. 100 с.)

Агни (Аги, Оги, Анд-Ра, Інд-Ра тощо) – бог вогню, дощу, символ чоловічого начала світотворення і світобудови, цар усіх райських планет (с. 12).

Арес – ім'я бога війни у скитів (с. 13).

Баба – одна з найстародавніших і найбільш шанованих у протоукраїнців кам'яного віку та давніх українців епохи палеоліту, неоліту, енеоліту, бронзового віку (с. 14).

Баган – бог домашньої рогатої худоби у древніх волинян та білорусів (с. 15).

Берегиня (Оберега) – найстаровинніша богиня добра і захисту людей від усілякого зла (с. 15).

Білобог (Дід) – головний бог добра, творець Землі, води, батько Перуна, господар Вирію, захисник людей від зла, повелитель інших богів (с. 16).

Богиня Зоря (Аврора, Венера, Іриди тощо) – богиня води, роси і вина, сестра Сонця. Портрет Зорі: вродлива панна у вінку з павиного пір'я, в шовковому корсеті..., в черевичках або жовтих чоботях із срібними підківками, опоясана кованим поясом...) (с. 18).

Богиня Сонце – найбільш шановане божество в усі часи: адже культ Сонця становить основу світосприймання наших предків...Портрет: золота шуба, перловий серпанок, золотий кований пояс, золотий перстень, підбита золотою ряскою спідниця, жовті чоботи з срібними підківками тощо (с. 19).

Божич – нове сонце і водночас Новий рік, народжені Колядою, дружиною Дажбога в найдовшу зимову ніч у дніпровських сагах (с. 20).

Вирій (Ірій, Ірий тощо) – першоземля «богів світу», острів у Всесвіті, сомнище померлих душ (с. 22).

Вогневиця – одна з тринадцяти доньок Мари, що несла людям високий жар тіла, тиф та інші хвороби. Зображувалась у вигляді кістлявої баби, в якій великі лихі очі палають вогнем (с. 23).

Велес (Влес, Волос) – бог тварин, чередників та музик, усього живого, навчив людей обробляти землю, вирощувати худобу, господарювати на землі (с. 24).

Глуханя – одна з тринадцятьох доньок Мари, міфічна потвора, що відбирала в людей слух і мову, зображувалась потворною бабою без вух і рота (с. 26).

Громовик – бог блискавки і грому (с. 26).

Гризачка – одна з тринадцятьох доньок Мари, міфічна потвора, що несла людям хворобу серця. Портрет: черв'якоподібна істота, що має гострі хижі зуби (с. 30).

Дажбог (Даждьбог, Сонце-Бог) – бог світла, сонця й добра (с. 30).

Дана (Дівонія, Діванна, Діва) – богиня води, вічно юна, чарівна Діва і водночас – дружина Вогню (с. 31).

Дворовик (Домовий) – хатнє божество, що, за повір'ями, опікується життям усієї родини, яка мешкає під одним дахом (с. 31).

День – божество світла, що було наділене космогонічною місією, безсмертне творіння, антипод Ночі – божества пітьми (с. 32).

Джива (Жива) – богиня життя, сприяла добрим пологам, навчила жінок усе робити, принесла протоукраїнцям перше зерно жита (с. 33).

Дюдя – бог зими й морозу, ворог сонця і всіх літніх небесних сил, зображувався в образі діда з сивою бородою (с. 35).

Жовтяниця – одна з тринадцятьох дочок Мари, уявлялась нашим предкам немічною бабою з жовтими очима і лицем; потвора, що несла людям жовчну хворобу (с. 37).

Кікімора – одна з тринадцятьох дочок Мари, богиня сновидінь, уявлялась сонливою блідою дівою, що жила у людській оселі, комині чи запічку (с. 40).

Коло (Кол) – одне з багатьох імен Бога Сонця (с. 40).

Коляда – давньоукраїнська богиня неба, мати Сонця, дружина Дажбога (с. 41).

Коркуша – одна з тринадцятих дочок Мари, міфічна потвора, що заражала людей коростою, обкидала чиряками... (с. 43).

Купала – богиня плодючості і материнства, а також тілесної, біологічної форми життя (с. 43).

Лад – бог шлюбу, родинної злагоди, вірності, людського благополуччя (с. 44).

Лада – богиня Всесвіту, що символізує друге начало творення світу і життя на землі (с. 45).

Лея – донька Лади, богиня води (с. 46).

Лель – бог кохання і бджолярства... (с. 46).

Лідниця – одна з тринадцятих дочок Мари, міфічна потвора, що несла простуду, відморозувала людям кінцівки; зображувалась у вигляді обледенілої баби, в якій замість очей – дві крижини (с. 47).

Літник – божество теплих літніх вітрів, син Стрибога; зображувався у вигляді смаглявого юнака у широких білих шароварах (с. 48).

Ломота – одна з тринадцятих дочок Мари, міфічна потвора, що несла людям хвороби кісток, кінцівок, нарости на суглобах тощо; зображувалась у вигляді потворної баби з вивернутими кінцівками, повернутою головою... (с. 48).

Лякливиця – одна з тринадцятих дочок Мари, міфічна потвора, що несла людям переляк, боязкість, страх. Візуальний портрет не подається (с. 48).

Мара – богиня зла, темної ночі, страшних сновидінь, хвороб, мору і смерті... (с. 49).

Мокоша – давньоукраїнська богиня родючості, жіночого рукоділля, мистецтва, води, заступниця вагітних і породіль (с. 51).

Мороз – божество холоду, віхоли, криги (с. 52).

Навія – одна з тринадцятих дочок Марі, міфічна потвора, що несла людям божевілля. Зображувалась у вигляді потворної баби, що несамовито регоче, закотивши очі під лоба (с. 52).

Око (Деміруг, Творець, Першобог) – творець Вірю, Землі, всього суцього (с. 54).

Очниця – одна з тринадцятих дочок Марі, міфічна потвора, що осліплювала людей, несла їм хворобу очей. Зображувалась потворною брудною бабою з гнилими очима (с. 56).

Пек – бог пекла, а також війни, кривавих бійок, кровопролиття та всякої великої біди (с. 57).

Пекун – маленький кровожерливий божок, який здатний до фантастичного зростання, намагаючись пожертви якомога більше людей, коли вони сваряться (с. 58).

Перун – одна з найбільш авторитетних постатей пантеону богів давніх українців, котра конкурує з такими іменами як Сварог, Дажбог, Ярило (с. 59).

Попель – бог Сонця, світла, вогню... (с. 63).

Полісун (Лісун) – «вовчий бог», божество, що опікувало вовків, сприяло рівномірному розподілу хижаків на землі, підказувало, де знаходиться хвора тварина, яку вовкам слід з'їсти.

Водночас Полісун – бог торгівлі у східних давньоукраїнських племен (с. 64).

Ра – одне з перших імен бога Сонця..., має найвищий рейтинг з-поміж усіх, зокрема і вельми престижних (Лада, Матір-Дана, Леся, Слава..) (с. 65).

Род (Сокіл-Род) – першобог давньоукраїнської міфології, зачинатель усього живого на Землі (с. 69).

Рожаниці – давньоукраїнські першобогині родючості, «небесні господині світу» (с. 69).

Русалка (Мавка) – водяне божество, жінки та діти, які померли неприродною смертю (с. 70).

Сварог – бог нічного неба і 12-ти сузір'їв Зодіаку, є іпостассю Дива – «бога богів», джерело життєвої сили...(с. 70).

Слава – богиня перемог і всіляких здобутків та надбань давніх українців (с. 73).

Сокіл (Сокіл-Род) – Першоптах і Першобог світу, птиця-тотем у найдавніших українців (с. 74).

Стрибог – бог вітрів, за уявленнями давніх українців, неврівноважений літун з бородою та батогом, яким він поганяє свої вітри (с. 75).

Трасовиця – одна з тринадцятьох дочок Мари, що несла людям гарячку та смерть, міфічна потвора, що нагадує зовнішністю Бабу Ягу (с. 78).

Черевуха – одна з тринадцятьох дочок Мари, міфічна потвора, що несла людям хвороби шлунка та інших нутрощів (с. 81).

Чорнобог – бог зла, лютий ворог Вирію, людей і світла, заступник усіх злих сил, володар пекла (с. 82).

Яма – бог підземного царства (с. 84).

Ярило – бог весни, «котрий разом з Колядою та Купалом по черзі символізував сонячну енергію» (с. 85).

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

***ВІННІЧУК АЛЛА ПЕТРІВНА
СОЛОДЮК НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА***

Усна народна творчість

Друге видання, доповнене та перероблене